

Øyenvitnene har inntatt Aceh

I mange år rådet militære styrker grunnen i Aceh-provinsen. De ser med skeptisk blick på en invasjon av tv-fotografer og internasjonale bistandsarbeidere etter tsunamien. Spørsmålet er om flodbølgekatastrofen kan ha banet vei for økt internasjonalt fokus og en fredelig løsning etter snart 30 års borgerkrig.

Side 8-9

FOTO: SCANPIX

Intervju med Wangari Maathai

Side 20

bistandsaktuelt

fagblad om utviklingssamarbeid · nr. 1 · 2005

Kandidat for toppjobb i UNDP?

Side 17

Pengerot i sørafrikansk bolig-selskap

Side 11

Brannfakkel om aids og resistens

Side 13

Grønn suksess i tørre Mali

Side 14-15

Rapport fra Khartoum

Side 18-19

Mer debatt om de Soto

Side 2 og 22-23

Hvordan kan man hindre at naturfenomener blir til naturkatastrofer? Den syklonutsatte befolkningen i Bangladesh har lært seg nye teknikker for å takle naturens luner.

FOTO: G.M.B. AKASH

Kan katastrofer forebygges?

Bangladesh og Cuba er positive eksempler

■ I det internasjonale bistandsmiljøet er det etter tsunamien i Sørøst-Asia en kraftig økt interesse for arbeid med forebygging av naturkatastrofer. Nylig var over 4000 delegater samlet i Japan for å diskutere temaet. De ble blant annet presentert for en rekke eksempler på vellykkede beredskapstiltak.

■ I 2004 mistet over 2800 mennesker

livet i orkaner i Det karibiske hav. Men på Cuba, et land med effektive evakuerings- og beredskapsplaner, ble bare fire mennesker drept.

■ Også Bangladesh fikk skryt på møtet i Kobe. I det fattige og syklonutsatte landet er skadevirkningene av hyppige syklonstormer kraftig redusert som følge av et effektivt statlig program. Blant

annet brukes megafoner for å advare kystbefolkningen.

■ FNs internasjonale nødhjelpskordinator, Jan Egeland, mener at «en i løpet av kommende tiår bør kunne halvere antall dødsofre etter naturkatastrofer».

FOTO: G.M.B. AKASH

«One size does not fit all»

AV ELIN ENGE

DEBATT

TRYGG TILGANG på jord er helt sentralt for fattige mennesker i Afrika. Likevel har jordspørsmålet fått minimal oppmerksomhet i bistandsmiljøene nasjonalt og internasjonalt.

De Soto har nå bidratt til endelig å sette landrettigheter på dagsorden i den norske bistandsdebatten. Norske bistandsmyndigheter vil gi betydelig økonomisk støtte til utprøving av hans modell for formalisering av eiendom i Tanzania og vurderer en lignende støtte til Guatemala. I de siste numrene av Bistandsaktuelt (i 2004) har hans modell blitt gjenstand for kritisk debatt som også reflekteres internasjonalt.

I november 2004 ble det arrangert et ekspertmøte om landrettigheter i Afrika, i regi av blant annet IIED (International Institute for Environment and Development). Statssekretær Olav Kjørven presenterte her de norske planene for en satsing på De Sotos modell i Tanzania. De internasjonale ekspertene var entydig i sin reservasjon mot De Sotos blåkoppi-modell: «One size does not fit all.»

På møtet ble det også understreket at et ensidig fokus på formalisering og registrering av jordeiendom, uten forutgående jordreform, sementerer skjevfordeling. Dersom formalisering av eiendom skal være et verktøy i kampen mot fattigdom, slik Norad ser det kan være, må det med andre ord ligge en fordelingspolitikk i bunn. I Tanzania er fordelingsproblemet adressert i landloven. Men det er langt igjen til at loven blir anvendt og konfliktene mellom landbruksinteresser og gjeterfolk er tiltagende. Guatemala er blant de få land i Latin Amerika som ikke ennå ikke har gjennomført jordreform. Formalisering av rådende eierforhold uten en sosialt rettferdig mekanisme for løsning av jordtvister, vil her være en katastrofe for fattigbønder og urfolk.

MEN GITT at en jordreform er iverksatt, er opprettelsen av jordregister positivt. Det er riktig som De Soto hevder at mange ønsker en formalisering av sine rettigheter. Dette gjelder spesielt i områder hvor det er press på jord og bruksrettighetene oppleves som usikre. Men nettopp der behovet oppleves størst for en formalisering av eierforholdene, kan interessekonfliktene være mest uttalte. Vi mener at en av de største svakhetene med De Sotos tilnærming er at han mangler en maktanalyse og syn for interessekonflikter.

Presset på jord øker i Afrika. Oppkjøp av jord av nasjonale og utenlandske investorer er økende. De kjøper jord av bønder som forholder seg til en nedarvet bruksrett. Bøndene verken kjenner eller forholder seg til markedsværdien av jorda og «selger» derfor til en meget lav pris. De kjenner ikke konsekvensene av de nye eiendomssystemene og formelle rettigheter. I Tanzania har dette allerede ført til spekulativ investering. Oppkjøperne dyrker ofte ikke selv, men gir tilgang på jord på «sharecropping» basis (50 prosent av avlingen går til eier og 50 prosent til bruker) til de fattige, nå jordløse, bøndene. Tunge fagmiljøer i Tanzania, som Sokoine University of Agriculture (SUA) advarer også mot et stadig mer omfattende oppkjøp av jordbruksland i nærheten av store urbane sentre i Tanzania.

gang er tuffet på velfungerende systemer for registrering, kjøp og salg av eiendom og økonomisk virksomhet. Han mener at formalisering av eiendomsrettigheter er det glemte verktøyet mot fattigdom som skal til for å vekke til live den «døde kapital» i utviklingslandene. Norad tror i likhet med de Soto at formalisering av rettigheter er et viktig verktøy i kampen mot fattigdom. Etablering av eiendoms- og bedriftsregistre er derfor også en del av norsk bistand.

og drive forretningsvirksomhet i disse landene. Ved å legalisere eiendomsrettigheter via eiendomsregistre kan vanlige folk og småentreprenører få lån mot pant i eierrettigheter. Slik kan små bedrifter, entreprenører og husholdninger ekspandere og vokse seg ut av fattigdommen. Programmet innebærer også reformer for liberalisering av markedene. En svært viktig begrunnelse for reformene er at omsetning av realkapital i et marked vil reallokere (red.anm: omfordele) ressurser fra mindre produktiv bruk, til mer pro-

Les mer om Hernando de Soto på www.bistandsaktuelt.no

Hernando de Soto og hans teorier omkring formalisering av eiendomsrett, skaper debatt. Norsk Folkehjelp advarer sterkt mot å tro at én modell kan virke i alle land.

debatt

DENNE UTVIKLINGEN har sin parallell i Latin-Amerika. Jordreformene fram til 1980-tallet hadde som mål å omfordele jord, og bønder fikk individuell eiendomsrett. Siden den tid er markedskreftene sluppet løs. Der farfar var landarbeider og faren ble fattigbonde, er sønnesønnen i dag igjen blitt landarbeider som farfaren. Formalisering av eierrettigheter kan med andre ord gi økt sårbarhet. Fattige bønders eneste «livsfor sikring» er trygg tilgang til jord. Selger de denne retten på grunn av manglende kunnskap eller av økonomisk press, står de på bar bakke.

De Sotos fokus er på økonomisk vekst og «rule of law». Men «rule of law» forutsetter demokratiske prosesser og deltagelse. De Soto hevder at hans modell er «etterspørseldrevet», og derfor nettopp deltagende. Og der folk ikke har forstått sitt behov, skal de overbevises gjennom opplysningskampanjer. Han har ikke tid eller tålmodighet til å konsultere med bakstrevslike sendrektig lokalt og nasjonalt byråkrati og ikke statlige organisasjoner.

I de fleste land i Afrika sør for Sahara er de offisielle institusjonene meget svake. En rask sentralstyrt prosess lik De Soto for å formalisere eiendomsretten til jord, forutsetter at det finnes velfungerende og effektive institusjoner. Eller at slike bygges opp på rekordtid. Vi kan ikke se at dette er realistisk i forhold til lokal kapasitet og frykter at de «enkle modellene» vil undergrave de eksisterende. Konfliktløsning tar tid.

De Sotos ambisjon om å fremme «rule of law» kan derfor komme til å undergrave den. Vi frykter at en følge av dette vil være at eiendomstviser vil vinnes av dem med makt og innflytelse og at de svakeste vil tape

NÅ HAR HELLER ikke De Soto hevdet at ILLD har et uttalt fattigdomsperspektiv. Deres mål er å formalisere folks eierinteresser slik at de skal kunne realisere død kapital og dermed fremme nasjonal økonomisk vekst, som igjen forutsettes å innebære «trickle down» til de fattigste. Denne tilnærmingen er velkjent,

dre aktører som har erfaring fra gjennomføring av eiendomsrettighetsprosjekter i utviklingsland. Blant annet har Verdensbanken, i samarbeid med blant andre FNs mat- og landbruksorganisasjon (FAO) gjennomført en rekke programmer, analyser og forskningsarbeid vedrørende landrettigheter i land i Afrika, blant annet i Tanzania. Verdensbanken har en noe annen tilnærming, og viser til at det ofte er flaskehals mellom analysearbeid, lovendring og gjennomføring. Verdensbanken identifiserer flaskehalsene for gjennomføring av registrering av eiendom og landrettigheter, og reter innsatsen dit. Programmene til Verdensbanken er bredt forankret i mottakerlandene, der mottakeren identifiserer problemområdene. Det vil være en stor styrke for gjennomføring av programmer om ILLD og Verdensbanken kunne samarbeide og supplere hverandre i dette omfattende arbeidet.

I følge De Soto vil man ved å gjennomføre denne typen reformer kunne oppnå store forbedringer i sysselsettingen og i den økonomiske veksten. For Tanzania sin del anslås det en økning i bruttonasjonalproduktet på mellom 0,8 til 1,5 prosent årlig. Norad mener at det er stor usikkerhet knyttet til virkningen på den økonomiske veksten ved denne type programmer. Mulige effekter vil eventuelt komme langt fram i tid. For å kunne måle effekten må en isolere virkningen fra andre forhold ved det moderne samfunn som også bidrar til økonomisk vekst, fra virkningen av de endringer en ønsker å kartlegge. Den estimerte effekten det hevdes en kan oppnå ved disse tiltakene, virker intuitivt for høy. Basert på den usikkerhet som ligger i slike estimeringer og modeller, bør det utvises forsiktighet med å fremme overdrevne resultat og sammenhenger.

ILLD har foreløpig lite praktisk erfaring å vise til. De Sotos teorier er kun forsøkt ut i praksis i Peru. Ifølge

bane områder. Samtidig kan vi ikke se at slike programmer er et egnet verktøy overfor marginale befolkningsgrupper som urbefolkninger.

Norges erfaring med slike bredt anlagte program- og reformprosesser med eiendomsrettigheter er begrenset. Vi ser derfor at programmet i Tanzania vil kunne bidra til viktig lærings- og erfaringsinnhentning. Norad som faget har sammen med Ambassaden i Tanzania derfor tatt initiativ til å anbefale at prosessen i Tanzania følges tett, i et samarbeid mellom tanzanianske og norske forskningsinstitusjoner. Et følgeforskningsprosjekt kan være et nyttig redskap i denne prosessen, for å dra erfaringer fra formaliseringsagendaen. Videre vil Norad som selvstendig faget utdype sin kunnskap ytterligere å sette ned en studie for å skaffe seg oversikt og for å få ytterligere kjennskap til feltet, erfaringer andre miljøer har gjort og identifisere potensielle samarbeidspartnere.

Formaliseringsagendaen blir viktig i norsk innsats for fattigdomsbekjempelse i årene som kommer. Norad ønsker derfor å bidra med best mulig kunnskap om hvordan slike reformer kan gjennomføres mest mulig effektivt og gi best mulig resultater for de fattige. Vi oppfordrer derfor også andre fagmiljøer til å bidra til et konstruktivt samarbeid og debatt på dette området.

Morten Sveile er avdelingsdirektør for Norads Avdeling for miljø og næringsutvikling. Marie Winsvold er rådgiver for infrastruktur i samme avdeling.

Fagbladets redaksjon arbeider i henhold til pressens Vær Varsom-plakat.

Ansvarlig redaktør: Jon Bech

Redaktør: Gunnar Zachrisen gz@norad.no

Journalister: Liv R. Bjergene lrb@norad.no
Tone Bratteli tbr@norad.no
Ellen Hofsvang ellenhofsvang@hotmail.com
Synnøve Aspelund sysas@norad.no
Tor Aksel Bolle tabolle@hotmail.com

Internett: www.norad.no/bistandsaktuelt
www.bistandsaktuelt.no

Postadresse: Boks 8034 Dep., 0030 Oslo

Kontoradresse: Rusesløkkv. 26 (6. etg.)

Telefon sentralbord: 22 24 20 30

Telefon redaksjon: 22 24 20 40 - 22 24 05 72

E-post redaksjon: gz@norad.no

Telefon annonser: 22 24 20 40 - 22 24 05 72

E-post annonser: gz@norad.no

Fax: 22 24 20 66

Design / produksjon: Odysse reklamebyrå/
Akela grafisk design,
Fred Isaksen, Larvik #6037

Trykk: Dagblad-Trykk AS

Abonnement: Bistandsaktuelt, Norad, Boks 8034 Dep., 0030 Oslo. Telefon: 22 24 20 59. Fax: 22 24 20 66. E-post: adr-ba@norad.no

Abonnement kan også tegnes via internett: www.bistandsaktuelt.no
Abonnementet er gratis.

Artikler i Bistandsaktuelt uttrykker ikke nødvendigvis et offisielt syn.

Utgiver:

Norad

ISSN 1501-0201

Redaksjonen avsluttet: Tirsdag 1. februar 2005

Opplag - denne utgave: 13 700 eksemplarer

MÅNEDENS SITAT:

«Nepals bitre erfaring de siste årene viser at demokrati og utvikling motsier hverandre».

Kong Gyanendra av Nepal i en tale på nepalsk tv, tirsdag 1. februar.

Elin Enge er internasjonal rådgiver for land- og ressursrettigheter i Norsk Folkehjelp.

Se også Olav Kjørvens innlegg om samme tema side 22-23.

Tsunami

LEDER

Flodbølgekatastrofen i Asia i romjulen har naturlig nok dominert det internasjonale nyhetsbildet og den offentlige debatten den siste tida. I kjølvannet av naturkatastrofen har vi opplevd en til dels heftig debatt om blant annet nasjonal katastrofeberedskap og krisehåndtering, om utfordringene knyttet til at et stadig større antall nordmenn befinner seg i utlandet for kortere eller lengre tid og om utenrikstjenestens kultur og struktur.

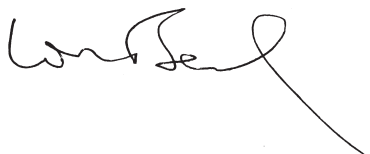
Det norske språket er tilføyd et nytt ord – tsunami, som på samme måten som 11. september vil gå inn i dagligtalen. Begge betegner begivenheter som har rystet det internasjonale samfunnet.

Det såkalte «Sårbarhetsutvalget» under Kåre Willochs ledelse slo i sin rapport fra 2000 fast at naturkatastrofer fremdeles var en høyst aktuell risiko i vår tid. Kjennetegnet ved slike katastrofer er nettopp at de kommer overraskende. Sårbarhetsutvalget minnet i sin innstilling om Aristoteles' ord om at «det er sannsynlig at noe usannsynlig vil skje». Selv om det ikke er mulig å planlegge seg bort fra fremtidige naturkatastrofer, er det mulig å forberede seg bedre til neste gang det skjer. Dette arbeid er allerede i gang, bl.a. etablering av varslingsrutiner på samme måte som i Stillehavsområdet.

De enorme ødeleggelsene og tap av menneskeliv som følge av flodbølgen har resultert i en internasjonal givervilje som verden knapt har sett maken til. Enkelte kritiske røster ser dette i sammenheng med de mange vestlige turistene som mistet livet i katastrofen. Andre håper at katastrofen vil representere et vendepunkt i kampen mot fattigdom: Den har åpnet den rike verdens øyne for behovet for å hjelpe utviklingslandene ut av fattigdommen og tvunget fram en ny prioritering som vil komme alle utviklingsland til gode.

Bare fra norsk side er det bevilget 1 milliard kroner til gjenoppbyggingsarbeidet – i form av en ekstrabevilgning. Internasjonalt er det i alt gitt tilsagn om nær 20 milliarder kroner. Det gjenstår imidlertid å se hvor mye som faktisk vil komme de berørte landene og ofrene for katastrofen til gode.

Mange har også – med god grunn – advart mot at nødhjelpen til Sørøst-Asia vil gå på bekostning av langsiktig bistand til andre fattige regioner i verden. Advarselen kommer etter at flere store bistandsgivere har uttalt seg ullent om tsunami-bistanden representerer nye penger – eller om de skal tas fra andre poster på bistandsbudsjettene. Vi må nå for all del unngå at det er fattige mennesker i Afrika som til slutt blir sittende igjen med regningen.

bistandsaktuelt forbeholder seg retten til å lagre og utgi alt stoff i fagbladet i elektronisk form. Redaksjonen forbeholder seg også retten til å forkorte innsendte manuskripter.

På grunn av stor pågang av debattinnlegg, kronikker, reisebrev, o.l. vil mange artikler ikke komme på trykk.

Debattinnlegg honoreres ikke.

Fikk du avisen på døra?

Fra og med denne utgaven vil hoveddelen av Bistandsaktuelt's opplag bli distribuert med avisbud. Dette er grunnen til at mange denne gang sitter med et eksemplar av Bistandsaktuelt i hånden som er uten abonnentens navn og adresse.

Det gledelige ved denne nyheten er imidlertid ikke at avisen mangler «etikett». Snarere er det viktig å glede seg over at fagbladet er rykende ferskt!

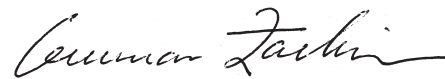
Takket være en ny distribusjonsavtale med firmaet MediaPost er vår distribusjonstid redusert fra 5-6 dager og ned til 1 dag.

MediaPost benytter seg av det imponerende nettverket av avisbud som til daglig leverer Aftenposten og en rekke lokal- og regionaviser ut til det norske folk. Nå distribueres Bistandsaktuelt og andre fagblader sammen med disse avisene.

Det nye, hurtige distribusjonssystemet er foreløpig forbeholdt områdene Oslo, Akershus, Østfold, Kristiansand, Aust-Agder, Telemark, Vestfold, Buskerud, Oppland og Hedmark. Etter hvert vil denne distribusjonen trolig utvides til også omfatte andre deler av Sør-Norge. Bistandsaktuelt i abonnement til øvrige deler av landet, samt utenlandsabonnementer, vil fortsatt bli distribuert gjennom Posten.

Avisbudene vil levere Bistandsaktuelt til din boligadresse/gateadresse. Hvis du, av en eller annen grunn, likevel skulle ønske å få avisen levert til din postboksadresse, kan du gi beskjed om dette til adr-ba@norad.no eller pr. telefon til 22 24 20 40.

Med vennlig hilsen

redaktør

notiser

Flyktningerådet fikk nytt navn

26. januar skiftet Flyktningerådet navn til Flyktninghjelpen. Hensikten med navneskiftet er å gi et klarere signal om hva organisasjonen er og gjør.

– Flyktninghjelpen gir hjelp og beskyttelse til millioner av mennesker over hele verden. Navnet «Flyktningerådet» ga gale assosiasjoner og mange har trodd vi var et halvstatlig råd. Det

stemmer ikke, sier generalsekretær Raymond Johansen.

Kjørven til UNDP

Statssekretær i Utenriksdepartementet Olav Kjørven begynner i februar som avdelingsdirektør for miljø og energi i FNs utviklingsprogram (UNDP).

Han var miljørådgiver i Verdensbanken i fem år før han i 1997 ble hentet til Utenriksdepartementet

som politisk rådgiver for Hilde Frafjord Johnson.

– Jeg tror det viktigste området for UNDP å få bedre tak på – både faglig og i praksis i mottakerlandene – er koblingen miljø og fattigdom. Hvordan bruke miljøet og naturressursene for å bekjempe fattigdom, og hvordan bekjempe fattigdom og samtidig ta vare på naturressursene? Den problemstillingen er ekstremt viktig og her har UNDP en rolle å spille, sier Kjørven.

Tre av fire lever i risikoområder

I løpet av 20 år har 75 pst. av verdens befolkning vært utsatt for jordskjelv, flom, tørke, sykkloner

Forebygging av naturkatastrofer er blitt et stadig hetere tema i internasjonal bistand etter tsunamien i Sørøst-Asia. Håpet er at bedre organisering, varsling og beredskap kan bidra til å redusere skadene av naturens luner.

• LIV RØHNEBÆK BJERGENE

Over 4000 delegater var nylig samlet til en konferanse om temaet i den tidligere jordskjelvrammede byen Kobe i Japan. FNs internasjonale nødhjelpskordinator, Jan Egeland, avsluttet konferansen med å hevde at så fremt sluttokumentet fra Kobe blir fulgt opp med nasjonale forebyggings tiltak, «bør en i løpet av kommende tiår kunne halvere antall dødsopfre etter naturkatastrofer».

FOREBYGGING AV NATURKATASTROFER

– Aldri mer!

DHAKA (b-a): – Jeg trykket henne hardt mot brystet. Bare Allah vet hva som skjedde. Fingrene mine var numne, og da jeg så ned, var hun ikke der lenger. Den lille jenta mi var borte, tatt av havet.

• I BANGLADESH: MAHFUZ SADIQUE

Øynene hennes er ikke tårefylte. Stemmen er ikke følelseladet. Marium Khatun (38) gjenforteller med monoton stemme. Hvordan hun, den skjebnesvangre aprilnatta i 1991, mistet sin måneder gamle Yasmin, sammen med sønnen Jasimuddin og døtrene Sultana og Janat.

Man ville ikke gjetten hva hun har vært gjennom, der hun sitter utenfor jordhytta si. Med tre småroller som kravler over henne, mater Marium tre år gamle Nahar på samme måte som hun ville gjort for barnet hun mistet for 14 år siden.

Overhørte advarslene. Livet i landsbyen Azom på øya Kutubdia i Bangladesh kan se ut til å ha endret seg lite det siste tiåret. Men følelsesmessig har innbyggerne vært gjennom turbulente endringer.

– Vi ble advart om den kommende sykklonen, men dette skjedde hvert år. Jeg hørte ikke spesielt etter den gang. I dag gjør jeg det de ber meg gjøre, sier Mariums nabo, Maimuna Akhtar (42).

Selv mistet hun en sønn og en datter i 1991.

Roport. Inne på fastlandet skriker S. M. Zaker Hossain (46) i en roport. Kollegaen hans, Mohammed Iskander (37), sveiver på en håndholdt sirene. Den søvnige landsbyen Mognama bråvåkner med ett: Bestefedre holder barnebarnas hender hardere enn normalt, unge menn ser opp fra saltmarkene, husmødre haster mot Hossain.

– Hva er nivået? spør en eldre mann, og refererer til tallene som indikerer stormens styrke. 10 er det fryktede og høyeste nivået.

tema: forebygging av naturkatastrofer

Tre av fire er utsatt. 75 prosent av verdens befolkning lever i områder som mellom 1980 og 2000 er blitt rammet minst én gang av jordskjelv, tropisk sykklon, oversvømmelse eller tørke.

Under konferansen i Kobe ble delegatene også presentert for en rekke positive resultater av arbeidet med å redusere omfanget av tilbakevendende katastrofer. Flere land har de siste årene igangsatt forebyggende tiltak og fått redusert dødstatellene sammenlignet med tidligere tiår. Tiltak for å redusere menneskers sårbarhet, nasjonale krisepalner og opplæring av befolkningen i form av nasjonale «øvingsdager» kjennetegner flere av planene.

Cuba. Øysamfunnene i Det karibis-

”

I løpet av kommende tiår bør en kunne halvere antall dødsopfre etter naturkatastrofer.

Jan Egeland,
FNs nødhjelps-
kordinator.

ke hav er ofte blitt hardt rammet av orkaner. Bare i 2004 mistet over 2800 mennesker livet i orkaner i regionen og i underkant av én million mennesker ble berørt. Men de menneskelige tragediene ble svært ulikt fordelt mellom landene. I forhold til naboøyene Haiti, Grenada, Den dominikanske republikk og Jamaica, gikk svært få menneskeliv tapt på Cuba – kun fire mennesker ble drept. I alt tre millioner mennesker på Cuba og i USA ble i løpet av kort tid evakuert, og sikring av hus og eiendeler reduserte de økonomiske tapene.

En viktig årsak er trolig at den cubanske regjeringen har styrket flere nasjonale institusjoner som jobber med kriseforebyggende tiltak, og gitt sivilforsvaret økt myn-

dighet ved naturkatastrofer. 48 timer før en orkan når landet, blir sivilforsvaret varslet av landets meteorologiske institutt. Da settes det i gang evakuerings tiltak og bygges evakueringsleirer. I løpet av tre timer kan så mange som 100 000 mennesker bli evakuert.

Alle cubanske barn får opplæring i katastrofeberedskap. Hvert år organiseres en todagers kriseøvelse for å minne Cubas innbyggerne på hvordan de bør opptre i en krisesituasjon.

Mosambik. Men også i det fattige Afrika er katastrofeberedskap mulig. I løpet av det siste tiåret er Mosambik blitt rammet av en rekke naturkatastrofer – sykkloner, tørke, oversvømmelse, epidemier og jordskred. Bare i 2000 mistet om lag 800 mennesker livet i oversvømmelser.

Men allerede i 1981 etablerte lan-

Den søvnige landsbyen bråvåkner når S. M. Zaker Hossain (46) skriker i roporten.

ALLE FOTO: G.M.B. AKASH

– Dette er en øvelse, svarer Hossain.

Endret holdning. Gruppen rundt ham begynner å løse seg opp, uten at noen er sure over den falske alarmen.

– Skal si ting har endret seg, sier Hossain.

– Ting har virkelig endret seg, bekrefter 58 år gamle Abdul Malek, en annen veteran i Mognamas Cyclone Preparedness Programme (CPP).

– Jeg startet med dette i 1972, etter at Røde Halvmåne kom til landsbyen vår. Da de spurte etter frivillige, meldte jeg meg. På den tiden tok ikke folk advarslene alvorlig. Etter sykklonen i 1991 har de begynt å høre etter, sier han.

”

Vi kan advare nesten 8 millioner mennesker, og hjelpe 4 millioner i dekning i tilfluktsrommene.

Mohammad Nasir Ullah, direktør i Bangladesh Cyclone Preparedness Programme.

Høyrisiko. Befolkningen i Mognama er ikke ukjente med tropiske sykkloner og flodbølger. De, og fem millioner andre mennesker i landsbyer

langs kysten, befinner seg i et høyrisikoområde. Området strekker seg over 8.900 kvadratkilometer i 13 distrikter i Bangladesh.

«Safe houses» er en del av beredskapsprogrammet og finnes over alt langs kysten.

og orkaner

det et eget departement for forebygging og bekjempelse av nasjonale katastrofer, med fokus på forebygging og katastrofepreparasjon. Da borgerkrigen tok slutt, ble National Institute for Disaster Management etablert. Et eget råd bestående av 15 ministre koordinerer arbeidet.

Landet har også en årlig «katastrofeplanleggingsdag», der rapporter hentes inn fra regionene. Disse slås så sammen med de klimatiske utsiktene for sesongen, og danner grunnlaget for en nasjonal planleggingskalender ned på distrikt- og provinsnivå.

Flere andre land i regionen kopierer nå Mosambiks forebyggingsarbeid når det gjelder naturkatastrofer.

Filippinene. Bare de siste 20 årene har naturkatastrofer drept over 31.000 mennesker i Filippinene,

mens over 60 millioner mennesker ble rammet på ulik måte. I løpet av 1980- og 1990-tallet rammet ni store tyfoner landet.

For å forebygge har den nasjonale Røde Kors-Komiteen lært opp frivillige. Disse samarbeider med myndighetene for å utarbeide en tiltaksplan dersom krisen inntreffer. Det kartlegges hvem som er mest utsatt, og det iverksettes tiltak som kan minske omfanget av katastrofen – som evakueringscentre, bygging av diker, etablering av reservevannforsyning og evakueringsplaner.

Tørke og Afrika. Selv om sult og hungersnød fremdeles er et stort globalt problem, har gode varslings-systemer og humanitære tiltak bidratt til å redusere dødstallene. Vær- og avlingsdata blir nå systematisk samlet inn og analysert i de mest tørkeutsatte delene av verden. Fra 1983 til 1992 døde 580 000 mennes-

ker i Afrika på grunn av tørke. I perioden 1993-2002 var tallet redusert til 43 000.

MER MIDLER TIL FOREBYGGING

■ Ifølge Utenriksdepartementet brukes i dag om lag ti prosent av de norske naturkatastrofemidlene til forebyggende tiltak. Målsetningen er å øke dette til 15 prosent.

■ Norske midler avsatt til naturkatastrofer har økt fra 190 millioner i 2001 til 215 millioner i 2004. For 2005 er budsjettforslaget 220 millioner – men dette er før tsunamien og de norske ekstravilgningene.

NATURKATASTROFER I NYERE TID

Flodbølgekatastrofen i sørøst-Asia har så langt trolig krevd over 300 000 menneskeliv og kalles den «største naturkatastrofen i nyere tid». Likevel er det naturkatastrofer i nær fortid som hadde høyere dødstall enn tsunamibølgen 26. desember i fjor:

■ 1970: Syklon i Bangladesh – trolig over 500 000 døde

■ 1976: Jordskjelv i Tangshan i Kina – trolig over 600 000 døde

■ 1990: Jordskjelv i Iran – trolig over 50 000 døde

■ 1991: Syklon i Bangladesh – trolig om lag 140 000 døde

■ 2003: Jordskjelv i Bam i Iran – omkring 26 000 døde

Det har vært 66 store syklonstørmer langs kystlinjen i Bangladesh mellom 1797 og 2001. I tillegg har det vært en rekke mindre stormer, stormer som har vært like fatale.

Syklonene kan treffe land i en fart på over 200 kilometer i timen. I 1991 var den oppe i 225 kilometer i timen, og førte med seg en flodbølge på over 7,5 meter. Den gang døde 140.000 mennesker.

Varslingssuksess. Med lite til å beskytte dem mot bølgene, er den eneste forskjellen på liv og død hvor tidlig advarselen kommer. Advarselen kan gi dem tid til å søke tilflukt i de 2000 tilfluktsrommene som er bygget i regionen.

Denne livlinen, i form av tidlig varsling, kommer fra Bangladesh' eget utviklede og enkle varslings-system CCP.

– CCP ble lansert på slutten av sekstitallet med betydelig hjelp fra Sveriges Røde Kors, og kom for alvor i sving etter syklonen i 1970. I dag er det hovedsakelig regjeringen og Røde Halvmåne som styrer systemet. Dette er et av de mest suksessfulle varslingsystemene i verden, sier direktør Mohammad Nasir Ullah i CCP.

Titusener frivillige. I dag har han all grunn til å hevde dette. På Second World Conference on Disaster Reduction i Kobe i Japan nylig, ble programmet hyllert av ekspertene. Røde Kors og Røde Halvmåne gav det merkelapp som «en global modell».

CCP opererer Asias største radio-nettverk. Hovedsentralen ligger i Dhaka. Rundt i Bangladesh finnes lokale stasjoner som mottar og sender meldinger. På landsbynivå brukes vanlige transistorradioer til å lytte på værmeldinger og advarsler.

Men de ekte fotsoldatene er de 33.324 frivillige, som fordeler seg på 2.777 enheter på ti menn og to kvinner. Disse veltrente frivillige er utstyrt med utstyr som megafoner, sirener, PA-utstyr, signallys og flagg.

Når millioner. – Vi kan advare nesten 8 millioner mennesker, og hjelpe 4 millioner i dekning i tilfluktsrommene. Hele programmet har et

Marium Khatun (38) mater sin tre år gamle sønn Nahar.

betydelig innslag av opplæring og folkeopplysning, sier Mohammad Nasir Ullah.

– Alle frivillige får et tre dager langt kurs, hvor de lærer ting som evakuering, førstehjelp og nødhjelp. Treningen følges av folkeopplysning gjennom øvelser, skuespill, distribuering av plakater og annet materiale, filmer og radio- og tv-programmer, sier Nasir Ullah.

Vet hva hun skal. Mens Marium Khatun rører i risgryta, vet hun hva hun skal gjøre neste gang stormen kommer.

– Jeg følger med hver gang jeg hører sirenene og megafonene. Jeg vil ikke miste flere sønner eller døtre til havet, sier hun.

– Aldri mer.

Mahfuz Sadique er bangladeshisk journalist. G.M.B. Akash er en prisbelønt bangladeshisk fotograf med jevnlig oppdrag for Bistandsaktuelt.

Verden vil satse på forebygging

• LIV RØHNEBÆK BJERGENE FN-konferansen i Kobe i Japan om katastroforebygging 18. - 22. januar ble høyaktuell etter flodbølgekatastrofen i sørøst-Asia 26. desember i fjor.

Over 4000 deltakere fra 168 land ble enige om en handlingsplan for katastroforebygging fram mot 2015. Dessuten at et varslings-system i det indiske hav bør være på plass innen tre år.

Gjennomslag. – Fra norsk side fikk vi gjennomslag for flere av de synspunkter som vi har markert siden arbeidet med å utarbeide en handlingsplan for alvor startet i Geneve sist oktober, sier Bjørn Johannessen, seniorrådgiver i Seksjon for humanitære spørsmål i Utenriksdepartementet, og leder for den norske delegasjonen til konferansen i Kobe.

Johannessen, bedre kjent som Norges tidligere stasjonssjef i Kabul, viser blant annet til den økte forståelsen av å se sammenhenger mellom naturkatastrofer og det langsiktige utviklingsarbeidet. Dessuten at fravær av lov og orden har betydning for naturkatastrofens konsekvenser – for eksempel ved at folk i etterkant plyndrer butikker og privatboliger.

– Fra vår side har vi også fokusert på viktigheten av å ha et samspill mellom ulike aktører som myndigheter, det sivile samfunn og private næringsliv, sier Johannessen.

Amerikansk Kyoto-allergi. Norge og likesinnede nasjoner fikk imidlertid ikke gjennomslag for ønsket om at handlingsplanen skal romme klare målsetninger og en mest mulig forpliktende gjennomføringsplan.

– I første rekke Australia, India og USA var imot at klare målsetninger og tidsrammer for tiltak skulle inn i sluttdokumentet. De mente at dette i stedet burde gjenspeiles i de ulike landenes nasjonale planer, forklarer han.

Også begrepet «klimaendringer» var problematisk for USA. Det endte med at ordet «klimaendring» omtales i dokumentet, men uten at det ble problematisert noe rundt begrepet og hvilken effekt slike endringer

muligens har for økningen av antall naturkatastrofer.

Sentral rolle for UNESCO. UNESCO vil stå sentralt i koordineringen av arbeidet med å bedre beredskapen i det indiske hav. Det er håp om at mye kan være på plass innen seks måneder, men i Kobe opererte man med en ytre tidsramme på tre år.

Bjørn Johannessen.

– Fra norsk side er vi opptatt av arbeidet omkring katastroforebygginge tiltak blir ledet av FN. At UNESCO ble tillagt denne oppgaven, gir i seg selv et signal om at en vil fokusere på mer enn tekniske løsninger, mener Johannessen, og understreker hvordan en fra norsk side vektlegger opplæring og bevisstgjøring på lokalplan.

NATURKATASTROFER OG RISIKO

■ Ifølge FNs utviklingsprogram (UNDP) forårsaker naturkatastrofer i gjennomsnitt 184 dødsfall daglig. Fra 1980 til 2000 mistet om lag 1,5 millioner mennesker livet i naturkatastrofer.

■ Jordskjelv: Om lag 130 millioner mennesker blir årlig utsatt for jordskjelv. Høyrisikoområder er land som Iran, Afghanistan og India.

■ Tropiske sykloner: Om lag 119 millioner mennesker utsettes årlig for tropiske sykloner. Land som Bangladesh, Honduras og Nicaragua er særlig utsatt.

■ Flom: Om lag 196 millioner mennesker utsettes årlig for flom. Klimaforandringer gjør at tallet øker. Land som Venezuela, Somalia, Marokko og Yemen nevnes som høyrisikoområder.

■ Tørke: Omkring 220 millioner mennesker blir årlig utsatt for tørke – de fleste av disse er bosatt i afrikanske land.

Vil ha nødhjelpspoliti

Norge tar eget grep for å sjekke om giverland holder løfter etter tsunamien

FLODBØLGE-KATASTROFEN

Norge vil nå kartlegge bruken av de internasjonale flodbølgeomilliardene for å se om pengene tas fra budsjetter øremerket for andre nødlidende. Mye penger til Indonesia, kan bety mindre penger til Darfur.

FOTO: SCANPIX/EPA/NIC BOTHMA

Går hjelpen til Aceh på bekostning av nødlidende i Darfur?

Utenriksdepartementet undersøker nå hvordan giverlandene finansierer nødhjelpen til flodbølgeofrene.

• SYNNØVE ASPLUND

Mange land velger å «ommøblere» budsjettene sine, i stedet for å bevilge nye, såkalt friske, penger. Dermed flyttes midler som allerede er øremerket andre katastrofer og langsiktig bistand over til flomkatastrofen.

I mangel av et internasjonalt «nødhjelpspoliti», har Norge på egenhånd satt i gang en kartlegging av pengestrømmen fra OECD-landene til flodbølgeområdene. Målet er å få en oversikt over hvor mye penger som er «friske» og hvor mye som tas fra andre budsjettposter.

Sunt press. – Vi har fått en rimelig god oversikt over hvor mye som er gitt fra de ulike land og hvordan. Selvfølgelig kan det være vanskelig å være helt sikre på disse tallene, siden vi må stole på den informasjonen hvert enkelt land gir oss. Vi kan jo ikke drive etterretning, sier statssekretær i Utenriksdepartementet, Olav Kjørven.

Olav Kjørven, statssekretær i Utenriksdepartementet.

Han mener likevel at en slik form for overvåking vil legge et sunt press på Norge og andre giverland, slik at pengene som blir lovet faktisk kommer inn og at det skjer uten å ramme andre nødlidende.

Ambassadene kartlegger. Det er de

norske ambassadene i de ulike giverlandene som innhenter informasjonen, som samles hos Utenriksdepartementet her hjemme.

– Ut fra kartleggingen dere har foretatt: hvor stor andel av pengestrømmen viser seg å være friske penger? >>>

SLIK BRUKES MILLIARDEN

■ Norske myndigheter har til sammen bevilget 1,1 milliard kroner i bistand til de flodbølge-rammede landene.

■ De første 100 millionene ble tatt fra det ordinære naturkatastrofebudsjettet i de første dagene etter katastrofen. Rundt 48 mill. kr. gikk til frivillige organisasjoner og 52 mill. kr. til FN.

■ Deretter kom tilleggsbevilgningen på en milliard kroner. Stortinget gikk med på å øke budsjettet med en mrd. kr., slik at pengene ikke tas fra eksisterende budsjetter. Milliarden ble fordelt i to potter:

1) 400 mill. kr. til akutt nødhjelp.

Av disse er 286 mill. kr. gitt til FN og 114 mill. kr. til frivillige organisasjoner. Blant de frivillige organisasjonene som har fått penger er Flyktningerådet, Norges Røde Kors, Tamil Rehabilitation Organisation, Plan, FORUT, Caritas Norge og Redd Barna. Sri Lanka og Indonesia er de landene som er høyest prioritert.

2) 600 mill. kr. til overgangsbistand.

Av disse er 130 mill. kr. utbetalt til FN, som skal bruke pengene til den første fasen av gjenoppbyggingen. Fordelingen av resten av overgangsbistanden jobbes det med.

■ Pengene til FN-systemet, totalt 416 mill. kr., ble gitt etter at FN kom med sin nødhjelpsappell den 6. januar, der de ba verdenssamfunnet om 977 millioner dollar.

UD og Norad kartlegger norsk tsunami-kompetanse

• LIV RØHNEBÆK BJERGENE
SYNNØVE ASPLUND

Hvordan varsle om flodbølger? Er radar eller måling på dypt vann best egnet? Bør varslingen organiseres globalt, regionalt eller nasjonalt? Og hvordan skal enkeltmennesker i land som blir rammet få beskjed?

Dette var noen av problemstillingene som ble diskutert da Norad nylig inviterte 20 norske aktører til et seminar om flodbølgevarsling.

– Hensikten er å kartlegge og å registrere på hvilke områder Norge eventuelt kan bidra med kompetanse, sier underdirektør i avdeling for miljø og næringsliv i Norad, Helge Stange.

Globale løsninger. Flere av deltakerne understreket viktigheten av at det nå blir et globalt varslingsystem.

– Et slikt varslingsystem må ha basis i et internasjonalt forum. Derfor blir det helt feil når for eksempel Tyskland nå setter i gang med planer for et regionalt varslingsystem i Det indiske hav. Politikerne må

ikke bruke dette til å markere seg og sitt land, men ha et edruelig forhold til hva som kan og bør gjøres i fellesskap, sier Conrad Lindholm, seismolog og forskningsleder ved Norsar, som blant annet har ansvaret for noen av verdens største jordskjelvstasjoner.

Nestleder ved Norsk Geoteknisk Institutt og forskningsleder ved International Centre for Geohazards (ICG), James Strout, understreker viktigheten av simulering og forskning i forkant av naturkatastrofer som tsunami.

– En må vite hvilket problem en skal løse før det settes i gang tiltak, sier Strout og får støtte fra Lindholm:

– Nå er det viktig at det ikke settes i gang tiltak så raskt av vi snubler og lager løsninger som ikke er gode, sier han.

Varsel på SMS. Flere av deltakerne la vekt på viktigheten av at varslingsystemene må fange opp andre typer naturkatastrofer enn tsunamier.

– Vanlig stormflo eller sykklon tar

”

Nå er det viktig at det ikke settes i gang tiltak så raskt av vi snubler og lager løsninger som ikke er gode.

Conrad Lindholm, seismolog og forskningsleder ved Norsar

langt flere menneskeliv i løpet av 20-30 år enn en tsunami. Derfor blir det viktig å bygge på eksisterende systemer, men oppgradere disse til også å gjelde tsunamier. Ikke minst er det viktig at disse systemene er i daglig bruk, sier Bjørn-Are Hållø i C-MAP Norway, som produserer sjøkart.

Manglet beredskap. I ettertid har det vist seg at det rundt om i verden fantes både satellitter og jordskjelvstasjoner som fanget opp det kraftige jordskjelvet som forårsaket tsunamien 26. desember. Flere av landene hadde varslingsbøyer – problemet var at disse ikke var stilt inn til å fange opp tsunamier. Det fantes dessuten ikke systemer som kunne bringe varslene fram til nasjonale og lokale myndigheter – og ikke minst: Fram til den enkelte fiskerlandsby eller til turiststedene. Varsel via radio og tv-kanaler, bruk av sirener og det lokale mobilnettet ble foreslått av flere av seminardeltakerne. Mange la også stor vekt på lokal kompetanse.

– Varsling må følges opp med

jevnlige opplæring i skolen, slik barn på skoler i Stillehavsregionen har. Det gjør at folk jevnlige blir gjort oppmerksomme på alvoret, sier Conrad Lindholm.

TILTAK STØTTET AV NORAD

■ Jordskjelvvarsling: CEPREDE-NAC, en regional institusjon i Mellom-Amerika, har samarbeidet med norske fagmiljøer som forskningsinstitusjonen NORSAR, Universitetet i Oslo og Norges Geotekniske Institutt (NGI) siden 1991. Ambassaden i Guatemala har inngått nettopp inngått en avtale for 2004-2007.

■ Syklon- og tyfonvarsling: Det norske firmaet OCEANOR produserer bøyer for havovervåking. De har hatt prosjekter både i Vietnam, Indonesia og Thailand.

■ Kartlegging av havområdene rundt Indonesia.

- På bakgrunn av den oversikten vi har laget er det ikke mulig gå ut med et slikt anslag foreløpig. Til det er den for mangelfull. Oversikten er heller ikke ferdig, men under kontinuerlig oppdatering, sier Kjørven.

Global sporing. Etter flomkatastrofen har Norge foreslått at det opprettes et permanent, internasjonalt organ som kan spore nødhjelpspenger. Ikke bare for å sjekke hvor pengene tas fra, men også at de faktisk kommer inn. Tidligere katastrofer har nemlig vist at mange løfter om

tema: flodbølge-katastrofer

bistand aldri blir innfridd.

Et internasjonalt «nødhjelpspoliti» vil kunne gjøre noe med dette. Tanken er å få til en systematisk kartlegging og offentliggjøring av nødhjelpsutbetalinger og hvordan de er finansiert. Dermed vil det bli vanskeligere for givere å framstå som mer gavmilde enn de i praksis er.

- Det er et økende behov interna-

sjonalt for sporing av nødhjelps- og gjenoppbyggingsmidler. En form for etterprøving av pengeløfter har manglet, og vi vil fortsette å jobbe for å få på plass en ordning for dette. Dette kan for eksempel være i regi av OECD eller FNs nødhjelpsorganisasjon OCHA, eller en kombinasjon. Poenget er det må gjøres internasjonalt og holde et faglig høyt nivå, sier Kjørven.

«Friske penger». FN-organisasjonen OCHA har - i likhet med Norge - allerede tatt et skritt i denne ret-

ningen når det gjelder flomkatastrofen. I samarbeid med revisjonsfirmaet PricewaterhouseCoopers jobber FN-organisasjonen med en kartlegging av deler av pengeflyten.

Norge er et av få vestlige land som har lovet at pengene til de flomrammede landene ikke skal tas fra eksisterende budsjettposter. Et samlet Storting gikk inn for at milliarder som ble bevilget skulle være «friske penger».

Leger Uten Grenser sa nei til millioner

Mange undret seg over at Leger Uten Grenser takket nei til mer penger fra giverglade nordmenn, men organisasjonen gir et klart svar. - Vi må unngå at pengene bestemmer hvor vi skal være, sier styreleder Atle Fretheim.

• SYNØVE ASPELUND

Kort tid etter at innsamlingen til flodbølgeofrene startet, så Leger Uten Grenser at de ville få inn svært mye penger. Kanskje mer enn de kunne håndtere.

- Vi startet ikke innsamlingsaksjoner i alle de 19 landene vi har avdelinger. For eksempel droppet vi USA, fordi vi regnet med at det der ville komme mye penger på kort tid. I løpet av en dag eller to hadde vi faktisk samlet inn det vi hadde beregnet at vi i første omgang trengte, sier styreleder Atle Fretheim i Leger Uten Grenser.

Derfor ble det bestemt at organisasjonen, både i Norge og andre land, skulle stanse innsamlingen. De hadde da samlet inn nærmere 400 millioner kroner, 20 av disse i Norge.

Skaper dilemma. - Hvorfor ønsket ikke Leger Uten Grenser mer penger?

- Å få mer penger enn vi trenger skaper et dilemma både i forhold til givne og til vårt eget mandat. Hvis vi skal ivareta givernes intensjoner, må vi bruke pengene til det de faktisk er gitt til. Samtidig er det vår oppgave å drive akutt og begrenset medisinsk nødhjelp. Vi skal hjelpe der nøden er størst, og det er uheldig om vi må bli værende på et sted bare fordi vi har penger som må brukes akkurat der, sier Fretheim.

Penger binder ressurser. Hadde Leger Uten Grenser fortsatt innsamlingen, ville de fort ha bundet opp administrative og menneskelige ressurser, som det kunne ha vært bedre bruk for andre steder, mener han.

- Vi hadde aldri forventet så stor respons som vi fikk etter flodbølgen. Det er sjelden et problem at vi får for mye penger, men vi ønsker å være forsiktige og ha en bevissthet om hva vi faktisk kan bruke. Vår innsats må hele tiden være der behovet er størst, ikke der det er mulig å få mest penger.

Fjerne øremerking. Fretheim tar for gitt at alle hjelpeorganisasjoner på

- Hvis vi skal ivareta givernes intensjoner, må vi bruke pengene til det de faktisk er gitt til, sier styreleder i Leger Uten Grenser **Atle Fretheim**.

FOTO: TOR RICHARDSEN / SCANPIX

et tidspunkt vil måtte si at «nå er det nok»:

- Men organisasjonene har ulike virkefelt og mandat. De som jobber bredere enn oss, for eksempel med gjenoppbyggingstiltak, kan trenge større ressurser, sier han.

- Hvis du kunne fortsatt innsamlingen og selv fikk bestemme over pengene - hvor ville du ha brukt dem?

- Det ville variert fra måned til måned, men akkurat nå ville jeg pri-

oritert Øst-Kongo, Nord-Uganda og det kontinuerlige arbeidet mot aids og tuberkulose.

Sier ikke stopp. Norges Røde Kors ser også at det sterke fokuset på flomkatastrofen kan ta oppmerksomheten fra andre konflikter, men vil ikke si stopp til nordmenn som fortsatt vil gi til flodbølgeofrene.

- Problemet er ikke at det kommer for mye penger til denne kata-

strofen, men at det er for lite penger til andre formål. Når vi ser ødeleggelsene og behovene for gjenoppbygging etter flodbølgen, og tar med at så mange fattige er rammet, er det ikke mulig å si at nå er det nok, sier Jonas Gahr Støre, generalsekretær i Norges Røde Kors.

At Det internasjonale Røde Kors nå har sagt at de har fått det de trenger til nødhjelp i flomområdene, og at innsamlingen kan trappes ned, endrer ikke Norges Røde Kors' holdning i dette spørsmålet.

Gahr Støre er sikker på at organisasjonen skal klare å håndtere nærmere 350 millioner kroner som man så langt har samlet inn. Hittil er 90 millioner kroner brukt - på feltsykehus, helseklinikker, transportmidler og medisinsk nødhjelpsutstyr.

Lærdom fra Balkan. Gahr Støre frykter ikke giverkaos, men ser faren ved at så mange pengesterke aktører er inne i flomområdene.

- Det vi kan frykte, er at det skjer for mye av det gale på galt sted til galt tid. Forhåpentligvis kan vi lære litt av det som skjedde på Balkan. Der står flere tusen nybygde boliger tomme, fordi de er bygget av utlendinger uten hensyn til hvordan folk selv ønsket å bo.

Han mener det er viktig at rike land som Norge, med stor vareproduksjon og ressurser, ikke bidrar til å undergrave lokalt næringsliv i katastrofeområdene. Pengene må kanaliseres slik at hjelpen fortsetter å virke etter at organisasjonene er ute:

- Lokal forankring, kombinert med tålmodighet, er nøkkelen til en vellykket bruk av pengene.

”
Problemet er ikke at det kommer for mye penger til denne katastrofen, men at det er for lite penger til andre formål.

Jonas Gahr Støre, generalsekretær i Norges Røde Kors.

Pengene strømmer inn til FN

• LIV RØHNEBÆK BJERGENE

- Flere FN-kontorer har nå fått inn mer midler enn hva de makter å bruke, sier presseansvarlig for FNs kontor for koordinering av humanitære saker (OCHA), Elizabeth Byrs.

Av FNs nødhjelpsappell på 977 millioner dollar som ble sendt ut 6. januar, har givne så langt bevilget 775 millioner dollar. Verken UNICEF eller OCHA er nå i stand til å ta imot mer penger.

- Vi ber derfor givne om å vurdere å gi penger til andre organisasjoner, sier Byrs.

Nødhjelpsappellen skal brukes i det umiddelbare nødhjelpsarbeidet de første seks månedene. Deretter vil OCHA be givne om mer penger. Byrs tror ikke det vil by på proble-

mer å få inn totalbeløpet på 997 millioner dollar.

Lover over 5 mrd. dollar. Også når det gjelder den mer langsiktige bistanden, overgår giverlandene hverandre med å bevilge penger. Så langt er det blitt lovet 5,3 milliarder dollar i hjelp til ofrene etter tsunamien - dette inkluderer også andre organisasjoner enn FN.

- Vi har fokus på nødhjelpsappellen. Det jeg kan si om de mer langsiktige løftene - som strekker seg over flere år - er at omlag 25 prosent av pengene så langt har kommet inn, sier Byrs.

Hun understreker at tallene forandrer seg fra dag til dag.

Løftene som ble glemt. Ved tidligere katastrofer har det vist seg at løfter fra giverlandene ikke alltid er blitt fulgt opp, skriver den britiske avisen The Guardian Weekly. Etter jordskjelvet i Bam i Iran 26. desember 2003 lovet for eksempel det internasjonale samfunnet å bidra med 1.1 milliarder dollar. Av dette har kun 17,5 millioner dollar kommet inn - tilsvarende 1,6 prosent. Og da orkanen Mitch i 1998 rammet Honduras og Nicaragua, lovet giverlandene ni milliarder dollar i nødhjelp. Bare om lag en tredel av pengene ble til annet enn ord. En rapport fra Verdensbanken konkluderte likevel med at Honduras fikk mer penger enn landets myndigheter var i stand til å bruke.

I landsbyen som en gang var

Enorme utfordringer for hjelpearbeidet i urolige Aceh

BANDA ACEH (b-a): – Alle er døde, sier 29 år gamle Samsuar. Det er 7. januar og vi møter ham i det som var huset hans i restene av landsbyen Asoe Nanggroe like utenfor provinshovedstaden Banda Aceh.

• I INDONESIA:
TORGEIR NORLING

INDONESIA

Han peker ut i luften mot det som var en barneskole, det som var et sykehus. Hele tiden det som var, fordi huset, skolen, sykehuset, nabolaget, landsbyen, menneskene har forsvunnet. Det som er igjen er et flatt, tomt og øde landskap som strekker seg flere kilometer i alle retninger.

Samsuar overlevde mirakuløst, men forteller at han mistet sønnen ut av armene da han kjempet for livet i vannmassene. Vi spør hvor mange familiemedlemmer han savner. Han er ikke helt sikker, og begynner å telle på fingrene. Det går minutter før han svarer:

– 53.

Verre enn en atombombe. Samsuars historie er bare en av mange vi hører i en katastrofe så enorm og omfattende at den knapt lar seg beskrive. 300.000 mennesker i 12 land fryktes døde. I Aceh-provinsen, helt nord på den indonesiske øya Sumatra hevder myndighetene at over 200.000 av en befolkning på 4,2 millioner mennesker mistet livet andre juledag. To tredeler av de døde antas å være kvinner og barn. En helikopterreise langs den hardt rammede vestkysten viser omfanget av katastrofen. Alt vi kan se er mil etter mil med total ødeleggelse. Kystlinjen hvor landsbyene sto tett i tett minner om et eneste stort og dødt sumpområde.

Savner sidestykke. I Aceh er det ikke bare ødeleggelsene som iblant får deg til å lure på om du har kommet til et annen planet. Synet av tusener av utenlandske hjelpearbeidere og soldater, helikoptre, bistandsjeper og nødhjelpskonvoier er kanskje, bortsett fra nettopp en tsunami, det siste man kunne forvente å se i Indonesias mest konfliktherjede og isolerte provins.

Det synes kanskje heller ikke som om alle hjelpeorganisasjonene helt vet hvor de er. Misjonærene vet det nok, men det gjenstår å se om de klarer å oppnå resultater blant Indonesias kanskje mest konservative muslimer. Scientologenes traumamasasje mot psykologiske senskader møtes også med en viss undring blant befolkningen. På den andre siden ser vestlige hjelpeorganisasjoner med bekymring på inntoget av radikale militante muslimske bevegelser. Blant dem er The Islamic Defenders Front, en organisasjon som er beryktet for å aksjonere mot alkoholselverende barer og nattklubber i hovedstaden Jakarta – ved å knuse dem til pinneved.

Foreløpig ser det ut til at hjelpearbeidet har stått i fokus hos de fleste. I Banda Aceh har dessuten de islamske forsvarerne fått et godt rykte på å være de beste liksamlerne i byen. Og i motsetning til de indonesiske soldatene som ikke gjør annet enn å dumpe likene i et dypt hull, holder islamistene idet minste seremonier og bønnemøter for de døde.

Ikke noe sted er hardere rammet av tsunamien enn befolkningen i Aceh. 29 år gamle Samsuar (lengst til høyre) mistet 53 medlemmer av familien.

FOTO: TORGEIR NORLING

”
Så langt har vi ikke merket noe til myndighetenes løfter om våpenhvile etter katastrofen.

Sofyan Dawood,
geriljakommandant
i GAM.

Blodig historie. Det er nok også i første omgang andre og mektigere elementer hjelpeorganisasjonene har større grunn til å være på vakt mot. I Aceh styrer nemlig Indonesias militære det aller meste av hva som foregår. Befolkningen kjenner utmerket godt til konsekvensene av å utfordre militærmakten.

Over 12 000 mennesker har blitt drept i den snart 30 år gamle konflikten. Spørsmålet er om flodbølge-katastrofen kan ha banet vei for en fredelig løsning. Forhandlingene som er innledet mellom partene i Helsinki har skapt enn viss optimisme, men observatører ser ingen grunn til å ta gleden på forskudd. Under tidligere forhandlinger har GAM aldri veket en tomme fra kravet om full selvstendighet. Det pekes også på at det indonesiske militæret, med dagens styrkeforhold, kanskje ikke vil godta noe annet enn en ren overgivelse fra geriljaen.

Det kommer i tilfelle ikke på tale for GAM kommandant Sofyan Dawood. På telefon fra sin base i jungelen sier han til Bistandsaktuelt at geriljaen så langt ikke har merket noe til myndighetenes løfter om våpenhvile etter katastrofen.

– Det er nøyaktig det samme som for to år siden. Militæret lanserer stadig nye operasjoner. Ser de oss, angriper de, hvis de ikke finner oss går de til angrep på lokalbefolkningen isteden, sier han

I forhold til forhandlingene sier han at det i utgangspunktet kun skal snakkes om en våpenhvile.

– For vår del er det snakk om diplomati og forhandlinger om en våpenhvile. Spørsmålet om *begrenset* selvstyre er ikke på vår agenda, sier geriljakommandanten.

God begynnelse. Mens enkelte observatører mener hjelpeorganisasjonene i Aceh befinner seg i et politisk minefelt, har konflikten foreløpig ikke skapt de helt store problemene i håndteringen og distribusjonen av

nødhjelp til flodbølgeofrene. Nordmannen Eigil Sørensen, spesialutsending for Verdens Helseorganisasjon mener de aller fleste som trenger det har fått livsnødvendig hjelp. Han peker også på at Aceh så langt har unngått faren for alvorlige epidemier. Han tror det er nok systemer på plass til å takle eventuelle utbrudd, men er likevel bekymret for fremtiden.

– Gjenoppbyggingsfasen er mer komplisert her enn i mange andre katastrofeområder. Mange sykehus, klinikker og offentlige helsekontorer er ødelagt. Av helsepersonalet har mange omkommet, sier han.

Sørensen forventer at nødhjelpsfasen vil vare et par måneder til, men frykter vakuemet som vil oppstå når mange hjelpeorganisasjoner pakker sammen og reiser.

– Jeg er bekymret fordi oppbyggingen av helsetjenesten vil ta veldig lang tid. En del organisasjoner vil trekke seg ut før man har etablert et fungerende system, sier han.

Militær kontroll. I forhold til den langsiktige bistanden er det andre forhold som også gir grunn til bekymring. Man kan stille spørsmål ved hvor langsiktig det er mulig å være i et område hvor militæret kontrollerer alt du gjør, og i realiteten ønsker det internasjonale samfunnet ut og vekk så fort som overhodet mulig.

Mens Indonesias nyvalgte president Susilo Bambang Yudhoyono har ønsket hjelpeorganisasjonene hjertelig velkommen, var militærets representanter tidlig ute og krevde at alle måtte pakke sammen i løpet av tre måneder. I et intervju med Time Magazine ga generalmajor Bambang Dharmono, som leder den internasjonale redningsoperasjonen, tydelig uttrykk for sin frustrasjon. Ikke med de utenlandske militære, som han mente gjorde som han ville. Problemet var alle de frivillige organisasjonene.

– De reiser hvor de vil, uten noen form for kontroll, fortalte han.

Bambang Dharmono var trolig enda mer frustrert i 2003 da journalister avdekket systematiske og grusomme overgrep mot sivilbefolkningen. Løsningen den gangen ble å stenge provinsen både for observatører, journalister og de aller fleste hjelpeorganisasjonene.

Omfattende korrupsjon. Det er også all grunn til å være oppmerksom på at Aceh kanskje er den mest korrupte provinsen i ett av verdens mest korrupte land, hvor både statsansatte, militære og opprørere under dekke av krig og kaos har tjent store penger på alt fra kidnappinger til utpressing og smugling av alt fra tømmer til våpen og narkotika.

Og med millioner av bistandsdollar på vei er det all grunn til å tro at ikke bare flodbølgeofrene vil nyte godt av verdens velvilje. I ruinene av Banda Aceh tar allerede soldater åpenlyst betalt for å la folk plyndre med seg det de måtte ønske.

På flyplassen er det på grunn av fulle fly nesten umulig få tak i en billett, det vil si om man ikke tar tak i mannen med den rosa hatten i avgangshallen, som for noen dollar kjøpt ordner opp. Mr. Yunus sto det på boardingpasset til undertegnede. En Newsweek-reporter reiste som John Lennon.

Ingenting å si. Det er forholdsvis lett å skrive om korrupsjon og grusomme overgrep fordi man nesten alltid har noen skyldige å gripe tak i. Tilbake i Asoe Nanggroe er det ikke like greit å fortsette en samtale med en mann som forteller at han har mistet 53 familiemedlemmer til en bølge.

For det er ingenting å si. Alt vi sitter igjen med er en følelse av å ikke ha forstått noe som helst. Synet av mengder av døde mennesker som ligger strødd hjelper ikke på forståelsen. Det gjør heller ikke barnesko-

ene, fotoalbumene eller de andre små detaljene som smertefullt vitner om at det i ruinene for få dager siden sto et hus, en skole, et sykehus, et nabolag, en landsby full av liv.

Vi gir opp når Bustami, vår sjåfør som knapt har sagt et ord på seks da-

ger, plutselig bremses litt ned, og peker mot absolutt ingenting.

– Der var huset mitt. Kona og to av barna mine er døde.

Torgeir Norling er norsk frilansjournalist med base i Bangkok.

Snart 30 år med krig har gitt 12.000 døde i Aceh

INDONESIA

• **TORGEIR NORLING**
BANDA ACEH (b-a): Etter å ha kjempet hardt mot kolonimakten Nederland gikk Aceh i utgangspunktet frivillig inn i den indonesiske unionen. Løftene de fikk om utstrakt selvbestemmelse og råderett over egne ressurser ble imidlertid aldri innfridd.

I 1976 stiftet Hassan De Tiro, Fritt Aceh-geriljaen, bedre kjent som GAM, og startet kampen for Acehs selvstendighet. Han ble snart tvunget i eksil i Sverige. Herifra har GAM siden styrt og dirigert frigjøringskampen. Spesielt tøffe tider var det i perioden fra 1988 til 1998. Tusener ble drept og enda flere drevet på flukt under voldsomme militæroparasjoner. Reformperioden etter Suhartos fall skapte, som i Øst-Timor, håp om at målet om selvstendighet var innen rekkevidde. Studentene tok til gatene og krevde en fri og rettferdig folkeavstemning, og i november 1999 demonstrerte hundretusener av mennesker foran den største moskeen i Banda Aceh.

Grusomme overgrep. I motsetning til Øst-Timor, som fikk sin frihet, har utviklingen i Aceh siden gått motsatt vei. Grusomme overgrep, hovedsakelig fra indonesisk side, skapte snart et klima hvor det ikke lenger var mulig for sivile organisasjoner å operere.

Bunnen ble nådd i første halvdel av 2003 da et fredsforsøk meklet av det sveitsiske Henry Dunant Centre strandet fullstendig. Militæret lanserte i neste omgang en voldsom offensiv mot geriljaen og satte effektivt stopp for alle forsøk på en fredelig dialog. Det indonesiske militæret hevder i dag at de under offensi-

ven har drept over 2000 GAM-medlemmer. Både GAM og rettighetsorganisasjoner bestrider tallene og hevder svært mange av de drepte var uskyldige sivile.

Svekket gerilja. Likevel er det ingen tvil om at geriljaen har blitt kraftig svekket. Observatører hevder geriljaen er slått tilbake fra sine kjerneområder og tvunget inn i jungelen hvor de opererer i svært små enheter. Konsekvensen for studentaktivistene har også vært alvorlige. Noen sitter fengslet, andre har søkt politisk asyl i utlandet, og i dagens Aceh er det vanskelig å finne noen som snakker åpent om uavhengighet.

Det indonesiske militæret har imidlertid ikke vært alene om å begå grove brudd på menneskerettighetene. GAM er på ingen måte kjent for å gå lett frem mot sine fiender eller de som åpent er uenige med deres synspunkter.

Begrenset selvstyre? En tidligere studentleder forteller oss at han fortsatt støtter GAM og kampen for selvstendighet.

– Men jeg støtter kanskje ikke metodene de bruker. Det har vært mange tilfeller av utpressing. Og bare en liten mistanke om at du samarbeider med militæret er nok til å få deg drept, sier han.

Han mener geriljaen må tilpasse seg virkeligheten.

– De er nødt til å snakke om begrenset selvstyre. Da har vi i det minste noe. Om fem år kan vi kanskje ta opp igjen frigjøringskampen for fullt. Fortsetter det som i dag kommer situasjonen aldri til å bli bedre, fastslår han.

”

Bare en liten mistanke om at du samarbeider med militæret er nok til å få deg drept.

Studentleder i Aceh-provinsen.

Kvinnene har også sin plass blant GAMs muslimske geriljakrigere. Målet er fullstendig løsrivelse fra Indonesia.

ARKIV-FOTO: TORGEIR NORLING

Kongen har overtatt makten i Nepal

I en fjernsynstale 1. februar informerte Nepals konge Gyanendra befolkningen om at han hadde avsatt statsminister Sher Bahadur Deuba og hans regjering fordi den ikke har klart å starte en fredsprosess og avholde valg. Maoistopprørerne har ikke overholdt statsministerens frist om å svare på invitasjonen om fredsforhandlinger innen 13. januar i år.

I fjernsynstalen sa kongen at han nå vil sette sammen og lede et nytt kabinett.

– Dette vil gjenopprette fred og effektivt demokrati i løpet av de tre neste årene, sa Gyanendra.

Om lag 10 000 mennesker er blitt drept i Nepal siden maoistopprøret startet for ni år siden. Opprørerne vil erstatte landets konstitusjonelle monarki med en kommunistisk republikk. Kong Gyanendra overtok tronen i 2001, etter at broren, Kon Birenda ble drept i en massakre på slottet.

Nye retningslinjer for mediestøtte

Nye retningslinjer for langsiktig støtte til frie medier i utviklingsland er nå utarbeidet. Utviklingsminister Hilde Frafjord Johnson lanserte en ny støtteordning for mediestøtte høsten 2003.

– Vi ønsker at Norge skal være en pådriver i arbeidet for frie og uavhengige medier. Frie medier er en forutsetning for godt styresett. Godt styresett er en nødvendig forutsetning for å fremme utvik-

ling og utrydde fattigdom. De nye retningslinjene er starten på et løft for vårt arbeid i forhold til frie medier, sier utviklingsministeren.

Utenriksstasjonene skal håndtere søknader for nasjonale og regionale tiltak, mens Norad behandler søknader fra norske og internasjonale frivillige organisasjoner, heter det i en pressemelding fra UD.

EU med WTO-krav til 103 land

I forbindelse med tjenesteforhandlingene (GATS) i WTO har EU framlagt nye krav om åpnere markeder rettet mot 103 av WTOs 148 medlemsland. EU har unntatt helsesektoren og legger opp til spesialbehandling av de minst utvikle-

de landene. Disse får bare krav om å åpne to av de fem sektorene EU peker ut: telekommunikasjon, finansielle tjenester, transport, byggevirksomhet og miljøtjenester, melder AFP. Tekstil-bekymring.

Frelimo uten to tredels flertall

Konstitusjonsrådet i Mosambik har nå godkjent president- og parlamentsvalget i landet. Regjeringspartiet Frelimo tok 160 av 250 plasser i nasjonalforsamlingen, mens opposisjonsalliansen Renamo-UE tok de resterende 90. Det betyr at Frelimo ikke har to tre-

dels flertall. De kan derfor ikke endre grunnloven uten støtte fra Renamo eller eventuelle "overløpere". Det ble avgitt vel 3,3 millioner stemmer i valget på nasjonalforsamling og 92 prosent av disse ble godkjent. Valgdeltakelsen var på kun 43 prosent.

EU forbereder bistandspakke til Palestina

EU forbereder en bistandspakke på 70 millioner euro til Palestina for å støtte den nyvalgte president Mahmoud Abbas reformarbeid, ifølge Reuters. Bistanden kanaliseres gjennom en fondsordning i Verdenbanken.

– Vi ønsker å styrke Abu Mazen (Abbas) og vise palestinerne at det internasjonale samfunn støtter opp om hans arbeid for økt sikkerhet og for reformer i palestinske institusjoner, uttalte en EU-kilde til nyhetsbyrået.

Bill Gates og Norge gir vaksinegave

Før jul i fjor vedtok Stortinget å bevilge 300 millioner kroner til organisasjonen GAVI (Verdensalliansen for vaksiner og immunisering). Frem til 2010 vil Norge gi i alt 2,5 milliarder kroner til dette vaksineringsprogrammet. Bill og Mel-

dinda Gates foundation vil i løpet av de neste ti årene gi hele 4,7 milliarder kroner til GAVI.

Pengene skal ifølge UNICEF brukes til å introdusere nye vaksiner for barn i 72 fattige land.

Ny kontroversiell UNICEF-sjef

USAs landbruksminister Ann Veneman er blitt utpekt av FNs generalsekretær Kofi Annan som ny sjef for FNs barnefond, UNICEF. Veneman overtar etter Carol Bellamy, som har ledet organisasjonen i ti år, i mai.

Topplederen i UNICEF har alltid vært amerikansk. Veneman var amerikanernes førstevalg. Hun har vakt oppsikt etter å ha ut-

talt seg kontroversielt om familieplanlegging og seksualopplysning. På en pressekonferanse etter utnevnelsen omtalte hun disse sakene som «irrelevante».

– Jeg kommer ikke til å prioritere disse eller andre sosiale spørsmål. Jeg synes ikke disse spørsmålene er relevante for UNICEFs oppdrag, sa Veneman ifølge NTB.

Stø kurs

Stortinget marsjerer i flokk etter Frafjord Johnson – bare Frp i utakt

Regjeringen må lage en miljøhandlingsplan for bistanden og vurdere en internasjonal gjeldsdomstol. Ellers er det lite utviklingsministeren må gjøre som hun ikke allerede selv hadde planlagt.

• ELLEN HOFVANG

Etter tre utsettelse, nesten et halvt års saksbehandling i utenrikskomiteen og åpen høring av 5 utviklingsforskere og 25 organisasjoner, ble stortingsmeldingen om utviklingspolitikken endelig vedtatt av Stortinget 18. januar. Resultatet er til forveksling likt det som ble lagt fram fra utviklingsministeren i juni 2004. Det er saksordfører Finn Martin Vallersnes godt fornøyd med.

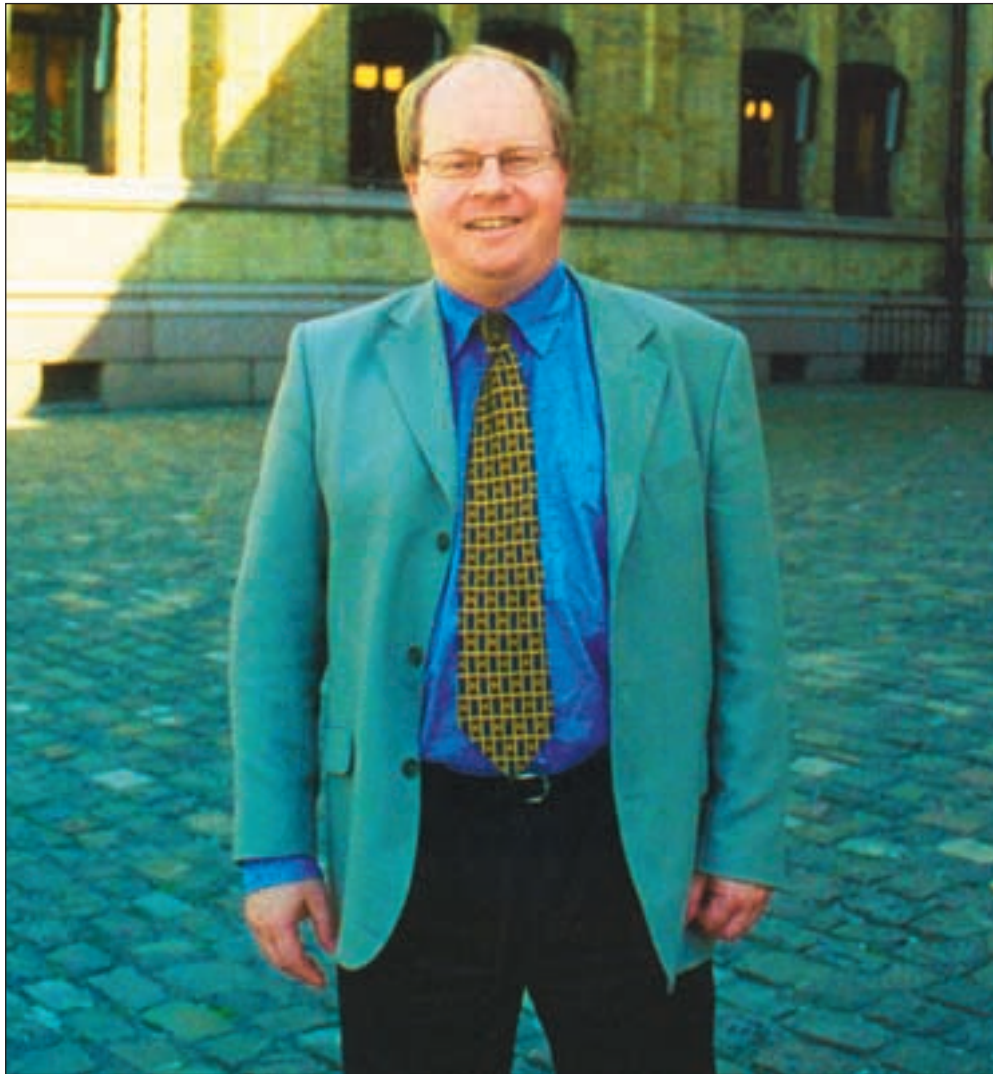
– Jeg var i tvil en stund i høst om vi skulle få det til, sier han.

Globalisering. Globalisering var blant temaene som skapte debatt, likeledes måtte komiteen gå flere runder i spørsmålet om hvor entydig man skulle knytte utviklingspolitikken til tusenårsmålene. Det endte med at et omfattende dokument ble forkastet og arbeidet startet på nytt bare kort tid før innstillingen skulle avgis. Men det endte med bredt flertall ikke bare for å øke bistanden til én prosent av brutto nasjonalinntekt, men også om hovedinnretningen på politikken, sentrale områder som godt styresett og konfliktforebygging, og virkemidler som budsjettstøtte og harmonisering.

Stortinget er også enig i at bistanden skal konsentreres på færre sektorer i det enkelte samarbeidsland og at en større andel skal gå til Afrika og de fattigste landene, slik regjeringen la opp til. Men Stortinget har valgt å presisere at man skal vise fleksibilitet og også støtte arbeid i andre regioner.

– Det er jo alltid noen som har sine hjertebarn, kommenterer Vallersnes.

Småkritisk. Miljøområdet er det fellet der Stortinget tydeligst pålegger regjeringen en korreksjon av kursen. Stortinget ber regjeringen utarbeide en handlingsplan for miljø, for å sikre en mer systematisk

Utenrikspolitisk talsmann **Morten Høglund** markerte Frp som eneste parti som er imot stat-til-stat-bistand. Nødhjelp, gjeldslette og ikke-statlige organisasjoner er han derimot for.

FOTO: TOR AKSEL BOLLE

gjennomføring av denne delen av bistanden. Utenrikskomiteen løfter også opp miljø som ett av fem hovedelementer i bistanden, på linje med temaene godt styresett, næringsutvikling, sivil samfunn og fredsbygging. Dette bidrar til at miljøorganisasjonene er fornøyd med sluttresultatet.

Også gjeldsaktivistene jubler. Spørsmålet om illegitim gjeld er nå satt tydelig på dagsorden, og regjeringen må gi Stortinget en vurdering av forslaget om en internasjonal gjeldsdomstol.

Finn Martin Vallersnes, (H).

Nei til tvang. Flere steder har Stortinget merknader som er en nyansert mer kritisk til toneangivende internasjonale institusjoner enn det utviklingsmeldingen er. Det påpekes for eksempel at Verdensbanken og IMF ikke fungerer tilfredsstillende på alle vis, og presiseres at bistand ikke skal bidra til å tvinge land til privatisering på viktige sektorer.

– Vi hadde veldig mye diskusjon om fattigdomsstrategiene, de såkalte PRSP-prosessene. De fleste er vel enige om at de kan bli bedre, sier Finn Martin Vallersnes.

Rød-grønt alternativ? Mange av merknadene fra opposisjonen etterlyser grundigere analyser av bistanden i forhold til bredere utenrikspolitiske spørsmål, fra sikkerhetspoli-

slettstøtte, sier statssekretæren.

Kjørven understreker at samordningen mellom giverlandene må holde fokus på hva som tjener mottakerlandet. Landets myndigheter må ha rom til å drive politikk. Giverne må si fra i situasjoner der politikken som føres er helt på tvers av inngåtte avtaler og undergraver landets muligheter til framgang, men uten å drive detaljstyring.

– «Ganging up» må være forbeholdt situasjoner der det er helt nødvendig, sier Kjørven.

– I etterpåklokskapens lys, har man gått for hardt fram mot Malawi?

– Jeg må vel si at etter å ha vært der våren 2003 følte jeg det. At vi hadde gått for hardt fram. Vi kunne funnet bedre og mer fleksible løsninger, innrømmer Kjørven.

”

Fremskrittspartiet mener det er svært viktig at Norge fører en god utviklingspolitikk.

Morten Høglund (Frp)

”

Etter å ha vært i Malawi våren 2003 følte jeg at vi hadde gått for hardt fram.

Olav Kjørven, statssekretær i Utenriksdepartementet.

tikk til handel og FN-reform. Arbeiderpartiet, SV og Senterpartiet fikk heller ikke flertall for en formulering om at det må søkes nye globale finansieringskilder, der de viste til de internasjonale diskusjonene om tobinskatt, karbonskatt og skatt på våpenhandel.

FrP mot og for. Ikke overraskende er det Fremskrittspartiet som markerer seg med de lengste særmerkene i protest mot regjeringens linje. De vil ikke engang støtte en formulering om at det er viktig å gi aids-rammede tilgang på billige medisiner.

Men helt konsistent er Frp ikke. For mens partiet er mot stat-til-stat-bistand fordi det skaper korrupsjon, er de for både gjeldslette og bistand gjennom globale fond – som jo går til de samme statene. I sitt innlegg i Stortinget argumenterte Frps Morten Høglund med at bistand ikke skaper utvikling, og viste blant annet til at mens internasjonal bistand stagnerte på 1990-tallet opplevde store viktige utviklingsland kraftig vekst og redusert fattigdom.

Saksordfører Vallernes er ikke imponert over argumentet.

– Dette er for enkelt. Men det er klart vi kan ønske oss mer kunnskap om hvilke land som egner seg som bistandsland, sier saksordføreren.

FAKTA

Flertall i Utenrikskomiteen:

- Ber regjeringen lage en miljøhandlingsplan (alle).
- Ber regjeringen vurdere forslaget om en internasjonal gjeldsdomstol (Ap, FrP, SV, Sp).
- Mener at norsk bistand ikke må bidra til at nasjonale myndigheter tvinges til å privatisere offentlige velferdsgoder som utdanning, helse, energi og vannforsyning (Ap, SV, H, KrF, Sp).
- Viser til at kollektive rettigheter til naturressurser er viktige for sårbare grupper (Ap, SV, H, KrF, Sp).
- Mener bistanden gjennom frivillige organisasjoner i større grad bør gå til de fattigste landene (alle).
- Mener at et utvalg som skal se på frivillige organisasjoner også bør se på konsekvensene av deres sterke avhengighetsforhold til staten (alle).

Mindretall mener:

- At Norge bør bidra til en global eksamineringsmekanisme for utvikling etter mønster fra OECDs landstudier (Ap, SV, Sp).
- At meldingen mangler en analyse av sikkerhetspolitiske utfordringer knyttet til utvikling, og at FNs rolle burde vært drøftet nærmere (Ap, SV, Sp).
- At man må søke nye globale finansieringskilder og viser til den internasjonale diskusjonen om tobinskatt, karbonskatt og skatt på våpenhandel (Ap, SV, Sp).
- Etterlyser en tydeligere styring og sammenheng mellom norsk politikk i FN, IMF og Verdensbanken og er skeptiske til at Norges Bank representerer Norge i IMF-sammenheng (SV, Sp).

UTVIKLINGSMELDINGEN

BUDSJETTSTØTTE

Regjeringen vil ha mer budsjettstøtte til flere land

• ELLEN HOFVANG

Målet er at budsjettstøttens andel av bistanden skal fortsette å øke. – Men det er en fare for at budsjettstøtte og harmonisering kan gjøre giverne for sterke, sier statssekretær Olav Kjørven.

Regjeringen har en klar målsetting om å øke budsjettstøttens andel av bistanden ytterligere, og utvide bistandsformen til flere samarbeidsland. Det fikk de full støtte for i Stortinget da utviklingsmeldingen nylig ble behandlet der.

Statssekretær i Utenriksdepartementet, Olav Kjørven, begrunner dreiningen med at budsjettstøtte er en bistandsform som er bedre egnet til å skape utvikling. Han er likevel forsiktig med å tallfeste hvor mye budsjettstøtten bør økes de kommende årene.

– Budsjettstøtte forutsetter at mottakerlandene har forsvarlige forvaltningssystemer og godt styresett, sier han.

I forrige utgave skrev Bistandsaktuelt om situasjonen i Malawi, der Norge og andre budsjettstøttegivere har holdt tilbake bistand fordi landet ikke har oppfylt betingelser i programmet til Det internasjonale valutafondet IMF. Malawis økonomiske situasjon er kraftig forverret gjennom sjokkbehandlingen, og det vil ta tid å få det fattige landet økonomisk på fote igjen. Er det en fare for at giverharmonisering og budsjettstøtte gjør giverne for sterke i forhold til fattige mottakerland som Malawi?

– Ja, det er en fare for det. Bistand er full av dilemmaer, det gjelder også giverkoordinering og bud-

Forsynte seg med millioner

Norskstøttet boligselskap i Sør-Afrika granskes

På ulovlig vis har det sørafrikanske boligbyggelaget Cope skaffet seg over fire millioner kroner til egen drift.

Selskapets direktør er suspendert og boligselskapet er under gransking. Norge har støttet Cope med 32 millioner kroner i bistand fra 1997 til 2003.

• SYNNØVE ASPELUND

SØR-AFRIKA

Den økonomiske styringen i Cope har vært et vanskelig tema for bistandsgiverne i lengre tid. Problemene toppet seg mot slutten av 2004, da det viste seg at store penge summer urettmessig var overført til organisasjonen. Penger som var ment til boliglån for fattige sørafrikanere ble i stedet brukt til den daglige driften av Cope.

Blant annet skal selskapets administrerende direktør ha fått over 50.000 norske kroner i månedslønn.

Den endelige rettslige revisjonsrapporten er ikke ferdig, men etter det Bistandsaktuelt erfarer skal deler av pengene som Cope urettmessig har «lånt», ha gått direkte til den administrerende direktørens private forbruk, blant annet ved bruk av Copes kredittkort.

Tok fra boliglån og småsparere.

Pengene som boligbyggelaget Cope (formelt «Cope Housing Association») har «lånt» til egen drift, er i hovedsak hentet fra et finansieringsorgan i samme «familie» – Cope Housing Trust. Sistnevnte er et fond som bidrar med kortsiktige boliglån, som en mellomstasjon før langsiktige lån er på plass. Mens dette fondet er en slags bank, jobber Cope Housing Association med utvikling og forvaltning av boligkooperativer. Nærmere 3,4 millioner kroner er urettmessig hentet fra dette fondet.

Noen mindre beløp skal dessuten være overført til Cope fra andre boligprosjekter, og fra Cope Saving Club, som er en spareklubb for boligsøkere som står på venteliste for å få bolig. Totalt dreier det seg om rundt 4,2 millioner kroner i ulovlige overføringer til Cope.

Norsk støtte. Norge har vært en sentral samarbeidspartner for Cope siden 1997, da Norske Boligbyggelags Landsforbund (NBBL) inngikk et faglig samarbeid med Cope. Norad sto for 100 prosent av finansieringen.

I 2000 ble Cope kåret til «Årets boligutbygger» i Sør-Afrika. Fem år etter er selskapets økonomi under gransking. FOTO: NBBL

Tanken var at Cope skulle bruke og tilpasse den norske kooperative modellen for boligbygging i et Sør-Afrika med stor boligmangel. Så langt er 700 boliger bygget.

I juli 2003 overtok den norske ambassaden avtalen med Cope. NBBL skulle fortsatt være faglig rådgiver, ved at Cope kunne kjøpe rådgivningstjenester av NBBL. Men Cope mente at de ikke hadde behov for dette.

– Vi er ganske sikre på at Cope ikke ville bruke oss fordi de var i en vanskelig økonomisk situasjon. Trolig ønsket de å bruke alt de hadde til egen drift, sier Jan Skjerve, spesialrådgiver i NBBL.

Signalene om dårlig økonomistyring gjorde at ambassaden lot være å inngå en treårig avtale med Cope, slik det egentlig var tenkt. En ettårig avtale ble innført i november 2003. I dag dreier dialogen i samarbeidet seg om å få oversikt over Copes økonomiske kaos og finne ut om

det sørafrikanske boligbyggelaget har livets rett.

Konkurs? Cope drives nå på lavbluss. Den administrative direktøren ble suspendert 14. desember og et uavhengig revisjonsselskap gransker pengebruken i Cope. Styret i Cope har bedt om midler til drift fram til 1. april, for å utrede alternativer til konkurs. Det er uklart om Norge og de andre giverne vil støtte fortsatt drift.

– Hva tror NBBL vil skje med Cope?

– Det skal en del til for å få Cope opp og stå. Til det trengs betydelige endringer i hvordan selskapet drives. En løsning er å innlemme Copes kompetanse og boliger i en annen boligorganisasjon, sier Jan Skjerve.

Norad vil ta lærdom. Norad skal nå foreta en gjennomgang av programmet og støtten til Cope.

– Vi har et ansvar på norsk side for å gå gjennom og se hva som gikk

DETTE ER COPE:

■ Cope Housing Association er et sosialt boligbyggelag i Sør-Afrika, grunnlagt i 1989.

■ Cope skal bygge og forvalte boliger for sørafrikanere med lav inntekt.

■ Norge har vært Copes viktigste utenlandske finansieringskilde: 32,4 millioner kroner er utbetalt til Cope fra 1997 til 2003.

■ Det meste av pengene har gått via Norske Boligbyggelags Landsforbund (NBBL). I 1997 inngikk COPE og NBBL et samarbeid. 7 borettslag med 700 boliger er hittil bygget.

■ Målet var at Cope skulle klare seg selv økonomisk innen 2007. I 2003 var egenfinansieringen 26 %.

■ I 2000 ble Cope kåret til «Årets boligutbygger» i Sør-Afrika.

galt og hva som kunne vært gjort annerledes. Vi må spørre oss om den måten vi har gitt støtten på, både faglig og økonomisk, har vært riktig. Såpass åpne må vi være for å lære noe av dette, sier Marie Winsvold, rådgiver i avdeling for miljø og næringsutvikling i Norad.

Et spørsmål Norad stiller seg, er hvor godt denne typen boligprogram har vært forankret i Sør-Afrika. Boligkooperativer, som i utgangspunktet er en sosialdemokratisk modell for boligbygging, var kanskje ikke best egnet i Sør-Afrika.

– Det bør vurderes om Sør-Afrika var modent for kooperasjonsmodellen, sier Winsvold.

Mange problemer. Cope har hatt store problemer med å få inn husleien fra folk, noe som blant annet forklares med at Sør-Afrika har en tradisjon for å se på gratis husvære som et viktig rettighetsspørsmål. Dette har bidratt til den vanskelige økonomiske situasjonen i Cope.

– Kanskje har ikke betalingsevnen vært godt nok kartlagt? Var husleien for høy i forhold til lavinntektsgruppene som skulle bo der? Har målgruppen vært riktig i forhold til modellen som har vært brukt? Klarte vi å bygge opp god nok kompetanse lokalt? Dette er noen av spørsmålene vi ønsker å finne ut av, sier Marie Winsvold.

Vårslepp for et dusin seniorer i Fredskorpset

I løpet av våren reiser de første deltakerne i Fredskorpsets seniorprogram ut. Foreløpig skal seks eldre, erfarne nordmenn «byttes» mot seks nesten like gamle og erfarne fagfolk fra sør.

• SYNNØVE ASPELUND

– Seniorene skal ha en mentorrolle. De skal ikke inn som ledere, men være støttespillere og rådgivere for lederne som allerede er der, sier Live Bjørge, programsjef for Fredskorpset.

Hun understreker viktigheten

av at seniorene ikke får en posisjon hos samarbeidspartneren som gjør at det blir et gap når de reiser hjem.

Begge veier. Det nye seniorprogrammet skal med andre ord ikke være en gjenoppliving av Fredskorpsets glanstid på 1960-tallet, da norske «eksperter» i solidaritetens navn dro i felten for å hjelpe de fattige. I tillegg til en mer nedtonet rolle for dagens fredskorpset, er utveksling et krav for å delta i programmet – ressurspersoner skal sendes begge veier.

– Dette dreier seg om utveksling mellom institusjoner. Vi har fått mange henvendelser fra enkeltpersoner, men vi setter som betingelse

Ordforklaring:

Mentor – eldre venn og tro rådgiver. I Odysseen navnet på Odysseus trofaste venn, som han betrodde omsorgen for hus og hjem til mens han selv dro mot Troja.

at de må være tilknyttet en eller annen type organisasjon, sier Bjørge.

Seks avtaler i boks. Fredskorpset hjelper til med kontraktene og gir økonomisk støtte til blant annet lønn, reise og boligutgifter. Partene skal selv gi innhold til utvekslingen, ut fra hvilke behov de har. Oppholdene skal normalt vare i 12 måneder, men kan deles opp i flere bolker. Så langt er seks avtaler undertegnet mellom institusjoner i Norge og land i sør. Målet er å komme i gang med utvekslingen i løpet av de neste månedene.

Nykommener Norsk-Sørafrikansk Handelskammer er blant deltakerne i seniorprogrammet. De sat-

ser på å sende en nordmann til sørafrikanske NAFCO, som er en interesseorganisasjon for små og mellomstore næringslivsbedrifter. I første omgang reiser en nordmann til Sør-Afrika, men det er også håp om at en sørafrikaner kommer til Norge senere i år.

Fokus på alder. Fredskorpset ser seg at de norske seniorene er i aldersgruppen 55 til 70 år. Slingringsmonnet er større for deltakerne fra sør.

– Vi har startet litt forsiktig. Det er viktig at de rette personene er med i utvekslingen og at dette blir en god form for institusjonsbygging, sier Live Bjørge.

FREDSKORPSET

Aids-forsker advarer mot resistens

Mener dagens solskinnshistorier vil bli avløst av enorme utfordringer

Virolog og hiv-forsker Birgitta Åsjö mener bistandsgiverne undervurderer resistensfaren ved massemedisinering av hiv-positive i Afrika.

– Afrikanske land har ikke ressurser til å overvåke resistensutvikling. Dette vil få store nasjonale og regionale konsekvenser, sier professoren.

HIV/AIDS

• LIV RØHNEBÆK BJERGENE

Åsjö frykter at dagens solskinnshistorier, hvor mennesker dødssyke av aids kommer seg på beina igjen ved hjelp av medisiner, vil bli avløst av enorme utfordringer.

– Så syke som disse menneskene er, er de også kjempemotiverte til å ta medisinene – til tross for at de kan gi store bivirkninger. Men vi vet ikke hva som vil skje med disse pasientene i det lange løp. Hvordan vil de reagere den dagen de føler seg syke av å ta medisinene enn ikke å ta de? Vil de da bevilge seg såkalte «drug holidays», som vil påvirke utviklingen av resistente virus? Når det utvikles virusresistens – som vi vet at det vil, enten pasientene bevilger seg pilleferier eller ei – hvem har da oversikt over de resistente virusene, over hvilke medisiner som er blitt brukt? I de afrikanske landene har ikke legene kunnskap om dette. Det er for ressurskrevende, forteller Åsjö.

Begrens omfanget. Mangel på helsepersonell er en kjempeutfordring for afrikanske land. Selv et land som Botswana, som Bistandsaktuelt omtalte i forrige utgave, sliter både økonomisk og personellmessig med å fullføre planen om å kunne tilby alle aidssyke gratis medisiner. Botswanas president, Festus Mogae, frykter at landet ikke vil ha råd til å fortsette medisineringssprosjektet når støttespillerne trekker seg ut i 2005.

– Alle som bruker aidsmedisiner over tid, vil utvikle resistens. Dermed en bare delvis kan fullføre me-

”

Politikere, UNAIDS og WHO putter hodet i sanden for problemer som de vet vil komme.

Birgitta Åsjö, professor og hiv/aids-forsker.

Aidsmedisinering er blitt vanligere i Afrika, men forskere er bekymret over manglende overvåking av resistente virus.

ARKIV-FOTO: RUNE ERAKER

disineringen, kan en få mer resistensutvikling. Da er det faktisk bedre helt å kutte ut medisinene. På bakgrunn av dette er det derfor viktig å gå ut i et begrenset omfang med medisineringen, slik at en er sikker på at oppfølgingen blir tilstrekkelig og at en kan bære kostnadene ved at pasientene må ta disse medikamentene livet ut, sier Åsjö.

Hun har jobbet med hiv siden 1984 – blant annet med karakterisering av hiv-virus i Tanzania. I dag er hun professor på hiv/aidsforskning ved universitetet i Bergen. Hun er koordinator for Norges deltakelse i et hiv-resistensovervåkingsprosjekt som pågår i mange europeiske land i regi av EU.

Resistens på kjøpet. Åsjö forklarer hvordan viruset ikke bare kan forandre seg hos den enkelte pasient – slik at en stadig må skifte medisiner for at de skal ha virkning. En hiv-positiv, som har utviklet resistente vi-

rus og som smitter en annen, vil ikke bare overføre hiv-smitten. Med på kjøpet følger også resistensen.

Hun forteller at om lag ti prosent av alle nysmittede i Europa og USA er smittet av hiv som har en eller annen form for resistens mot medisiner.

– Disse pasientene har et dårligere utgangspunkt for medisinering enn øvrige pasienter. En må kartlegge hvilke medisiner viruset er resistent mot, for så å kunne velge de medisinene som likevel kan ha virkning. Hver gang en får resistens, har viruset forandret seg. Her i Vesten har en mulighet til både å overvåke utviklingen av resistens, følge opp pasienten i forhold til medisinering og velge blant et bredt utvalg av ulike aidsmedisiner. Disse mulighetene har en ikke i de afrikanske landene, sier Åsjö.

Hun viser til hvordan utviklingslandene står mindre fritt i valg av medikamenter enn vestlige land.

– WHO velger for eksempel ut visse medisiner som er enkle å administrere, for eksempel ved at det er få piller og at disse ikke krever oppbevaring i kjøleskap. Problemet blir da at når resistensen kommer, så har en svært få eller ingen alternativer. Landene må da kanskje kjøpe medisiner til regulære priser – uten reduksjon. Dette vil mange land ikke ha råd til.

Hodet i sanden. Åsjö undres over at ingen våger å ta opp disse problemstillingene.

– Politikere, UNAIDS og WHO putter hodet i sanden for problemer som de vet vil komme. Medisineringen av aidssyke i Afrika er et stort eksperiment, der holdningen er å vente og se hva som skjer, sier hun.

Hun peker på at det ikke er «politisk korrekt» å ta opp disse spørsmålene. Giverlandene og de økonomiske støttespillerne velger i stedet å sole seg i glansen av gladmelding-

Tusenårsprosjektets oppskrift: Myggnetting og mer bistand til land

Myggnetting, kunstgjødning, gratis skolegang og en dobling av internasjonal bistand innen neste år. Det er blant tiltakene i Tusenårsprosjektets nye handlingsplan.

• ELLEN HOFVANG

– En økning av internasjonal bistand til 0,44 prosent av giverlandenes BNI i 2006 og til 0,56 prosent i 2015 vil gi nok ressurser til å nå tusenårsmålene i alle land, sa Amina Ibrahim da hun presenterte Tusenårsprosjektets rapport i Oslo. Ibrahim har ledet prosjektets arbeid med utdanning og kjønn, og la fram ti anbefalinger prosjektet mener er de mest sentrale for å nå tusenårsmålene.

265 forskere verden over har bidratt til rapporten. De 13 delrapportene utgjør til sammen over 3000 sider, og ifølge prosjektleder Jeffrey

Sachs er dette den mest detaljerte oppskriften for å nå tusenårsmålene som noen gang er presentert.

«Fast-track» og «Quick Wins» Rapporten anbefaler at giverlandene plukker ut minst et dusin land med godt styresett og god kapasitet for å nyttiggjøre seg bistand. Disse såkalte «fast track»-landene skal få en kraftig økning i bistanden. De skal velges ut fra ulike kriterier, som at de har gjennomført reformene i gjeldsletteprogrammet HIPC, at de kvalifiserer for støtte fra President Bush's Millennium Challenge Account eller at de får positiv vurdering av sin fattigdomsstrategi av IMF og Verdensbanken.

Mens giverlandene skal peke ut hurtigsporslandene skal utviklingslandene og giverlandene sammen iverksette et knippe «raske vinnertiltak» – quick wins. Dette er tiltak som skal redde millioner av liv og samtidig gi økonomisk vekst. I rapporten

foreslås blant annet utdeling av myggnett og effektiv anti-malaria-medisin til alle barn i malariaområder, gratis kunstgjødning i områder med utpint og dårlig jord, skolemat til barn i sultområder, samt fjerning av både skolepenger og egenandeler på helsetjenester.

Hilde advarer. Utviklingsminister Hilde Frafjord Johnson roste rapporten under framleggelsen, og mente denne samsvarte godt med norsk utviklingspolitikk blant annet når det gjelder rettighetstenkning og giverharmonisering. Samtidig advarte hun mot å framstille utvikling som noe som kan oppnås gjennom «quick wins».

Amina Ibrahim aviser at rapporten lanserer for lettvinne løsninger:

– Når det gjelder for eksempel skolegang foreslår vi ikke bare gratis barneskole selv om dette er løftet fram som et tiltak som kan gi rask

gevinst. I temarapporten om utdanning vektlegges også koblingen til høyere utdanning og til sysselsetting, forklarer hun.

Mer av det samme. Hovedanbefalingene i rapporten er mer av samme medisin som har kjennetegnet politikken overfor utviklingslandene de siste årene; Mer og bedre bistand, økt handel gjennom bedre adgang for varer fra utviklingslandene i vestlige markeder, godt styresett, giverharmonisering og bedre koordinering blant FN-organisasjonene.

– Skal jeg trekke fram et punkt som det aller viktigste, er det anbefalingen om at utviklingslandene skriver om sine fattigdomsstrategier (PRSP) slik at de viser hva som skal til for å nå tusenårsmålene, sier direktør i UNDP og assisterende generalsekretær i FN, Bruce Jenks. Han har fulgt arbeidet til tusenårsprosjektet tett og presenterte UNDPs

TUSENÅRSMÅLENE

Amina Ibrahim, leder av Tusenårsprosjektets arbeid med utdanning og kjønn.

Enighet om økt innsats mot malaria

ene. Når problemene kommer, vil mange av dem – som det amerikanske legemiddelfirmaet Merck og Bill and Melinda Gates Foundation som støtter Botswanas medisinerings-

prosjekt til og med 2005 – ha trukket seg ut, mener hun.

– Løpet må gå et par år før en får oversikt, tror Åsjö.

WHO deler bekymringen

• LIV RØHNEBÆK BJERGENSE

– Bekymringene som Birgitta Åsjö tar opp er reelle og tydelig uttalt av verdens ledende klinikere, sier lederen for WHO's Hiv Drug Resistance Program, Dr. Donald Sutherland.

– Det er riktig at det ikke er blitt gjort nok for å overvåke utviklingen av resistente virus i utviklingsland. Det gjøres nå. Nå har vi metoden som bør brukes på plass, sier Sutherland.

Testutvalg. Han forteller at WHO i fire år har hatt en egen ressursgruppe, Hiv Res.Net, der et nettverk av globale eksperter har jobbet med problematikken. Etter et testprosjekt i Mexico har en nå kommet fram retningslinjer for resistensovervåking i utviklingsland. Regimet er langt enklere enn her i Vesten – der tester av noen få skal brukes som nasjonal målestokk på hvilke eventuelle virus som finnes og i hvilket omfang.

– I for eksempel Kenya vil det sannsynlig være i Nairobi at en vil finne flest personer som via private klinikker eller andre hadde fått tilgang på aidsmedisiner, og som kan ha utviklet resistente virus. Da vil en for eksempel teste en gruppe førstegangsfødende mødre under 20, for å se om disse er smittet av et resistent virus eller ei. Ut fra disse resultatene lages nasjonale estimater, forklarer Sutherland.

– Hvorfor testes ikke alle, slik en gjør i Vesten?

– Det er for kostbart. Hver test koster mellom 250 og 300 dollar. Landene har dessuten ikke nødvendige ressurser som laboratorier og kvalifisert helsepersonell til å kunne gjennomføre en slik type overvåking. Med dagens ressursituasjon i de fattigste landene, er en nødt til å

prosjekt til og med 2005 – ha trukket seg ut, mener hun.

Land som nå henvender seg til WHO for å få hjelp til virusovervåking, er blant andre Kenya, Tanzania, Etiopia, Thailand, Sør-Afrika, Kambodsja og Vietnam.

– Det er opptil hvert enkelt land. Det vi kan gjøre er å informere om viktigheten av å hindre og å overvåke resistens, være behjelpelig med hvor en kan finne teknisk personell og fortelle myndighetene hvor de kan søke om midler, sier han.

Land som nå henvender seg til WHO for å få hjelp til virusovervåking, er blant andre Kenya, Tanzania, Etiopia, Thailand, Sør-Afrika, Kambodsja og Vietnam.

Ingen alternativ. Også selve behandlingsregimet er enklere i utviklingsland enn her i Vesten. Sutherland forteller at så langt ser det ut til at utviklingen av resistens i de fattigste landene er lavere enn i industriland.

– Folk er svært villige og påpasselige med å ta medisiner riktig. Pasientene starter dessuten med multiterapi og ikke ett preparat, slik tilfelle var her i Vesten da en begynte med medisiner av aids syk. Men vi vet at det vil bli resistens. Men dersom vi er heldige, blir det mindre enn det vi så langt har sett i den rike delen av verden, sier Sutherland.

Han er glad for at flere givere nå vil bruke penger også på resistensovervåking.

– Vi har ikke noe alternativ til behandling. Ifølge våre beregninger vil fem-seks millioner mennesker dø av aids bare i 2004 og 2005. Alternativet til behandling er døden, mener Sutherland.

• I ZIMBABWE:
WILSON JOHWA

MALARIA BULAWAYO (b-a): Landbruket i det inntørkede sørlige Afrika er midt i regntiden fra oktober-mai. I år jubler bøndene over at det har regnet mer enn vanlig. Men ironisk nok bringer det livgivende regnet ikke bare glede. Regnet har forverret malarisituasjonen.

– Generelt forventer vi en normal til over gjennomsnittlig malaria-sesong i Afrika, med høy risiko for utbrudd i Zimbabwe og sørlige Angola. I Sør-Afrika og Botswana er risikoen liten, sier Dr. Shiva Murugasampillay ved Verdens Helseorganisasjons Africa Malaria Control Programme i Harare.

Bremser utvikling. I regionen registreres årlig 18 til 20 millioner malaritilfeller, noe som ifølge Verdens Helseorganisasjon resulterer i 200.000 dødsfall. Sykdommen er den vanligste dødsårsaken blant barn under fem år.

Malaria også en hovedårsak til fattigdom. Forebygging og behandling av malaria koster Afrika 73 milliarder kroner årlig, samt kostnader i form av tapt nasjonalprodukt. Ekspertene anslår at malaria bidrar til å redusere den økonomiske veksten med 1,3 prosent per år.

Fiasko. Dr. Mark Young ved UNICEF i New York mener at helt siden 50-tallet har arbeidet med å utrydde malaria vært en fiasko. Bortsett fra i områder med uregelmessig smittefare og på enkelte isolerte områder.

Malaria-kampanjer har lenge vært fulle av gode intensjoner, men har manglet penger. Et eksempel er Roll Back Malaria-kampanjen som ble lansert i 1998, og hadde som mål å halvere antallet malariadødsfall innen 2010. Ifølge organisasjonen Africa Fighting Malaria i Johannesburg har imidlertid antallet dødsfall steget med 12 prosent.

WHO-talsmann Murugasampillay mener likevel at dette tallet kan være feil, og tilskriver det et generelt økt fokus på sykdommen og bedre rapportering.

– Gjennom årene har malaria tatt livet av enormt mange mennesker, og plutselig spør folk hvorfor det har skjedd en økning. De burde heller spurt hvorfor det tok så lang tid å få etablert en slik kampanje, sier han.

Han understreker at kampanjen bare er fire år gammel og at den raskt trenger flere penger.

Kampanjen fungerer. Afrikanske regjeringer har økt helsebudsjettene sine de siste årene. I 2000 møttes landene i Abuja i Nigeria, hvor de forpliktet seg til å kontrollere malaria innen 2005.

Blant annet skulle 60 prosent av malariautsatte afrikanere – spesielt barn og gravide kvinner – få tilgang til de beste tilgjengelige forebyggende tiltakene, slik som impregnerte myggnett.

Ifølge Verdens Helseorganisasjon har alle landene nådd dette målet. I tillegg har alle – bortsett fra Mosambik og Angola – introdusert nye medisiner. Hovedutfordringen for mange land synes å være at det fortsatt er vanskelig å få medisiner til klinikker og sykehus.

Økt landfokus. Mark Young sier Roll Back Malaria-kampanjens opprinnelige jobb var å skaffe mer penger og

Slik ser den ut – malaria-myggen.

FOTO: EPA/SCANPIX

økt fokus til en sykdom som dreper et barn hvert 30. sekund.

Så langt har kampanjen klart å samle mer troverdig dokumentasjon om de negative effektene ved sykdommen og fått økt fokus på malariabekjempelse på landnivå.

I tillegg har den bidratt til å skaffe mer penger via Det globale fondet til bekjempelse av aids, tuberkulose og malaria, støtte til nasjonale programmer for fattigdomsbekjempelse og HIPC-initiativet for gjeldslette til fattige og gjeldstyngede land.

– Vi ser en større enighet om at fokuset nå må være å akselerere malaria-programmer på land- og lokalt nivå. Arbeidet må skje gjennom kostnadseffektive tiltak som impregnerte nett og andre forebyggende tiltak, sier Young.

12 milliarder. Murugasampillay sier at «Global Fund» er den største og viktigste finansieringskilden til kampanjen, men at for mange prosedyrer ødelegger pengeflyten til de forskjellige landene.

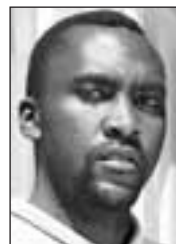
– Fondet har helt klart økt ressursene til malariabekjempelse i forhold til tidligere år. Alle land i sørlige Afrika har fått penger fra fondet. Zambia har for eksempel fått penger to ganger, sier Young.

Likevel trengs det mer penger.

Young sier det er umulig å anslå hvor mye penger som skal til for å utrydde malaria, men å kontrollere sykdommen i Afrika vil koste 12 millioner kroner årlig.

På det globale fondets styremøte i Arusha i november ble det for første gang uttalt at malaria er fondets topprioritet. Foran hiv/aids.

Globalt trenger man likevel 21 milliarder kroner ekstra til malariabekjempelse. I dag har man bare drøyt 3 milliarder kroner tilgjengelig, og spesielt de nordiske landene og Japan vil bli bedt om mer penger.

Wilson Johwa er zimbabwisk frilansjournalist.

MALARIA

■ Malaria er den vanligste dødsårsaken blant barn under fem år i det sørlige Afrika.

■ For fattige på landsbygda er sykdommen en viktig årsak til tapt arbeidsinntekt – og dermed fattigdom.

■ Norge støtter bekjempelse av malaria, blant annet gjennom årlige bidrag til Det globale fondet for bekjempelse av aids, tuberkulose og malaria.

d med godt styresett

syn på rapporten i Oslo.

Fattigdomsstrategiene er blitt kritisert for ofte å være rene ønskelister som ikke er knyttet til det enkelte lands økonomiske ressurser og budsjetter. Jenks frykter likevel ikke at problemet forsterkes selv om strategiene nå også skal vise vei til tusenårsmålene:

– Strategiene må knyttes til budsjettene, men dette vil gjøre dem mer ambisiøse og vise hvilke ressurser som virkelig trengs, mener han.

Kritikk av givere. Rapporten fra Sachs-gruppen kritiserer giversammenfunnet for ikke å ha tilpasset bilateral og multilateral bistand godt nok til tusenårsmålene. Bistanden er for kortsiktig og av for dårlig kvalitet, og gruppen anbefaler at langt mer av bistanden til land med godt styresett gis i form av budsjettstøtte.

FAKTA

■ Tusenårsprosjektet ble etablert på initiativ fra FNs generalsekretær Kofi Annan i 2002 og ledes av tidligere verdensbankøkonom Jeffrey Sachs.

■ Rapporten «Investing in Development. A practical Plan to Achieve the Millennium Development Goals» ble overlevert FNs generalsekretær Kofi Annan 17. januar og presentert i Oslo samme dag.

■ Rapportens anbefaling nr 1 er at utviklingslandene skriver om sine fattigdomsstrategier innen 2006, slik at de viser hva som skal til for å nå tusenårsmålene i de enkelte land.

■ Rapporten blir sentral når FNs toppmøte i september 2005 skal gjennomgå innsatsen for å nå tusenårsmålene.

MOPTI, MALI (b-a): Vi møter harmattanen tidlig om ettermiddagen, den tørre, varme ørkenvinden som får alt til å stilne. Harmattanen er et varsel om noe, et truende vinddrag som skiller afrikaner fra europeer; afrikaneren blir roligere og mer samlet, europeeren blir irritabel.

MILJØ

• GUNNAR KOPPERUD

- Dette er ingen ting, sier Aly Djiga, leder for hjelpeorganisasjonen CARE Norges program i Mali, med 26 år bak seg i kampen mot ørken-spredning. Han viser meg hvordan trær er plantet systematisk ut, 100 trær pr. hektar, med 80 meters mellomrom; når vinden fra ørkenen møter et tre stiger den til seks ganger treets høyde og bruker 80 meter på å nå bakken igjen. På de 80 metrene får såkorn og jordsmonn ligge i fred – så enkelt er det.

Eller er det virkelig det?

Mali er blitt treplantingens land siden tørkekatastrofene midt på 70-tallet og 80-tallet. Ifølge statistikk fra det maliske naturverndirektorat ble det plantet ut nesten 350.000 meter med trær bare de to siste årene. Aly forklarer meg hvordan det fungerer: Først planter presidenten, med full pressedekning, så planter skolebarn, med like full pressedekning, og så er det å håpe at resten av landet følger etter, eller i det minste lar være å hugge ned trærne og bruke dem til ved. For ifølge det samme naturverndirektoratet forbruker hver av landets 13,4 millioner innbyggere fortsatt altfor mye ved pr. dag.

Vårt bilde av de andre. Det var dette misforholdet mellom naturressurser, befolkning og vedforbruk som var med på å skape vårt inntrykk av miljøkrise i området etter tørkekatastrofen midt på 80-tallet. Ordet Sahel ble introdusert som samlebetegnelse for Saharas nærmeste naboer i sør – i første rekke Mauritania, Mali, Niger og Tchad – og Stortinget bevilget i 1985 én milliard kroner over fem år til det norske SSE-programmet (Sudan-Sahel-Etiopia).

Til grunn for bildet lå blant annet et enkelt regnestykke: I 1950 bodde det 47 millioner mennesker i Sahel. I 1980 var tallet steget til 91 millioner. Med en stabil folkevekst på mellom to og tre prosent i året kunne det bare gå én vei, trodde ekspertene. Selv skrev jeg:

«Det er ikke ørkenen som vokser, det er menneskene rundt den som tar livet av markene sine. Malthus hevdet for snart 200 år siden at mennesket med regelmessige mellomrom vil nå sin egen utbredelsesgrense. Han hadde historien på sin side; både det sumeriske og det babyloniske rike gikk til grunne etter å ha forvandlet markene sine til halvørkener. I de områdene som nå er irakiske, har omfattende overrislingsanlegg to ganger med

Etter tørkekatastrofene på 1980-tallet rådet det stor pessimisme for miljøsituasjonen i det karrige Mali. Men naturen selv har vist seg sterkere enn det ekspertene

En spire av håp

Knusktørre Mali er blitt treplantingens land

”

Tenk på hvor lang tid det tok å få europeere til å spise poteter. Folk her liker heller ikke å forandre ting.

Bagna Mahamoudon Djiteye, fylkesmann i Bankass.

tre tusen års mellomrom skapt perioder med eksplosiv befolkningsvekst og etterfølgende massedød, siste gang for tusen år siden.

Også i ettertid ser Malthus ut til å ha fått rett; afrikanske sultkatastrofer virker nå kroniske. Teknisk sett er verden i mellomtiden blitt i stand til å brødfø alle sine innbyggere, men det er i teorien.»

Senere har jeg måtte spise i meg de avsnittene, ord for ord. Men jeg var i godt selskap: FN hevdet at Sahara vokste seg sørover med seks kilometer i året, at ørkenspredningen årlig kostet 26 milliarder dollar i tapte avlinger og at det var nødvendig med investeringer på fire og en halv milliard dollar hvert år i 20 år framover for å stanse ørkenen.

Bob Geldofs «Do They Know It's Christmas?» og bildene av radmagre, levende lik forsterket bare det indre bildet vi skapte oss – av afrikanere som ofre.

Grønt stormløp. Tørkekatastrofen i 1984-85 utløste et stormløp av grønn bistand fra den vestlige verden. Forklaringsmodellen som ble brukt for å begrunne behovet for treplanting var besnærende i sin enkelhet: I Sahel-landene har mer enn 90

prosent av innbyggerne ved som eneste energikilde. All skog avgir fuktighet som stiger opp og kommer ned som regn. Når skogen hugges ned blir det følgelig mindre nedbør. Og med mindre nedbør blir det mer ørken. Altså: Plant trær.

Levegg. Og trær ble det plantet.

I perioder tok den grønne bistanden fullstendig av, som med forslaget om å bygge en levegg i aluminium tvers over hele det afrikanske kontinent, for å stenge ørkenen inne, eller plante en sammenheng-

ende grønn voll.

Andre forslag var mer realistiske men samtidig politisk betente, som forslaget om å tvinge nomadene til å bli bofaste og begynne med landbruk, slik at de ikke ville trenge så mange dyr for å overleve.

Syklisk. Senere er forklaringsmodellen i betydelig grad nyansert. Historikere og økologer har påpekt det sykliske i tørkeperiodene sør for Sahara – de vender regelmessig tilbake med tiårs mellomrom, men naturen rekker mange steder å hente seg

MALI

■ Folketall: 13,4 mill. (FN 2004)

■ Hovedstad: Bamako

■ Størrelse: 1,25 million m² (Norge/fastland: 323.895 m²)

■ Språk: Fransk, bambara, berbisk, arabisk

■ Religion: Islam, stammereligioner

■ Forventet levealder: 48 år for menn, 49 år for kvinner (FN)

■ President: Amadou Toumani Touré

FAKTA OM NORSK MILJØBISTAND:

■ Ifølge Norad/Utenriksdepartementet brukte Norge i 2004 om lag 1,2 milliarder kroner på miljøbistand.

■ Tallet bestrides imidlertid av norske miljøorganisasjoner som mener at minst 30 prosent av tiltakene ikke kan kalles miljøtiltak. (Se Bistandsaktuelt 8/2004 – eller www.bistandsaktuelt.no.)

■ Landbruk og naturressursforvaltning er blant satsingsområdene for norsk bistand til Mali. I samarbeid med ILO, UNDP og maliske myndigheter er det gitt støtte til bærekraftig forvaltning av skogressurser. Evalueringer så langt viser at prosjektet har bidratt til å heve levestandarden i prosjektområdene, heter det i statsbudsjettforslaget for 2004-05.

■ Også norske organisasjoner i landet driver miljøbistand. Care Norge er den største av disse.

ene trodde.

FOTO: INGE LIE

i Sahel

inn selv i mellomtiden. Andre har framholdt at det ikke er Sahara som vokser, det er tvert imot landbruksområdene som forringes. Og atter andre igjen kaller det *ørkenspredningens ortodoksi* at det er vedhugst som er problemets kjerne - feltstudier har vist at folk samler nedfallsved mer enn de hugger.

Det nytter. Uansett - den grønne bistanden har gitt resultater. Jeg går langs tettvokste skogholt der folk peker ut for meg at her var det helt nakent for bare ett år siden, jeg står og ser dem stelle og vanne kolonihager med grønnsaker og tenker, måtte det virkelig vestlig bistand til for å få i stand dette?

- Vestlig bistand har gjort mye for Mali, sier Aly Djiga.

- Utenlandske bistandsorganisasjoner har lært våre bønder teknikker for dyrking og konservering, bygget masse infrastruktur, laget irrigasjonsanlegg, gravd brønner, tatt tak i helse og utdanning og - like viktig - fremmet kvinners deltagelse overalt.

Musikk for vestlige ører. Men kunne de ikke fått til dette selv? Hva har maliske myndigheter gjort?

”**Først planter presidenten, med full pressedekning, så planter skolebarn, med like full pressedekning, og så er det å håpe at resten av landet følger etter.**

Aly Djiga, leder for Care Norges program i mali.

Denne maliske gårdbrukeren fikk opplæring av CARE Norge, og driver nå egen planteskole med 85 sorter. FOTO: GUNNAR KOPPERUD

Her var det ørken. Nå er den plantet til. FOTO: INGE LIE

Bygningene i Djenne vitner om Malis rike kultur og historie.

FOTO: INGE LIE

- Ikke nok. De burde stimulert mer til dyrking, de burde delt ut kunstgjødsel, sier Aly, og rører ved et politisk problem jeg kjenner fra før: Verdensbankens motstand mot subsidier.

For ti år siden dekket jeg en etiopisk sultkatastrofe som var utløst av at Verdensbanken nektet etiopiske myndigheter mer i lån før subsidiene på kunstgjødsel var fjernet - banken regner subsidier som en form for sosialisme. Nå dukker det samme spøkelset opp her: I perioden fra 1950 til 1980 var kunstgjødsel til maliske bønder sterkt subsidiert, og så var det brått slutt - unntatt for bomullsdyrkere, som produserer for eksport. Etiopia har i stedet innført et kredittsystem for kunstgjødsel som gjør mange bønder til gjeldsslaver, et tilsvarende system er prøvd ut på maisbønder i Mali.

Desentralisering. Mali regnes som ett av svært få afrikanske land der utviklingen av demokrati i vestlig forstand har vært tydelig.

Under president Amadou Toumani Tourés styre har landet de siste årene også innledet en omfattende

desentralisering av den politiske makten. Alle jeg snakker med framhever desentralisering som helt avgjørende for miljøvern.

Malis miljøpolitikk ble tidligere fastlagt i hovedstaden og formidlet videre som direktiver. Det førte til at folk i svært mange tilfeller verken interesserte seg for eller respekterte miljøpolitikken:

- Før ble alt bestemt i Bamako, nå bestemmes det her, sier Bagna Mahamoudon Djiteye, fylkesmann (préfet) i Bankass.

Fylkesmannen legger til at desentraliseringen lover godt for miljøvernet. Han forklarer at miljøvernet i mange år ble forbundet med statlige miljøverninspektører som trakasserte folk på landsbygda med bøter og krav om bestikklser. Boten for å felle et tre kunne for eksempel være så høy at mange bønder rev opp trespirer så snart de dukket opp på markene deres.

Men nå er det annerledes, mener han. Folk mobiliseres som deltakere på en helt annen måte enn før. Samtidig innrømmer han også at det kommer til å ta tid å få folk til å endre holdning:

- Tenk på hvor lang tid det tok å få europeere til å spise poteter. Folk i Mali liker heller ikke å forandre ting. Har du det travelt, er det ingen vits i å være med her, sier fylkesmann Bagna Mahamoudon Djiteye i Bankass.

Gunnar Kopperud er frilansjournalist og forfatter. Han har bak seg en lang rekke reportasjereiser i Afrika de siste tyve årene.

MALIS PRESIDENT

■ Den militære offiseren **Amadou Toumani Touré** vant respekt hos veldig mange da han i 1992 frivillig ga makten tilbake til Malis folkevalgte etter at han året før hadde grepet inn og satt strek for et 23 år langt militærregime.

■ Ved presidentvalget i 2002 stilte **Amadou Touré** som uavhengig kandidat og vant. Han framstår som tilhenger av demokrati i vestlig forstand, men understreker at Mali også må forsøke å ta vare på det verdifulle i det afrikanske konsensusprinsippet.

Sahel-landene.

Ber Norad oppdra Økokrim

Forsker vil koble migrantenes uformelle pengeoverføringer til bistand

Norge hindrer verdifulle overføringer av migrantpenger til fattige land, mener migrasjonsforsker. Nå ber han bistandsmiljøet oppdra Kreditt-tilsynet og Økokrim – etter modell fra Storbritannia.

MIGRANTPENGER

• ELLEN HOFVANG

Norge er blant de mest restriktive landene i Europa når det gjelder uformelle pengeoverføringssystemer til utviklingsland. I tillegg er tjenestene til norske banker dyre og dårlige.

– Å gjøre det enklere og billigere for migranter å overføre penger fra Norge tilbake til sine hjemland er et utviklingstiltak, sier Jørgen Carling, migrasjonsforsker ved Institutt for fredsforskning, PRIO.

Carling la i januar fram en rapport finansiert av Norad, der han ser på betydningen av pengeoverføringer fra migranter til deres hjemland. Han viser til at det somaliske Dahabshiil, det eldste pengeoverføringssystemet til Afrikas horn, blant annet brukes av FN-organisasjoner som FNs utviklingsprogram (UNDP) og Verdens helseorganisasjon (WHO). – En søknad om å etablere dette systemet i Norge ble avslått av Kreditttilsynet og senere Finansdepartementet, forteller Carling.

Terrorfrykt. Etter 11. september var Norge det første landet der myndighetene anla rettssak for å stanse denne typen uformelle overføringssystemer. Sju somaliere ble arrestert da Økokrim aksjonerte, blant dem lederen for Dahabshiil-systemet. Ankesaken etter den første dommen er fortsatt til behandling.

Overføring av midler gjennom uformelle systemer assosieres ofte med kriminell aktivitet og terror. Carling peker på at brorparten av midlene som kan knyttet til internasjonal kriminalitet, overføres gjennom det offisielle finanssystemet. De uformelle systemene er i første

”

Å gjøre det enklere og billigere for migranter å overføre penger fra Norge tilbake til sine hjemland er et utviklingstiltak.

Jørgen Carling, migrasjonsforsker ved PRIO.

Les rapporten: www.prio.no/remittances

VG skrev i 2001 om den somaliske studenten Mustafa Haid som sendte 3000 kroner i måneden til familien i Somalia, inntil mennene som sto bak pengeoverføringene ble arrestert. Forsker Jørgen Carling mener det norske regelverket må mykes opp.

FOTO: ESPEN BRAATA, VG

rekke interessante for migranter eller andre som jevnlig sender relativt små summer til mottakere i utviklingsland.

– Britiske bistandsmyndigheter samarbeider med kredittmyndighetene for å regulere pengeoverføringssystemene uten å stanse denne raske og billige måten å overføre penger på. Norske bistandsmyndigheter bør gjøre det samme, mener Carling.

Kan bli bistand. Enklere og billigere overføringsmuligheter kan øke overføringene til migrantenes hjemland betydelig. Å legge til rette for overføringer til kontoer eller institusjoner i mottakerlandene kan også bidra til at en større del av pengene kommer i sirkulasjon i mottakerlandet, framfor å ligge gjemt under madrassen som en dårlig forsikringsordning. Det er ingen restriksjoner på å ta med seg kontanter fra Norge, så

fremt man deklarerer summer over 25 000 kroner. Penger i kofferten er en vanlig måte å overføre midler til familie i hjemlandet på.

I rapporten skisserer Carling ulike ordninger som kan gjøre det interessant for migranter å investere midlene i utviklingstiltak, for eksempel gjennom samfinansiering med bistandsgivere eller etablering

av mikrokredittprogrammer.

– Første bud er at dette dreier seg om private midler som folk må få disponere slik de ønsker. Norads rolle kan være å bidra til at overføringsordningene blir bedre, og legge til rette for at de betydelige overføringene det er snakk om investeres i utviklingsfremmende virksomhet, sier Carling.

MER ENN BISTAND

■ I 2004 overførte migranter 100 milliarder dollar til utviklingsland gjennom offisielle kanaler. I tillegg kommer et stort ukjent beløp gjennom uformelle kanaler, for eksempel hawala (mye brukt i Sør-Asia) eller kontanter i kofferten.

■ Overføringer fra utvandrere er viktige inntektskilder for en del utviklingsland. Eritrea er i en særklasse, her utgjorde slike overføringer 37 prosent av BNP i 2001.

■ Det finnes lite statistikk over overføringer fra migranter i Norge, men trolig ligger summen mellom 1 og 5 milliarder kroner årlig. Viktige mottakerland er Pakistan, Eritrea, Sri Lanka og Bangladesh.

Zambia satser stort på turisme – med norsk bistand

Lusaka (b-a): En storstilt reklamekampanje skal gjøre Zambia til det mest populære ferielandet i Afrika. Håpet er at turistene skal legge igjen enorme beløp i utenlandsk valuta.

• I ZAMBIA: BENEDICT TEMBO

ZAMBIA

Turistmyndighetene sier at for hver turist som ankommer landet, skapes syv jobber.

Årlig kommer 200.000 turister til landet, et antall som kampanjen skal høyne. Dette vil hovedsakelig bli gjort ved annonsering i nye internasjonale markeder, men kampanjen skal også lanseres innenlands.

2005 markerer hundreårsjubileet for grunnleggingen av byen Livingstone, og det er samtidig 150 år siden David Livingstone første gang så Victoria-fallene. Både myndighetene og privat sektor utnytter disse markeringene, og satser på å nå 400.000 besøkende i løpet av året.

Kafue nasjonalpark er Zambias eldste, og er med sine 22.000 kvadratkilometer dobbelt så stor som Sveits.

Støttes av Norge. Større internasjonale givere som Verdensbanken og Norge støtter initiativet gjennom å gi penger til rehabilitering av turistattraksjoner.

Den norske ambassaden i Zambia har i 20 år finansiert rehabilitering av nasjonalparken South Luangwa. Nå skal ambassaden også støtte den nye kampanjen.

– Den norske støtten vil komme i

Med norsk støtte skal Zambias enorme hannelefanter trekke flere turister til landet.

FOTO: GUNNAR ZACHRISEN

tillegg til støtten fra Verdensbanken. Totalt skal Norge bruke 80 millioner norske kroner de neste 4-5 årene, sier førstesekretær ved den norske ambassaden i Lusaka, Jan-Erik Studsrød.

Gjenerobrer Victoria. Victoriafallene i det sørlige Zambia er en av turistattraksjonene man satser sterkt på. Turistmyndighetene ønsker å «gjenerobre» Victoriafallene fordi mange turister har en misoppfatning om at de ligger i andre land.

Men, som turistminister Patrick Kalifungwa sier, skal det også satses på områder som Sør-Luangwa, nedre Zambezi, Kafue nasjonalpark og Siavonga. I sistnevnte by finnes for eksempel Kariba-sjøen – verdens største kunstige innsjø, som gir strøm til Zambia og Zimbabwe.

Kafue nasjonalpark er Zambias eldste, og er med sine 22.000 kvadratkilometer dobbelt så stor som Sveits. Parken er det største reservatet i Afrika og et av de største i verden.

Likevel er det høyeste årlige an-

tallet besøkende ikke mer enn 3390, en rekord som stammer fra 2001.

– De fleste av disse kom for å se solformørkelsen det året. Selve parken har imidlertid et stort turistpotensial, hovedsaklig på grunn av den rike blomsterfaunaen, sier turistminister Kalifungwa.

De fem store. Ifølge turistminister Kalifungwa har Kafue nasjonalpark det største mangfoldet av antilopearter i Zambia. Når det gjelder store pattedyr, er det bare nasjonalparken Chobe i Botswana som har flere. I dag stjeler denne parken mange turister fra Zambia, turister som ønsker å se de «Fem store»; løve, sjiraff, leopard, neshorn og elefant).

Kafue ligger strategisk plassert, nesten midt mellom hovedstaden Lusaka og Livingstone, noe som gjør den til en av de nærmeste turistattraksjonene for folk som vil oppleve natur.

Benedict Tembo er journalist i Zambia Daily Mail.

På vei mot sjefsstolen i UNDP?

FN-kilder mener Annans kriterier er «skreddersydd» for Norges utviklingsminister

Utviklingsminister Hilde Frafjord Johnson kan bli den nye lederen for FNs utviklingsprogram (UNDP), selv om Utenriksdepartementet så langt ikke formelt har fremmet noen norsk kandidat.

• LIV RØHNEBÆK BJERGENE

Det mener ulike observatører Bistandsaktuelt har snakket med. Både Dagens Næringsliv og tidsskriftet Development Today mener også at Frafjord Johnson er høyaktuell for stillingen.

– Vi har nettopp mottatt anmodningen fra FN om å vurdere kandidater. Det er derfor for tidlig å si noe nå. Men dette er noe vi vil se nøye på. Vi må være sikre på at vi håndterer prosessen riktig, sier informasjonssjef Espen Gullikstad i UD.

Stabssjef. UNDPs toppsjef siden 1999, Mark Malloch Brown, ble 3. januar i år utnevnt til stabssjef for generalsekretær Kofi Annan. Det ble da sagt at Brown ville fortsette også som UNDP-leder til etter FN-toppmøtet i september. Andre mener at et skifte kan komme til å skje før.

Nå har ihvertfall letingen etter Browns etterfølger i UNDP startet. I slutten av januar sendte Kofi Annan ut en note til medlemslandene med kriterier for utvelgelsen av ny administrator, der han ber om å få nominert kandidater «i løpet av de neste ukene».

Annan gjør det klart at disse kandidatene vil være et supplement til hans egne konsultasjoner. Generalsekretæren vil til slutt sette sammen en kort liste over hvem han vil kalle inn til intervju, for så å peke ut en ny UNDP-administrator.

Åpen eller lukket prosess? Da Brown ble utnevnt for seks år siden, var dansken Poul Nielson den eneste offisielle kandidaten. Ifølge tidsskriftet Development Today hadde Nielson den gang støtte fra land som til sammen sto for 80 prosent av bidragene til UNDP.

Nielson ble imidlertid ikke god-

FNs generalsekretær **Kofi Annan** leter etter ny administrator for FNs utviklingsprogram (UNDP). Utviklingsminister **Hilde Frafjord Johnson** kan være aktuell kandidat.

FOTO: KNUT FJELDSTAD, SCANPIX

tatt av USA. Skuffelsen var derfor stor i Danmark, og førte til at danskene reduserte bevilgningene til UNDP, da Annan i stedet håndplukket Mark Malloch Brown. Til alt overmål for Verdensbankkritikeren Nielson – fra nettopp Verdensbanken.

Med Nielsons historie friskt i minne kan det hende at norske myndigheter ikke offentlig fremmer Frafjord Johnsons kandidatur, men i stedet melder interesse ufremt.

Skreddersydd for Hilde? I brevet til medlemslandene lister generalsekretær Annan opp fire kriterier som han mener den nye toppsjefen for UNDP bør ha:

1. Gode evner i diplomati, politikk og ressursmobilisering. Videre å kunne være en representant både for industriland og utviklingsland i de ulike fora der UNDP eller den mer utvidede utviklingsgrup-

pen innen FN er representert. Annan leter dessuten etter et visjonært menneske, som har vist personlig egnethet til å kunne føre videre FNs målsetning om økt samordning og effektivitet regionalt og globalt.

2. God kjennskap til utviklingsspørsmål.

3. Annan sier også at han leter etter kandidater som har vist at de duger til å lede komplekse organisasjoner som evner å tilpasse seg endrede rammebetingelser. Ikke minst er det viktig å få en leder med god kjennskap og vilje til å videreføre arbeidet med FN-reform.

4. Siste punkt på Annans liste er at den nye administratoren forventes å fortsette å kjempe for FNs Tusenårs mål.

Ulike kilder i UNDP og det norske bistandsmiljøet sier til Bistandsaktuelt at kriteriene virker som «skreddersydde» for Norges profilerte utviklingsminister Hilde Frafjord Johnson.

Rykter om mange navn. UNDP har tradisjonelt hatt amerikansk toppleder. Mark Malloch Brown er derimot halvt britisk og halvt amerikansk, og har derfor vært «spiselig» både i USA og Europa.

Ifølge kilder i UNDP pågår det nå en prosess for å få en europeer til stillingen. Dette er ikke minst viktig med tanke på å videreføre Browns kamp om økte midler til UNDP. Men utviklingslandene vil trolig på sin side hevde at etter en periode med en halveuropeisk Malloch Brown, er det deres tur denne gang.

Mexicos tidligere president Ernesto Zedillo og den tidligere presidenten i Brasil, Fernando Henrique Cardoso er tunge navn som nå blir nevnt som aktuelle kandidater til UNDP-stillingen. Begge har hatt topptunge oppdrag for FN.

Tidligere utviklingsminister i Nederland og profilert Utstein-medlem sammen med Hilde Frafjord Johnson, Eveline Herfkens, trekkes også fram. Det samme gjør den finske presidenten Tarja Halonens navn. Aktuell kan også departementsråd i britenes departement for internasjonal utvikling, DFID, Suma Chakrabarti, være, samt baronesse Amos – den britiske utviklingsministeren, opprinnelig fra Guyana, som etterfulgte kontroversielle Clare Short.

EU største hinder? Dersom EU klarer å samle seg om én kandidat, vil det trolig kunne vanskeliggjøre Frafjord Johnsons muligheter til å nå opp. Norge har dessuten Jan Ege-land i toppstillingen som FNs koordinator for humanitære saker.

Utviklingsministerens kontaktnett burde det i hvert fall ikke være noe å si på. Hun er på godfot både med Verdensbank-presidenten James D. Wolfensohn, USAs forrige utenriksminister Colin Powell, FNs generalsekretær Kofi Annan og en rekke afrikanske toppledere.

Da Annan 29.-30. oktober i fjor holdt et internt møte for topplederne i FN, var det nettopp Hilde Frafjord Johnson som ble invitert til å holde tale om FN-reform. En FN-kilde betegner overfor Bistandsaktuelt talen som «svært god». Ja, kanskje var den så god at den er verdt en billett til New York?

”

Vi må være sikre på at vi håndterer prosessen riktig.

Espen Gullikstad, informasjonssjef i Utenriksdepartementet.

”

I øyeblikket ligger utspillet hos LRA, etter at regjeringen har formidlet sine krav.

Vidar Helgesen, statssekretær i UD til Bistandsaktuelt 27. januar.

Fredssamtalene snubler videre i Uganda

I Uganda fortsetter arbeidet med å få til en varig våpenhvile mellom regjeringen og opprørsgruppen Lord's Resistance Army etter 18 års krig. Den forrige våpenhvilen gikk ut 31. desember – samme dag som fredssamtalene mellom partene kollapset.

• GUNNAR ZACHRISEN

Den ugandiske forhandleren Betty Bigombe arbeider nå intenst med å formidle synspunkter og prøve å skape tillit mellom partene. Storbritannia, Nederland og Norge støtter fredsframstøtene økonomisk, og det norske Utenriksdepartementet følger nå utviklingen tett og bidrar med rådgivning.

– Vi er ikke der ennå at vi kan snakke om utsikter til en fredsavta-

le. Diskusjonene i øyeblikket går på å få til en mer permanent våpenhvile. I øyeblikket ligger utspillet hos LRA, etter at regjeringen har formidlet sine krav, sier statssekretær Vidar Helgesen i UD til Bistandsaktuelt 27. januar.

Ifølge statssekretæren så det mørkt ut ved årsskiftet etter at regjeringen opphevet sin ensidige våpenhvile.

Regjeringsstyrkenes opptrapping av militære operasjoner og tilfangetakelse av en av LRAs kommandanter er blant de forhold som har komplisert forhandlingene den siste tida. Regjeringens krav om at opprørerne skal gi opp sin væpnede kamp før samtaler kan komme i gang har også blitt tolket negativt

Fortsatt tilgang. – LRA ser dette som manglende politisk vilje fra regjeringens side på å snakke fred, mens regjeringen ser det som uvilje når

LRA bruker så lang tid på å svare på deres forslag. I en slik situasjon – med mye gjensidig mistro – er det svært viktig at det jobbes raskt med å få til en varig våpenhvile. Uten et slikt første skritt, kan vi ikke komme videre, sier Helgesen.

Han understreker samtidig det positive i at Betty Bigombe fortsatt har tilgang til lederne på begge sider og at president Yoweri Museveni har et personlig engasjement i saken.

Museveni uttalte 5. januar til BBC at regjeringen er villig til å snakke med opprørerne dersom forhandlingene finner sted i utlandet.

Militært svekket. Andre talsmenn for regjeringen har imidlertid uttalt seg svært negativt om LRA-geriljans freds- og forhandlingsvilje, og mener at gruppen prøver å vinne tid for å unngå et fullstendig militært nederlag. Observatører anser at opp-

rørerne er svekket militært etter at nabolandet Sudan erklærte at LRA ikke lenger ville få ha baser på landets territorium.

1,5 millioner mennesker i nord-Uganda har måttet flykte fra sine hjem på grunn av krigshandlinger og ekstreme overgrep mot menneskerettighetene. LRA, som ledes av den kristne predikanten Joseph Kony, hevdes å stå bak bortføring av om lag 20.000 barn. Barna er gjennom flere år blitt misbrukt som soldater og sex-slaver for geriljakommandanter.

Den internasjonale krigsforbryterdomstolen i Haag vil trolig se på denne saken i løpet av året.

– Ugjerningene i Uganda ble i hovedsak begått av LRA, sa domstolens sjefanklager Luis Moreno Ocampo, under en pressekonferanse i Sør-Afrika siste uke i januar.

En samlende eller splittende fred?

Uenighet i nord-Sudan om landet vil bli forbli samlet

KHARTOUM (b-a): Blant opposisjonen i nord-Sudan ser noen på Naivasha-avtalen om fred som enda en taktisk manøver fra et totalitært regime. For andre representerer den en mulighet for fred, frihet og samling av det krigsherjede landet.

• I SUDAN:
MAGNUS BJØRNSSEN
OG ANITA HASLIE (TEKST OG FOTO)

FREDSAVTALEN I SUDAN

- Jeg skal hilse dere alle fra Dr. Garang!, sier Sudans visepresident Ali Osman Taha til enorm begeistring fra rundt 2000 tilhørere i forsamlingsalen ved Khartoums flyplass. Det er 1. januar. Dagen før har de siste vanskelighetene blitt ryddet av veien i Naivasha, og i dag ønskes Taha velkommen hjem fra Kenya i en seremoni arrangert av regjeringspartiet National Congress Party (NCP). For få år siden ville det vært uhørt å snakke offentlig om Garang i Khartoum. I dag framstår SPLM-lederen som regimets beste venn.

Men det er ikke bare regimets holdning til frigjøringsbevegelsen sør i landet som gjør møtet til en spesiell opplevelse. En av talerne er også spesiell. Menneskerettighetsaktivisten Ghazi Suleiman har flere ganger vært arrestert for sitt politiske arbeid og han har vært på Amnestys liste over samvittighetsfanger. Nå står han på talerstolen, omringet av sine tidligere torturister. For få år siden ble han mishandlet og forfulgt for å si det samme som han i dag sier fra talerstolen - at alle må erkjenne at Sudan er et mangfoldig og fleretnisk samfunn.

Ved første øyekast ser det ut som om Naivasha-avtalen har gitt en ny politisk virkelighet i Nord-Sudan.

Historisk avtale. - Denne avtalen er historisk, nå er det ingen vei tilbake. I motsetning til tidligere fredsavtaler mellom Nord og Sør, slår denne fast at Sudan er et mangfoldig og fleretnisk samfunn, og at makt og ressurser skal fordeles mellom folk. Denne delingen er Naivasha-avtalens styrke, sier Ghazi Suleiman til Bistandsaktuelt. Han er optimistisk med tanke på Sudans framtid og mener at avtalen vil gi et demokratisk Sudan. Han understreker at det viktigste med denne avtalen er at det sekulære og «gjennomsiktige» har vunnet over det fundamentalistiske og totalitære. På sikt er ikke Suleiman i tvil om at myndighetene i Sudan har signert sin egen dødsattest gjennom avtalen.

- De overlever på terror og fundamentalisme. Denne regjeringen vil gå under i det demokratiske samfunnet som Naivasha-avtalen legger opp til, sier han.

«Får lite å si». Men pressetalsmann for regjeringspartiet NCP, Osama Abdelwah Rayis, er ikke enig i at avtalen vil føre til store forandringer i nord-Sudan.

- Naivasha er et gjennombrudd og en seier, men vil få lite å si for de politiske forholdene her i nord, sier han og understreker at avtalen først og fremst er mellom nord og sør.

- Dessuten vil dette styrke oss som parti. Vi kommer til å bli husket som det partiet som brakte fred til Sudan. Jeg er overbevist om at President Bashir ville vunnet hvis det

To sudanesiske kvinner, en fra nord og en fra sør, feirer freden utenfor hovedkvarteret til regjeringspartiet i Khartoum 1. januar I år.

FOTO: SCANPIX/AFP PHOTO/SALAH OMAR

hadde vært valg i dag, sier Rayis. Som bevis på regimets popularitet peker han på de rundt to tusen menneskene som har møtt opp for å høre på visepresidenten etter hjemkomsten fra Kenya.

- Vi ser ikke på denne avtalen som kun mellom nord og sør. I SPLM har vi vært opptatt av å snakke om marginalisering i hele Sudan, også i nord. Dette var et stridstema i begynnelsen av forhandlingene. Regjeringen ville at avtalen bare skulle handle om forholdet mellom nord og sør, mens vi mener at dette handler om alle marginaliserte grupper i hele Sudan, sier Bol Ring Mourwl Kon fra SPLM.

Han har gått med SPLMs jakke-merke siden bevegelsens delegasjon besøkte Khartoum for ett år siden. Før det måtte de operere under jorda.

Ett eller to land? Om kort tid kommer SPLMs leder John Garang til Khartoum for å innta plassen som visepresident. Da skal han styre landet sammen med president Bashir. Samtidig som fredsavtalen innebærer at Sudan skal være ett land, legger den også til rette for en deling av landet. Sør-Sudan skal ha et visst selvstyre i en periode på seks år. Etter disse seks årene skal det avholdes valg i sør-Sudan om uavhengighet. I tillegg skal sør-Sudan ha en egen hær, en egen pengeenhet, en egen andel av oljeinntektene og et eget flagg.

Blant opposisjonen i nord er det likevel mange som mener at det beste for Sudan er å være samlet. Ghazi Suleiman mener at man må slutte å dele landet inn i nord og sør og heller jobbe sammen mot et totalitært

”

Denne regjeringen vil gå under i det demokratiske samfunnet som Naivasha-avtalen legger opp til.

Ghazi Suleiman, menneskerettighetsaktivist.

Omgitt av sine sikkerhetsvakter ble Sudans visepresident Ali Osman Taha mottatt med applaus av sine partitilhengere da han kom tilbake til Khartoum fra fredsforhandlingene i Naivasha.

FOTO: ANITA HASLIE

regime som har undertrykt folk i hele Sudan. Forskeren Amna A. Rahama ved Ahfad-universitetet i Khartoum er optimistisk i forhold til fredsprosessen og mener også at Sudan kommer til å forbli ett land. Hun ser for seg at fredsavtalen vil føre til et mer demokratisk og friere land.

- Jeg tror at hvis folk jobber hardt for å bygge et demokratisk, fredelig og flerkulturelt Sudan, så vil vi fortsette å være forent, sier hun.

Et uavhengig Sør-Sudan. Men ikke alle er enige. Journalisten Alfred Taban driver den uavhengige dagsavisen Khartoum Monitor. Selv om han også deler gleden over avtalen, me-

ner han at separasjon er uunnngåelig.

- Jeg tror ikke dette landet vil forbli et land. Denne avtalen er ikke utarbeidet av en unionist, jeg er sikker på at sør-Sudan kommer til å stemme for uavhengighet, sier han.

Ifølge Ghazi Suleiman vil SPLM, gjennom Garang som visepresident, fungere som en garantist for et demokratisk samfunn i nord. På sikt ser han for seg at den tidligere separatistiske bevegelsen kan vinne demokratiske valg over hele landet, og således bli et parti for hele Sudan. Taban er uenig. For ham er noe av den viktigste med Naivasha at avtalen vil føre til et selvstendig sør-Sudan.

Uunngåelig. – Ingen i nord har stilt opp for oss fra sør-Sudan hittil. Vi kan ikke fortsette å lide for andre, vi kommer til å ville bli et eget land. Folk i nord som ønsker en demokratisering, bør klare å forandre dette styret selv og ikke tro at andre skal gjøre det for dem, sier Taban.

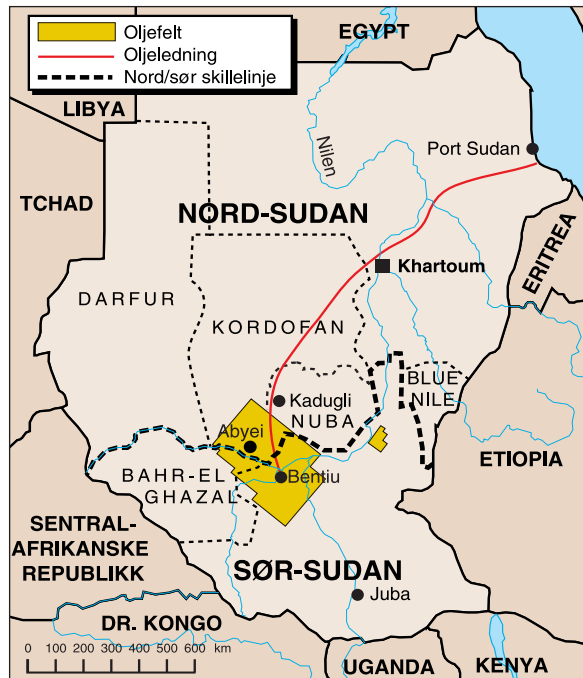
– Selv om jeg sympatiserer med folk fra nord også, så er det vi fra sør som har lidd mest, forklarer han. Han har selv blitt fengslet flere ganger og avisa hans har vært stengt av myndighetene ved flere tilfeller.

Selv om Taban virker overbevist om at separasjon er uunngåelig, er han ikke sikker på at det ideelt sett er den beste løsningen for Sudan.

– På mange måter er vi avhengige av å være ett land. For eksempel i forhold til olje. Oljeutvinningen skjer i sør, mens oljeledningen er i nord. Vi er avhengig av å samarbeide for å kunne gjøre oss nytte av denne rikdommen og for å utvikle området, sier Taban. – Men det må alvorlige forandringer til for at folk i sør ikke skal stemme for uavhengighet ved valget om seks år, understreker han.

Blir ikke realisert. Taban får støtte av en representant vi snakker med fra Sudans kirkeråd (SCC). Mannen, som ikke ønsker å framstå med navn, hevder at fredsavtalen kun er et resultat av ytre, internasjonalt press, og at den ikke kommer til å bli satt ut i livet.

– Historien viser at regjeringen allerede har inngått mange avtaler som den aldri har fulgt opp, jeg ser ingen merverdi for nord i å følge opp denne avtalen heller, sier han.

Amina Rahama ved Ahfad universitetet i Khartoum ser en mulighet til å bygge et mangfoldig, demokratisk og forent Sudan.

Kirkerepresentanten sier at muslimene og araberne føler at de eier hele Sudan og at de har ført denne politikken siden uavhengigheten.

– Så lenge min posisjon ikke er forandret slik at jeg kan leve som et fritt, likeverdig individ og si at jeg er afrikaner, kommer vi til å stemme for et uavhengig sør-Sudan, sier SCC-representanten.

Flere splittelser? Ghazi Suleiman mener at et fredelig Sudan krever en utryddelse av islamistisk fundamentalisme og et oppgjør med arabisk sjåvinisme.

– Et samlet Sudan avhenger av vår oppførsel. Vi som arabere må

FREDSAVTALEN I SUDAN

Dette er de viktigste punktene i avtalen mellom Regjeringen i Sudan og SPLA/M:

■ **Militære styrker:** Nord og sør skal ha separate styrker, i tillegg skal det være en felles hær som skal være tilstede i spesielt utsatte områder og i de diskuterte grenseområdene mellom nord og sør.

■ **Selvstyre:** Sør vil ha selvstyre i en interimperiode på seks år, etter det vil det bli avholdt en folkeavstemning om løsrivelse fra nord.

■ **Oljeressurser:** Skal deles 50:50 mellom nord og sør

■ **Økonomi:** Det vil være to forskjellige banksystemer med ulik valuta for nord sør, henholdsvis sudanesiske pund og dinarer.

■ **Statsadministrasjon:** Sentrale styringsmakt i overgangsregjeringen vil være fordelt 70:30 mellom nord og sør og 55:45 i de omdiskuterte områdene Abyei, Nuba Mountains og Blue Nile State. Bashir fortsetter som president og SPLMs Garang blir visepresident.

■ **Islamske lover:** Sharia-lover skal fortsatt gjelde i nord, men grunnloven skal omskrives slik at lovene ikke gjelder for ikke-muslimere. Hvordan sharia-lovene skal gjelde i Khartoum skal avgjøres av en egen valgt komité.

■ **Annet:** Hvert av territoriene skal bruke sitt eget flagg. Nord beholder det gamle og sør skal introdusere sitt eget flagg.

Kilde: Institute for Security Studies.

klare å akseptere at Sudan er et mangfoldig land. Hvis ikke kommer sør-sudanerne til å stemme for en splittelse, og da kommer både sør og nord til å bli splittet i flere deler, advarer han.

I Sudan er det aktive motstandsgrupper i midtre, nordlige og østre delene av landet. I tillegg er det en stor konflikt i Darfur. Disse konfliktene kan også komme til å øke i omfang, noe som kan true iverksettelsen av fredsavtalen.

«Anerkjenn mangfoldet!» – Vi er flere nasjoner, ikke en nasjon, understreker Amna Rahama. Hun mener at splittelsene mellom folk i

Sudan skyldes regjeringens politikk som systematisk skiller ulike folk fra hverandre. Hun mener at de på den måten forsøker å sikre sin egen maktposisjon.

– Vi må jobbe for et samlet Sudan hvor mangfold anerkjennes, hvis ikke splittes landet i enda flere deler, sier hun og får støtte av Suleiman.

– Målet er at Naivasha-avtalen fungerer som en rammeavtale for utvikling av fred og demokrati i Sudan, sier han og legger til at han skal fortsette sin gjerning som uavhengig menneskerettighetsforkjemper også under de nye styresmaktene.

Aids – fredens største utfordring?

• I SUDAN: ANITA HASLIE OG MAGNUS BJØRNSSEN

KHARTOUM (b-a): Afrikas lengste borgerkrig har gitt aids-epidemien ekstremt gode forhold i Sudan. Nå slår FN, kirken og Røde Halvmåne alarm.

– Fredsavtalen vil forhåpentligvis gi en ny politisk virkelighet, og aids er en av de største utfordringene for et etterkrigs-Sudan, sier Mohammed Siddig Abdelgadir i myndighetenes nystartede nasjonale Aidsprogram, SNAP. Uttalelsen er oppsiktsvekkende – for få år siden nektet myndighetene for at det i det hele tatt fantes aids i Sudan.

Mura Bugundu representerer FN-organisasjonen UNAIDS i Sudan. Han mener den nye holdningen gir grunn til optimisme.

– Myndighetene har gått fra fornektelse til anerkjennelse. Man skal ikke undervurdere betydningen av det. Men samtidig må de også anerkjenne at infrastrukturen som finnes ikke på langt nær er god nok til å hankses med det omfanget epidemien vil få om få år, sier han.

Krig og forflytninger. Han får støtte fra Lino Baba i Sudan Council of Churches (SCC), en organisasjon som ifølge dem selv var blant de første til å jobbe med aidsproblematikken i Sudan. Baba trekker fram en rekke faktorer som taler for at epidemien vil gi de nye myndighetene en enorm utfordring.

– Vi vet at væpnet konflikt og sto-

re folkeforflytninger gir gode forhold for spredning av sykdommen. I sør skal tusenvis av soldater demobiliseres etter årevis med kamp, og flyttes nordover tilbake til familiene sine. I nord skal hundretusener av internt fordrevne sivile flytte den andre veien, tilbake dit de kom fra, sier han.

Usikre tall. Men selv om det hersker enighet om at epidemien er alvorlig, er Sudans myndigheter på kolli-

sjonskurs med FN og kirken over omfanget. Ifølge offisielle tall er 2,6 prosent av befolkningen i den regjeringskontrollerte delen av Sudan hiv-positive. Tall for de SPLM-kontrollerte områdene i sør finnes ikke.

– Vi har kommet fram til 2,6 prosent ved å samle inn data fra helsestasjoner og hospital. Det er kanskje ikke perfekt, men det er det beste vi har, sier visedirektøren i SNAP.

Men UNAIDS hevder tallet er for lavt. Ifølge Bugundu har kulturelle

tabuer rundt sykdommen, tiår med fortid og et uerfarent helsevesen gjort sitt til at statistikken ikke gir et realistisk bilde. Og SCC er enig:

– Jeg vil anta at det virkelige antallet hiv-smittede i Sudan kan være ti ganger så høyt, sier Lino Baba.

Enighet om informasjon... Sudans myndigheter er nå i ferd med å utarbeide en nasjonal handlingsplan mot aids. I løpet av det siste året har 11 sentre for frivillig rådgivning og testing blitt åpnet og på visse områder hersker det enighet om metodene som skal brukes i bekjempelsen av epidemien. For eksempel samarbeidet UNAIDS, Sudans Røde Halvmåne og SNAP i 2004 om å trykke tre millioner plakater som informerer om hvordan hiv smitter.

Men andre metoder er mer kontroversielle. Å oppfordre til kondombruk er vanskelig i det tradisjonelt konservative islamske nord-Sudan. Ifølge avisa Juba Post nekter over halvparten av apotekene i Khartoum å selge kondomer, fordi de mener det ville oppfordre til promiskuitet. Men det er ikke bare blant muslimer at kondombruk er kontroversielt. Kirken er også skeptisk:

– Dette er et personlig spørsmål. Jeg kan ikke gå ut og hevde at kondombruk er en magisk løsning på aidsproblemet, så lenge man vet at de ikke gir ett hundre prosents beskyttelse, sier Baba

” Myndighetene har gått fra fornektelse til anerkjennelse.

Mura Bugundu, UNAIDS-representant i Sudan

– Årevis med væpnet konflikt og enorme folkeforflytninger har gitt aids-epidemien urovekkende gode forhold, sier **Lino Baba** fra Sudans Kirkeråd (SCC).

FOTO: MAGNUS BJØRNSSEN

I Nairobi jubler de ennå

Kenyanerne er stolte over sin fredsprisvinner

NAIROBI (b-a): – En afrikansk krakk har tre ben. Jeg tenker også at Nobelprisen kan nedfelles i tre solide ben som kan løfte utviklingen, nemlig; fred, demokrati og bærekraftig bruk av naturressursene.

• I KENYA:
TONE BRATTELI

WANGARI MAATHAI Det er nobelprisvinner Wangari Maathai som sier dette til Bistandsaktuelt. Vi møter henne i Nairobi en måned etter at hun tok Oslo med en storm av afrikanske rytmer og sjarm. Den kenyanske politikeren og miljøaktivisten er i full gang med å tenke ut hvordan prisen kan omsettes i tiltak knyttet til «de tre bena».

– Det er jo veldig mye penger, ler Wangari. – Jeg har aldri hatt så mye penger i hele mitt liv. Det er så mye at jeg trenger tid til å tenke over hva de skal brukes til. Men det vil hjelpe oss mye i å forbedre og sette fart i det arbeidet vi gjør.

Kulturell stolthet. Det var etableringen av The Green Belt Movement som brakte Wangari Maathai fram i lyset og gjorde henne til en av de mest forfulgte, men også mest kjente, miljøaktivister i verden. Nå er perspektivet utvidet og Wangari-Maathai Foundation etablert. De setter fokus på det kulturelle mangfoldet, miljøvern og godt styresett. Wangari er blitt stadig mer opptatt av å gjenreise den afrikanske kulturelle stoltheten og demokratiseringsprosesser. Nobels fredspris gir handlingsrom.

Hylles i gatene. Det er noen år siden Wangari lå alene og mørbanket på sykehus i Nairobi etter brutal behandling av sikkerhetspolitiet. Bare en norsk diplomat våget å besøke henne.

I dag er gatene i Nairobi fulle av plakater med en smilende Wangari og tekster som: «Wangari – vi er stolt av deg!», «Wangari – en kenyaner!» og «Wangari – et forbilde!». Alle vil hilse på henne, og fra hele verden strømmer det inn med invitasjoner til konferanser og foredrag.

– Jeg må se hva jeg skal gjøre

Nobelprisvinner Wangari Maathai ble hyllet av sine venner og danset seg gjennom gatene da hun returnerte til Nairobi 30. desember.

FOTO: SCANPIX/AFP/BOGONKO BOSIRE

med alt dette, sier Wangari. – Det er overveldende og gledelig, men jeg kan ikke tilbringe hele livet på talerstoler. Det er så mye annet som skal gjøres.

Blir i regjeringen. Hun blir sittende som viseminister i den kenyanske regjering så lenge hun synes hun har noe ugjort der, men er fortsatt miljøaktivist «på si». Og hun blir i Kenya.

– Jeg vil ekspandere og intensivere arbeidet i Green Belt Movement også, sier hun. – Det er jo morsomt, for nå kommer alle og sier de vil delta. Det er slutt på den tida vi måtte be folk om å støtte oss. Nå kommer de av seg selv.

Nylig besøkte den engelske finansministeren Gordon Brown Kenya for å fortelle om Tony Blairs Afrika-kommisjon. Også han plantet et tre i parken i Nairobi sammen med Wangari.

”

Jeg vil ekspandere og intensivere arbeidet i Green Belt Movement.

Wangari Maathai, fredsprisvinner.

– Jeg er glad for den store symbolverdien treplantingen har fått, sier hun. – Det minner oss om at vi har et eget ansvar for utviklingen, og at vi kan gjøre noe med det.

Skylder Afrika mye. Wangari ønsker å jobbe med sin trebenede krakk med Afrika som utgangspunkt. Hun føler ansvaret av å motta Nobelprisen sterkt, og sier hun skylder sitt eget kontinent og kenyanerne mye nå. Du skal ikke bevege deg mye rundt før de oppdager hennes nye status som folkehelt. – For meg er dette alvor og en stor mulighet, sier hun.

Det mest synlige målet den nye regjeringen i Kenya har oppnådd etter regimeskiftet er at folk nå snakker åpent i Kenya, noe blant andre Wangari tidligere betalte en høy pris for. Det kastes ikke lenger blikk over skulderen for å se om sikkerhetspolitiet følger deg.

Åpenheten blir brukt til å kritisere regjeringen for brutte løfter. Jeg gjorde «drosjesjåfør-testen», og kritikken av de på toppen var knusende. Men med ett unntak: – Wangari Maathai er fin. Hun har gjort oss stolte, sier de.

notiser

Ny rettsrunde om Cardoso

Høyesterett i Mosambik har besluttet å åpne for en ny rettsak for en av dem som tidligere er dømt for mordet på den kjente redaktøren og journalisten Carlos Cardoso i november 2000.

Anibal dos Santos jr., som nå får opp sin sak på ny, har to ganger klart å rømme fra et «rømningssikkert» fengsel i Mosambik. Første gang var i september 2002, slik at rettsaken mot de tiltalte tok til uten at han var til stede. Han ble tatt og sendt tilbake til Mosambik i januar 2003. Da fikk han en dom på 28 år og seks måneders fengsel for å ha organisert mordet på Cardoso.

I mai i fjor klarte Santos å rømme igjen fra det samme «sikre fengselet» og klarte på mystisk vis å få falsk pass og flybillett til Canada.

Like før jul fikk han avslag på flyktningsstatus i landet, og Santos ble returnert til Maputo. Hans forsvarer har siden forlangt ny rettsak hvor Santos selv har anledning til å være til stede. Dette har høyesterett gått med på. Santos skal i mellomtiden ha forlatt Mosambik enda en gang.

Flyktningshjelpen satser på traineer

Det er ikke ofte det utlyses ledige jobber for bistandsarbeidere, men nå søker Flyktningshjelpen etter opptil 15 lærlinger, også kalt «traineer». Etter planen skal disse være utplassert ved landkontorene i juni.

• ERIK LANDET

TRAINEE – Vi gjør dette fordi vi har opplevd at det ikke er lett å rekruttere nordmenn til våre stillinger. Vi ser at folk som søker stillinger hos oss har solid teoretisk bakgrunn, men at de mangler felt- og prosjekterfaring. Vi sender ikke folk ut til våre samarbeidsland hvis de ikke har erfaring fra konfliktområder, sier Anneli Lyster,

rekrutteringskoordinator i Flyktningshjelpen (tidligere Flyktningsrådet, red. anm.).

Stadig flere nordmenn utdanner seg i bistandsfaglig retning. Og mange søker jobber, men de fleste av dem kommer ikke en gang på jobbintervju.

– Det er et paradoks at folk trenger erfaring for å få jobb. For erfaring får de jo ikke hvis de ikke får jobb. Sånn sett responderer vi på et behov utenfra, sier Lyster.

Skal ut i felt. Flyktningshjelpen har hatt et fåtall traineer tidligere, men dette er første gang organisasjonen aktivt søker etter nye. Etter en ukes grunnopplæring på hovedkontoret i Oslo, skal traineene hospitere ved landkontor rundt i verden i et halvt år. Der vil de få opplæring i informa-

”

Vi responderer på et behov utenfra.

Anneli Lyster, Flyktningshjelpen.

Ordforklaring:

Trainee – fagutdannet person som tas inn ved en bedrift eller organisasjon som aspirant for videre opplæring.

sjon, rådgivning og rettshjelp i returprosesser, utdanning for barn og ungdom på flukt, husly, distribusjon av mat og nødhjelpsartikler, økonomi- og administrasjon ved landkontorene og ledelse av landkontor.

Gradvis mer ansvar. Traineeene vil følge en prosjektleder gjennom hele treningsperioden, og skal etter hvert få gradvis økning i selvstendige arbeidsoppgaver.

Flyktningshjelpen har nå inne søknader om statlig støtte til traineordningen. Volumet på pengestøtten vil avgjøre hvor mange traineer som får plass.

De som synes dette er interessant, må likevel kjappe seg for søknadsfristen er allerede 5. februar.

Kinesisk tiger inntar Afrika

AV PETER DRAPER

TETT PÅ AFRIKA

De senere årene har både Kina og det sørlige Afrika fått mer internasjonal oppmerksomhet, men av svært ulike grunner. Kina er en stormakt i rivende utvikling. «Midtens rike» er allerede permanent medlem av FN's sikkerhetsråd, mens landet både ønsker seg G8-medlemskap og en sentral rolle i Verdens Handelsorganisasjon.

Kontrasten til det sørlige Afrika er påfallende. Regionen er omringet av problemer. Posisjonen i verdensøkonomien er marginal. Regionen er kun et perifert mål for globale investeringer, men samtidig svært avhengig av vestlige markeder og økonomisk bistand.

Sør-Afrika er et hederlig unntak, et land med de beste forutsetningene for å lede en regional utvikling. Men også dette landet har kroniske sosiale problemer, og sammenliknet med Øst-Asia, har den økonomiske veksten i Sør-Afrika vært blodfattig.

Hvilke konsekvenser kan så Kinas inntreden på den globale scenen få for det sørlige Afrika? Kan den voksende stormakten i øst hjelpe til med å løfte verdens fattigste region ut av sitt dype politiske og økonomiske uføre?

I hvert fall i teorien kan Kinas raske økonomiske vekst - hvis den fortsetter - gi det sørlige Afrika lovende økonomiske muligheter. Ikke minst ved å holde prisnivået oppe på råvarer, og dermed bedre Afrikas sårbare handelsbalanse. Dette vil igjen underbygge skjøre betalingsbalanser i hele regionen, og på den måten være et positivt bidrag i forhold til de omfattende problemene med å tilbakebetale gjeld.

Selv om import av billige kinesiske produkter det siste tiåret har skapt et stort handelsunderskudd for Sør-Afrika, kan hele det sørlige Afrika på lengre sikt komme til å tjene på sitt økonomiske samkvem med gigantene i øst. Kinas produksjonsboom er helt avhengig av importerte råvarer som jernmalm og krom, råvarer som det er overflod av i det sørlige Afrika. Dette medfører en økende mineraleksport til Kina, sammen med økende kinesiske investeringer i regionen for å sikre tilgangen til råvarer.

Det er også sannsynlig at Kinas landbruksimport vil fortsette å øke, ettersom arealet som benyttes til dyrkbart land reduseres og den urbane befolkningen øker. Det sørlige Afrika har potensial til å eksportere landbruksvarer til Kina. Selv om mye avhenger av større investeringer regionalt i eksportkapasiteten, er det sannsynlig at Kina vil investere ytterligere.

Med et bankvesen i verdensklasse og internasjonalt konkurransedyktige entreprenørfirmaer, kan Sør-Afrika levere tjenester til det kinesiske markedet. Enda viktigere; disse sektorene kan tjene på et bredere handelsamarbeid med Kina, noe som igjen kan føre til fruktbare «sirkler» for eksport- og investeringer.

Men Kinas fremgang innebærer også risiko for det sørlige Afrika. Import av billige kinesiske produkter truer med å ødelegge regional produksjon, spesielt innen arbeidsintensiv fabrikkproduksjon som strever med å være konkurransedyktig.

I en region med utbredt arbeidsløshet blir nøkkelspørsmålet hvor-

Den kinesiske tigerungen «Tiger Woods», som nylig ble sendt fra Beijing til Sør-Afrika, er et ledd i den kinesiske sjarmoffensiven i det sørlige Afrika.

FOTO: SCANPIX/API/GREG BAKER

tett på afrika

I serien «Tett på Afrika» vil du møte ledende afrikanske tenkere, politikere, økonomer og skribenter. Spalten er et samarbeid med den internasjonale ikke-kommersielle avisorganisasjonen Project Syndicate.

dan man skal klare å finne en måte å øke antallet arbeidsplasser.

De reiser alvorlige spørsmål om regionens industrielle kurs i fremtiden, og mange frykter at det sørlige Afrika er dømt til en rolle som eksportør av råvarer. Sammensetningen av sørafrikansk eksport til Kina bidrar til å underbygge disse bekymringene. I 1993 sto ferdigvarer for 50 prosent av eksporten til Kina, mens resten besto av råvarer. I 2003 utgjorde ferdigvarer kun 8 prosent av eksporten.

Endringen kommer på tross av Sør-Afrikas tiltak for å beskytte arbeidsintensive sektorer som tekoindustrien gjennom høye tollsatser. Med WTO-forhandlinger på trapene, og med et generelt økende press for frihandel, er disse tollsatsene under press. Deres framtid blir ikke lysere av det faktum at USA og EU vil fase ut sine tekstilkvoter neste år, noe som potensielt vil redusere investeringer i form av «kvote-hopping» til Sør-Afrika og regionen for øvrig.

Den økonomiske betydningen av Kinas økende globale posisjon er lovende, men usikker for sørlige Afrika. Men hva med de geopolitiske følgene? Vil Kinas fremgang føre til større muligheter for multilateralt samarbeid?

Over hele sørlige Afrika er det fortsatt en utbredt skepsis til vestlige land med en kolonial fortid. Det er de samme landene som fortsetter å kontrollere nøkkelinstitusjonene som avgjør regionens fremtid, først og fremst Det internasjonale pengefondet (IMF) og Verdensbanken.

Kina har ikke en dominerende posisjon i disse institusjonene, og i det sørlige Afrika sees landet som en potensiell motvekt til USA og EU. Gitt Kinas økende interesse i å sikre afrikanske stemmer i FN's sikkerhetsråd, finnes det her et utgangs-

punkt for samarbeid.

Samtidig har Kinas støtte til Khartoum i Darfur-krisen medført at begge sider har måttet tenke seg om, og samarbeidets begrensinger er blottlagt. Dette viser samtidig den mørke siden ved Kinas økende engasjement i Afrika: at landets tørst etter olje er sterkere enn engasjementet for menneskerettigheter.

Uenighet om handelspolitikk kan samtidig svekke de politiske båndene. Særlig Kinas G20-medlemskap, og landets store interesse i å få bedre tilgang til markeder i utviklingsland, kolliderer med det sørlige Afrikas tilknytning til G90-koalisjonen der sistnevntes mål har fvært å stanse framgangen i WTO.

Oppsummert vil det sørlige Afrika tjene på Kinas fremvekst som en global stormakt. Men den uttrykte forpliktelsen fra begge sider om å beholde broderlige bånd, vil ikke være nok for å sikre deres politiske forhold i fremtiden.

(Copyright: Project syndicate)

Peter Draper er forsker ved South African Institute of International Affairs. draperp@mweb.co.za

notiser

I-landene tviholder på vern av eget landbruk

Mens utviklingslandene har fjernet handelshindre og liberalisert landbrukssektoren tviholder industrilandene på beskyttelsen av landbruket.

Utviklingsland økte sin andel av verdenshandelen med industrivarer på 1990-tallet, men det var ingen tilsvarende økning i handelen med landbruksvarer. Dette er overraskende, ifølge forfatterne av den ferske Verdensbank-rapporten «Global Agricultural Trade and Developing Countries», for nettopp på 1990-tallet trådte liberaliseringsvedtakene for landbruket fra Uruguay-runden i GATT i kraft.

Utviklingsland har liberalisert. Gjennomsnittlig tollsats for landbruksvarer, som er den viktigste beskyttelsesordningen i utviklingsland, sank fra 30 prosent til 18 prosent på 1990-tallet. Mange utviklingsland har også fjernet andre importrestriksjoner og eliminert eksporttoll.

Industrilandene har ikke gjennomført tilsvarende reformer. Subsidier til landbruksprodusenter i OECD-land var på 230 milliarder dollar i 2000-02, eller nesten 46 prosent av produksjonen. Bomullssubsidier i USA og EU utgjør 4,4 milliarder dollar i et marked som totalt er på 20 milliarder. Ifølge rapporten ville fortjenesten for vestafrikanske bomullsprodusenter være på 250 millioner dollar dersom USA fjernes sine subsidier.

hvem? hvor?
hva i all verden?

TEGNING: GADO

1. Hvem er dette?
2. I hvilket land ligger de to byene Hambantota og Batticaloa som ble så hardt rammet av tsunamien?
3. Hvilket land har overtatt formannskapet i G-8?
4. Hvilke to religioner er de største i India?
5. Hva heter halvøya på Sri Lanka der tamilene er i klar majoritet?
6. Hva heter det kjente mausoleet i Agra som keiser Shah Jahan fikk bygget og som nå står i fare for å bli ødelagt?
7. Hva er en rickshaw?
8. Hva er det arabiske ordet for kalender?
9. Hva heter lederen av FN's utviklingsprogram UNDP som også nylig ble utnevnt til stabssjef for Kofi Annan?
10. Hva er offisielt språk på Øst-Timor?
11. Hva kalles den delen av Afrika der Etiopia befinner seg?
12. Hvilken kostbar råvare utvinner Kongo, Botswana og Sør-Afrika over halvparten av i verdenssammenheng?
13. Hva står forkortelsen FSLN for i nicaraguansk politikk?
14. Hvilken del av Afrika hører Madagaskar geologisk til?
15. Hva heter hovedstaden i Mali?
16. Hva heter Sudans lengste elv?
17. Hva slags materiale var ofte biljardkuler og pianotangenter laget av?
18. Hvorfor er pulverisert horn fra neshornet attraktivt?
19. Hva heter Perus maoistiske gerilja?
20. Hvilken type helsetiltak i utviklingsland er det som har fått enorme pengesummer fra Microsoft-gründeren Bill Gates?

Svarene finner du på side 27.

Prøv en
annonse i

**bistands
aktuelt**

Tlf. 22 24 20 40

Økonomisk rettssikkerhet for fattige – en

AV OLAV KJØRVEN, STATSEKRETÆR
I UTENRIKSDEPARTEMENTET

EIENDOMSRETT

Det har vært spennende å følge debatten i Bistandsaktuelt omkring formalisering som utviklingsstrategi og den peruanske økonomen Hernando de Sotos ideer og tilnærming i den forbindelse. Jeg er glad for at så godt som alle deltakerne ser behovet for at også verdens fattige får tilgang til det som alle vi andre tar for gitt, nemlig rettsbeskyttelse for de økonomiske verdier vi besitter og bruker.

Vi er altså enige i at dette er viktig for å bekjempe fattigdommen. Men akkurat hvor viktig det er vil det sikkert være ulike meninger om. For at det ikke skal herske tvil: Jeg mener det er av fundamental betydning å ta fatt i dette problemet. Hvis ikke vil tusenårsålet om å halvere andelen fattige i verden innen 2015 ikke kunne nås. Det samme kan selvsagt sies, og med rette, om en del andre rettigheter som fattige i altfor stor grad mangler – inkludert grunnutdanning, primærhelsetjenester og generell rettssikkerhet. Men jeg vil hevde at det er i dette «selskapet» at manglende tilgang til økonomisk rettssikkerhet hører hjemme.

Et av Hernando de Sotos viktigste bidrag er nettopp å begrunne denne påstanden, gjennom «The Mystery of Capital». De Soto har sine kritikere, men jeg har til gode å se en troverdig gjendring av argumentasjonen hans hva gjelder konsekvensene av manglende formalisering. Den logiske konsekvensen av argumentasjonen er uungåelig: Formalisering må være del av den strategiske angrepskrigen mot fattigdom. I boksen under har jeg gjort et forsøk på å presentere kvintessensen i argumentasjonen. Det beste er imidlertid å ta seg tid til å lese hele boka, for de som ennå ikke har gjort det.

Vi lever i interessante tider. Situasjonen er nå den at fattigdommen som utfordring står høyt på den internasjonale politiske dagsorden. 2005 kan bli et gjennombruddsår hva gjelder de rike landenes vilje til å prioritere kampen mot fattigdom. Testen blir millenniumsmøtet i september og Doha-runden.

For meg er det like spennende at politiske ledere i sør har «oppdaget» det problemet som en stor uformell

Hvordan skal skomakerfamilien i Nicaragua kunne få lån til egen virksomhet hvis den ikke har papir på egen eiendom? UD-statssekretær Olav Kjørven begrunner i dette debattinnlegget hvorfor de Sotos arbeid fortjener støtte.

FOTO: GUNNAR ZACHRISEN

debatt

økonomi («informalitet») representerer. Dette er takket være to forhold. Det ene er de enkle men truede realitetene på bakken: i land etter land er den uformelle økonomien betydelig større enn den formelle, og den blir en stadig større andel av totalen. Formell rettssikkerhet er på vikende front!

Urbaniseringen, som forøvrig skyter aller mest fart i Afrika sør for Sahara, er en viktig del av denne trenden. Dette er urovekkende, for det innebærer at alt landenes myndigheter – med eller uten støtte fra Verdensbanken, Norge og andre givere – har gjort fram til nå for å snu utviklingen, har slått feil. Og den

Nok en gang kan vi få testet Victor Hugos påstand om at «intet er så mektig som en idé hvis tid er kommet».

Tidligere innlegg i denne debatten:

Nr. 10/2004:

«De Soto og eiendomsretten»

Av Morten Svelle og Marie Winsvold, Norad

Nr. 9/2004:

«De Soto og praktisk politikk»

Av Espen Sjaastad og Tor A. Benjaminsen, Noragric

Nr. 8/2004:

«Fattige kvinner kan tape»

Av Ingunn Ikdahl og Anne Hellum, Institutt for offentlig rett.

Se også innlegg fra Elin Enge i Norsk Folkehjelp «One size doesn't fit all» på side 2 i dagens avis.

«formalisering» som vi ser tendenser til i mange land hva gjelder bl.a. jordspørsmål sjelden kommer de fattige til gode. Dette ser vi ikke minst i et land som Tanzania. Med andre ord, myndigheter har fått øynene opp for at de står overfor en kolossal utfordring som til syvende og sist truer deres troverdighet og overlevelsesmuligheter. Det stopper ikke med myndighetene. Når fattige som lever sine liv utenfor «the rule of law» får sjansen til å uttale seg setter også de fingeren på det samme problemet: de ønsker og krever økonomisk rettsbeskyttelse.

Det andre forholdet er Hernando de Soto selv, som ene og alene har artikulert utfordringen og mulige løsninger på en slik måte at ledere i utviklingsland har fattet interesse.

Vi er med andre ord i den unike og spennende situasjon at utviklingsland i stort antall erkjenner nødvendigheten av dyptgående reform, der myndigheter og fattige i større grad enn på mange andre områder har kompatible interesser. Dette er radikalt forskjellig fra tiden med strukturtilpasning der det var givere ledet av Bretton Woods-institusjonene som presset på for at motstrebende myndigheter skulle gjennomføre reformer.

Hva gjelder formaliseringsagendaen så er faktisk etterspørselen etter hjelp til reformer mye større enn tilbudet! Dette er et unikt «window of opportunity». Nok en gang kan vi få testet Victor Hugo sin påstand om at «intet er så mektig som en idé hvis tid er kommet». Dette blir ikke mindre spennende ved at Norge er i en lederstilling blant giverlandene når det gjelder å støtte opp om denne agendaen. Nylig fikk vi de nordiske landene med på et initiativ for å få etablert en global høynivåkommisjon for «Legal Empowerment of the Poor». Andre land vil også støtte opp om det. I og med stortingsmelding

35 stiller også et solid flertall i Stortinget seg bak denne agendaen.

Men mange ser på Hernando de Soto med en porsjon skepsis. Her er noen av de vanligste motforestillingerene: Overdriver han ikke når han summerer opp all den «døde kapitalen» og beregner BNI-effekten av vellykket formalisering? Får han ikke disse komplekse problemene til å virke altfor enkle å løse? Er ikke tilnærmingen vel standardmessig, «one-size-fits-all»? Er den ikke i altfor stor grad basert på markedliberalisme? Går han ikke altfor fort fram? Hvor er forankringen og deltakelsen på grasrota, i NGOene, i offentlige institusjoner nasjonalt og lokalt? Hva med de mulige skadevirkningene for kvinner, de fattigste av de fattige, urbefolkningene? Får disse gruppen anledning til å delta i prosessen? Passer tilnærmingen i Afrika? Kanskje passer den i byene men på landsbygda vil den vel bære galt avsted? Mangler ikke de Soto en maktanalyse og må ikke jorda fordeles bedre før man kan begynne med formalisering? Hva vet vi egentlig om Institute for Liberty and Democracy (ILD), bortsett fra at de holder til på andre siden av kloden og kaller seg en NGO?

La meg forsøke å ta disse motforestillingene en for en. Først vil jeg imidlertid understreke følgende: Hernando de Soto har selvsagt ingen orakelstatus eller blankofullmakt. Samarbeidet skal være bygget på åpen dialog, resultatorientering og ansvar, som for alle andre partnere. Det er mottakerlandets myndigheter som skal ta beslutningene og bære ansvaret for dem, men vi må være tydelige på hva vi kan stå inne for og være med på.

Overdriver de Soto? Overdriver de Soto betydningen av formalisering?

De Soto i et nøtteskall

- Utvikling forutsetter kapital
- kapital er ikke fysisk verdier som penger, bolig, jord eller virksomhet, men representasjonen av alt dette
- kapital oppstår i det øyeblikk mennesker har tilgang til gyldige verdipapirer som representerer deres hjem, eiendeler, jord, etc. – dvs som viser verdien av slike fysiske aktiva samt hvem de tilhører
- fattigfolk har slike aktiva men mangler som regel egnet eller gyldig representasjon – kapitalen er derfor «død»
- den totale verdien av død kapital blant verdens fattige er enorm og representerer et utappet potensiale for utvikling
- frigjøring fra fattigdom og nasjonal økonomisk utvikling forutsetter demokratisering av retten til å ha og bruke slike gyldige verdipapirer, fordi de gjør det mulig for fattige entreprenører å investere i produktiv virksomhet, basert på de verdiene de allerede bruker og besitter
- en slik demokratisering er også en forutsetning for å få bukt med korrupsjon og gi folk flest reell rettsbeskyttelse
- bistand og utenlandske investeringer kan komplementere men aldri erstatte det å muliggjøre fattiges kapitalisering av deres egne verdier
- den store utfordringen ligger i å utvikle og gjennomføre de nødvendige reformene og skape de nødvendige institusjonene som kan levere en reell demokratisering av økonomisk rettsbeskyttelse. Dette, mener de Soto, er den største utfordringen vi står over for i dagens verden. Flertallet er fortsatt ekskludert. Det er moralsk uakseptabelt og, sett fra ståstedet til oss som er innenfor, kortsiktig og risikabelt.
- Det er mulig å gjennomføre slike reformer.

idé hvis tid er kommet

Ifølge The Mystery of Capital var verdien av den akkumulerte døde kapital i Egypt alene omlag 240 mrd. dollar. Dette tilsvarer 55 ganger verdien av det landet har mottatt av utenlandske investeringer i moderne tid og er omlag seks ganger mer enn total ODA globalt sett. Tilsvarende beregninger har ILD gjort for land som Haiti, Filippinene og Peru. Da er det ikke vanskelig å anslå hva det kunne bety for økonomien i disse landene om denne kapitalen plutselig ble anvendbar i markedet. Man kan ikke se bort ifra at de Sotos tall er noe inflaterte, selv om andre beregninger også kommer fram til lignende resultater. Men, poenget er at om så verdien av den døde kapitalen bare var en brøkdel av det de Soto anslår, så ville det fortsatt være en potensiell gullgrube for vekst og fattigdomsbekjempelse, slik den historiske erfaring visseilig har demonstrert i de vestlige landene (der de mindre, lovlig registrerte bedriftene har vært en viktig motor i velstandsutviklingen).

One size fits all? Er dette en forenklet tilnærming? Er det en «one-size-fits-all»?

Dette argumentet har jeg selv møtt oftest de siste par årene, særlig fra fagfolk som baserer kritikken på sin lesning av «The Mystery of Capital», eller på mine mer eller mindre gode forsøk på å forklare hvorfor Norge samarbeider med de Sotos. Det interessante er at de som har satt seg inn i de Sotos og ILDs metode for å angripe formaliseringsutfordringen heller kommer med et nesten motsatt argument: ILDs tilnærming er for omstendelig, dyr, tidkrevende. Med andre ord, det er vanskelig å vinne!

Det som står klart for meg etter å ha studert ILDs faktiske tilnærming i felt er at de ikke kan beskyldes for å ta lett på oppgaven. Tilnærmingen skreddersys i forhold til situasjonen i det enkelte land, basert på en unik og grundig diagnose med utgangspunkt i fattigfolks vilkår og møte med formelle og uformelle strukturer. Dette er annerledes og mer ambisiøst enn hva vi har sett andre aktører gjøre i forbindelse med reformer på dette området. De Soto har stor respekt for kompleksiteten i utfordringene og variasjonene fra land til land. Derfor er han opptatt av politisk eierskap og derfor sier han ofte nei til invitasjoner der han opplever at dette mangler.

Forøvrig har jeg bitt meg merke i hvordan reaksjonene varierer med bakgrunn. Mange forskere og eksperter på landspørsmål målbærer skepsis basert på en oppfatning av at de Soto har en forenklet blåkopimodel som kan true de fattige. Ofte pekes det på at den uformelle økonomien også representerer noe verdifullt der marginaliserte grupper finner et utkomme uten at myndighetene kan blande seg for mye inn. Dette står i kontrast til hva den uformelle sektorens egne representanter gjerne målbærer, nemlig et klart krav om at deres rettigheter skal anerkjennes juridisk slik at de oppnår rettsikkerhet, respekt og finansielle muligheter.

Markedsliberalisme? De Soto er en ivrig tilhenger av det frie marked som utviklingsmotor. Det er jeg også, som den norske regjering er det og for den saks skyld så godt som et helt Storting (når det kommer til stykket), og FN (jamfør f.eks Monterrey-erklæringen). Dette betyr selv-

Utenriksdepartementet har fått kritikk for sitt nye samarbeid med økonomen **Hernando de Soto** og hans Institute for Liberty and Democracy om prosjekter i Tanzania og Guatemala.

sagt ikke at de Soto underkjenner viktigheten av fordeling og en skikkelig juridisk og institusjonell ramme for markedet, med regulering og det hele der det trengs. Noen kritikere av de Soto snur imidlertid problemet på hodet. De snakker som om regulering blir fordeling kan finne sted i fravær av et fungerende marked. De Sotos poeng er at et meningsfullt marked som folk flest kan ha glede av og som kan tjene som motor for velstandsutvikling kun oppstår i det øyeblikk de har legal mulighet til å delta.

En slik mulighet har ikke flertallet idag! Dette innebærer at myndighetenes spillerom for å drive fordelingspolitikk blir meget begrenset. De fattiges hovedtrussel er ikke markedsliberalismen i de Sotos ideer. Hovedtrusselen er utestengningen fra markedet. Regulering forutsetter at det er et marked å regulere. Og dessverre er det lille, formelle markedet i mange utviklingsland så gjennomregulert og korrupt at stadig flere velger exit-løsningen ut i den uformelle jungelen. Og, det viser seg at jo fattigere landet er, jo mer «red tape» finner man – i den formelle økonomien. Derfor dreier formalisering seg mer om reform av den formelle økonomien enn av den uformelle.

Forankring og deltakelse? Hernando de Soto reiser rundt i verden og snakker med statsledere. Der hvor han møter gehør og entusiasme tilbyr han ILDs tjenester. Mange har kanskje vondt for å forstå at en litt tykkfallen, hvit latin-amerikaner som tas imot på røde løpere og er populær i konservative miljøer i USA kan være genuint opptatt av de fattige. De som greier å heve seg over den slags kan fortsatt legitimt spørre om de Soto ikke baserer seg for mye på «top-down» tilnærming på bekostning av å sikre forankring bredt i det enkelte land.

Personlig mener jeg ILDs tilnærming i land som Peru, Egypt, Haiti og El Salvador taler for seg. Uansett får vi nå anledning til å følge det hele på nært hold i Tanzania og Guatemala. Hele poenget med diagnosefasen er å komme fram til en forståelse av «informalitet» som fenomen, gjennom deltakende observering og andre faglig gjennomprøvede tilnærminger «på bakken». Dersom diagnosen gir grunnlag for å gå videre, forutsetter det støtte hos de folkevalgte myndighetene. Det forutsetter også støtte og press for endring

Det er et krystallklart mål, både for Norge og ILD, at samarbeidet skal bidra til at nettopp de marginaliserte får forbedret sine muligheter.

For mer informasjon om de Soto og «formaliseringssagendaen»:

Les Bistandsaktuelt nr. 9/2001 – eller gjør et søk på www.bistandsaktuelt.no

fra de viktigste interessenter på grasrota, som legitime representanter for fattige entreprenører, brede kvinneorganisasjoner, etc. Det man imidlertid ikke kan kreve er at «hele samfunnet» skal være ombord. Vi vet utmerket godt fra alle store reformer i vårt eget land at det aldri skjer. Det vil alltid være motstand i ulike miljøer og av ulike årsaker. Den viktigste forankringen må og skal være de folkevalgte myndigheter.

Passer dette i Afrika? Mange har med rette pekt på risikoaspekter i gjennomføringen av et omfattende formaliseringsprogram. Vil man greie å ivareta fattigdomsfokuset og reelt sikre de fattiges rettigheter? Vil man greie å unngå at sårbare grupper som kvinner på landsbygda og etniske minoriteter blir skadelidende? Hva skjer når fattige bønder som får eiendomsrett (hvis det blir utfallet) selger jorda? Da blir de vel stående tilbake enda mer ribbet enn før? Hva blir de sosiale og kulturelle konsekvensene av å fjerne tradisjonelle rettighetsmønstre som hele samfunn er bygget på, ikke minst i Afrika? Hvordan sikre at de afrikanske kvinnene på landsbygda, som er selve ryggraden i matproduksjonen, ikke står igjen som taperne i kjølvannet av formaliseringen?

Som sagt, alle relevante risikofaktorer må håndteres på beste måte. Det er imidlertid grunn til å minne om fire ting: For det første er det lite som går disse svake gruppenes vei idag, gitt situasjonen slik den faktisk er. Marginaliseringen foregår nå, i stor skala, enten det er i Tanzania, Guatemala, India eller Afghanistan og det uten at de Soto har hatt anledning til å bidra i verken den ene eller andre retning.

For det andre er det et krystallklart mål, både for Norge og ILD, at samarbeidet skal bidra til at nettopp de marginaliserte får forbedret sine muligheter. Det er dette som er selve suksesskriteriet som programmene skal vurderes opp imot.

For det tredje dreier ikke disse programmene seg om å fjerne tradisjonelle mønstre, men å rydde opp i villniset av overlappende formelle og uformelle systemer og skape større forutsigbarhet og trygghet, og ikke minst valgmuligheter. Kvinners perspektivet er i denne sammenheng helt sentralt, og likeledes muligheten til å trygge kollektive eiendomsforhold.

For det fjerde dreier formaliseringsagendaen seg om mye mer enn landspørsmål. Behovene for formalisering i byene og periurbane strøk er minst like akutte som på landsbygda, og da står muligheten til å eie bolig og virksomhet minst like høyt på agendaen som landspørsmål.

Det er i og for seg riktig at en avklart rett til å eie også innebærer en avklart mulighet til å selge. Mange er redd for at mange fattige vil se seg nødt til å selge formalisert eiendom, slik at de blir stående på bar bakke etterpå. Dette er en realitet i alle land, ettersom ikke alle har forutsetninger eller muligheter for å lykkes økonomisk. Men det er lite som tyder på at den uformelle økonomien beskytter de uheldige noe bedre fra en slik sjebne. Ofte er konsekvensene enda verre for den som ikke makter å betale lånehaien. På den annen side vil en vellykket formalisering kunne stimulere til at bedrifter skapes og vokser, noe som igjen bidrar til å skape sysselsetting og muligheter for langt flere.

Jordfordeling først? Hvor er maktanalysen og må ikke jordfordeling komme først?

ILD kjenner godt til de rådende maktforholdene i de landene de jobber. De vet også at jord og andre ressurser burde ha vært fordelt mye bedre. Men hvis vi nå er enige om at fattige kunne få nye muligheter gjennom økt rettsikkerhet for de verdiene de besitter og bruker – hvorfor skal det måtte vente? Er det ikke slik at en forbedret økonomisk rettsikkerhet er en sterkere plattform for å kreve sin rett politisk og rettslig enn å stå på bar bakke? Det er underlig å skulle sette behovet for økonomisk rettsikkerhet for fattige opp mot behovet for mer rettferdig fordeling av jord. Da er faren stor for at det blir de fattige selv som taper, ved at ingenting skjer.

I Guatemala ønsker myndighetene et omfattende formaliseringsprogram, for å skape nye muligheter for fattige både i byene og på landsbygda. Det er en klar kobling til spørsmålet om jordreform, noe som i likhet med formalisering er knyttet til fredsavtaleverket som fortsatt er under gjennomføring. Mener virkelig Elin Enge i Norsk Folkehjelp at vi skulle sagt nei til Guatemalas ønske om bistand på dette området? Tror hun at hun har de fattige i byene og på landsbygda på sin side i så måte, inkludert indianerbefolkningen?

Hva vet vi egentlig om ILD? Mange stiller spørsmål ved ILDs kompetanse og erfaring. Det påpekes at et større program så langt kun er gjennomført i Peru. Det er riktig, selv om diagnose og etterhvert «reform design» er gjennomført i flere land. Peru er imidlertid en uhyre interessant «case». Resultatene av dette programmet er blitt grundig evaluert på vegne av Verdensbanken, som bidro med finansiering. Ifølge denne evalueringen er resultatene i form av økonomisk avkastning og sosial framgang i de berørte områdene helt i toppklasse av hva banken har oppnådd i noe land, på noe område gjennom sin historie. Det er blant annet denne erfaringen som nylig har fått Verdensbanken til å søke et mer formalisert(!) samarbeid med ILD med tanke på å gjennomføre programmer i flere land. Dette skjer også fordi resultatene av bankens egne forsøk på dette feltet er svært varierende.

Hovedsaken er imidlertid at vi i de nærmeste måneder og, forhåpentligvis, år vil lære mer om formaliseringsutfordringene, sammen med ILD og samarbeidsland som Tanzania og Guatemala. Det vil vise seg om vi her er inne på det strategisk avgjørende og spennende sporet som jeg tror vi kan være. Uansett, lett blir det ikke. Men med vilje til å lære av erfaring og justere kurs underveis så tror jeg oddsene for suksess er ganske gode. Norad og norske fagmiljøer kan spille en viktig rolle i dette arbeidet. Gitt det betydelige politiske fokus på dette området i mange land håper jeg inderlig vi vil kjenne vår besøkestid.

Olav Kjørven (KrF) er statssekretær i Utenriksdepartementet.

Neste stopp – budsjettstøtte?

AV LISE LINDBÄCK

KRONIKK

Diskusjonen om nye bistandsformer har skutt fart i kjølvannet av den nye stortingsmeldingen om utviklingspolitikken (St. meld. nr. 35, 2003-2004). Sentralt i denne debatten står spørsmålet om i hvilken grad nye bistandsformer betyr at Norge gir fra seg kontrollen og dermed også muligheten til å påvirke og følge opp bruken av norske skattekrone.

Utviklingen i Zambia var lenge en trist historie med fallende brutto nasjonalprodukt (BNP), hyperinflasjon og utbredt korrupsjon. Denne trenden ser nå ut i å være i ferd med å snu. Landet er nå inne i sin sterkeste vekstperiode siden uavhengigheten i 1964, inflasjonen er stabil (om enn fortsatt noe høy) og den sittende presidenten har gjort kampen mot korrupsjon til sin fanesak.

Nordic+^[1] gruppens beslutning om å bruke Zambia som pilotland for sitt Harmonisering i Praksis-prosjekt (HIP), har også gitt landet mye oppmerksomhet. En av intensjonene i handlingsplanen som fulgte i kjølvannet av HIP er å kanalisere mer og mer av bistandsmidlene gjennom zambiske systemer som direkte budsjettstøtte. En analyse gjennomført av Oxford Policy Management våren 2003, konkluderte imidlertid med at systemet for offentlig finansforvaltning var for skjært til at en slik overgang kunne forsvares på det daværende tidspunkt. Zambiske myndigheter aksepterte noe motvillig denne konklusjonen, og har siden den gang jobbet tett sammen med givermiljøet med å få snekret sammen et såkalt sektorprogram innenfor offentlig finansforvaltning (PEMFA-programmet).

En milepæl i dette arbeidet ble nådd i desember 2004 da 11 land signerte en avtale med zambiske myndigheter om støtte til dette programmet. PEMFA-programmet er forutsatt å løpe over fem år og har en kostnadsramme på 72 millioner dollar. Formålet med pro-

kronikk
Kronikker i Bistandsaktuelt kan sendes gz@norad.no. Teksten bør ikke overstige 9000 tegn inkl. mellomrom. Legg ved bilde av artikkelforfatter. På grunn av stor pågang kan ikke alle kronikker regne med å komme på trykk.

grammet er å bedre kontrollen over de ressursene som kanaliseres gjennom zambiske systemer – det være seg zambiske skattekrone eller skattekrone fra land i nord. Bedre systemer, kontroll og rutiner vil sikre at knappe offentlige ressurser benyttes på en mest mulig effektiv måte – ikke minst i kampen mot fattigdom.

Programmet består av tolv komponenter, og følger bruken av pengene fra de langsiktige økonomiske planene legges i Finansdepartementet til nasjonalforsamlingen godkjenner rapporten fra landets rikskontroll. Etableringen av et integrert finansielt informasjonssystem står sentralt og utgjør i underkant av halvparten av totalbudsjettet. Et slikt system vil gjøre misbruk av offentlige midler vanskeligere.

Arbeidet med sektorprogrammet har den norske ambassaden i Lusaka lagt stor vekt på ambisjonene i Stortingsmeldingen om nye og mer effektive måter å arbeide på. Det er blant annet forsøkt å reddyke konseptet med «lead donors» – dvs. at enkelte bistandsgivere inntar en lederrolle i dialogen med myndighetene. Givermiljøet i Zambia har følt seg komfortable med å overlate ansvaret til EU, Verdensbanken, britiske DfID – og Norge. For ytterligere å forenkle kommunikasjonen mellom myndighetene og giverne, ble disse fire på et tidlig tidspunkt også enige om at Norge skulle påta seg rollen som koordinator. Ett klart definert kontaktpunkt på giversiden, har gjort det enklere for zambiske myndighetene å styre informasjonen og beholde initiativet i prosessen.

Slik det nå ser ut, vil ingen av giverne kreve øremerking av sine res-

Zambia er i dag det eneste av hovedsamarbeidslandene i Afrika hvor Norge ikke gir direkte budsjettstøtte.

Ordforklaring:

PEMFA – The Public Expenditure Management and Financial Accountability reform programme – sektorprogram for offentlig finansforvaltning.

Nordic+ – Norge, Sverige, Danmark, Finland, Nederland, Irland og UK.

surser. Programmet vil dermed være 100 prosent finansiert gjennom en såkalt «kurv-ordning». Dette er i tråd med ønsket fra zambiske myndigheter. Givere som Tyskland og FN-systemet, som ennå ikke er i stand til å kanalisere ressurser på denne måten, har valgt å signalisere sin støtte gjennom å undertegne avtalen, selv om de foreløpig ikke vil delta finansielt. Dette er likevel et viktig steg fremover for disse to tradisjonelt «ikke fullt så likesinnede» giverne.

Når alle midler blandes sammen, blir det per definisjon umulig å følge bruken av norske midler spesielt. Etablering av systemer for kontroll av den generelle ressursbruken og måling av resultater har derfor blitt prioritert. Bistandsgiverne er enige med myndighetene om at en i prinsippet bør basere all rapportering på zambiske systemer. Dette bidrar til å redusere kostnadene for Zambia knyttet til det å motta bistand. Alle rapporter vil imidlertid bli diskutert i en arbeidsgruppe med representanter fra myndighetene så vel som giverne. Arbeidsgruppen vil også ha ansvar for å diskutere fremdrift i programmet i forhold til klart definerte milepæler. Sist, men ikke minst, er det lagt opp til en årlig ekstern evaluering av programmet. Evalueringen vil fokusere på i hvilken grad reformprogrammet har den ønskede effekt eller ikke. Utfordringen i tiden fremover ligger i å få satt alle gode intensjoner og planer ut i praksis.

Et tilbakevendende konfliktema når en jobber med programmer som involverer flere bistandsgivere, er bruken av utenlandsk ekspertise i giverlandene. Problemet har ofte vært at bruken av denne typen bistand har vært styrt av tilfeldig tilgjengelig ekspertise i de ulike giverlandene, snarere enn av en samordnet vurdering av faktiske behov i mottakerlandet. For å unngå å havne i en slik situasjon, har giverne blitt enige med zambiske myndigheter om at det er de som rekrutte-

rer eventuelle utenlandske rådgivere. Den zambiske staten vil dermed være motpart i alle kontrakter.

Det har vært vanskelig å komme til enighet om hvilke prinsipper som skulle legges til grunn for anskaffelser og innkjøp. Prinsippet om å benytte myndighetenes egne systemer har ikke vært lett å svelge for alle parter. Spesielt har det vist seg vanskelig å få Verdensbanken til å akseptere noe annet enn Bankens egne rutiner og prinsipper. I tolvte time gikk imidlertid også Verdensbanken med på et system hvor en i prinsippet baserer alle innkjøp på zambisk regelverk. På områder hvor det er vesentlige avvik mellom zambiske regler og internasjonalt anerkjente innkjøpsrutiner vil imidlertid sistnevnte bli benyttet.

Som alle andre tiltak i denne delen av verden, er også dette programmet beheftet med en ikke ubetydelig risiko. Programmet forsøker å demme opp for noen av disse risikoelementene. Beslutningen om å bruke en ekstern innkjøpsagent må sees som en del av risikostyringen.

Videre er det enighet om at iverksettelsen av programmet vil bli støttet av et relativt stort sekretariat. Sekretariatet vil ikke ha noen linjefunksjoner, men ivareta tverrgående hensyn og måle fremdrift og resultater. Sist men ikke minst, er det enighet om at arbeidsgruppen som har hatt ansvar for designet av programmet under ledelse av zambiske myndigheter, vil være aktivt involvert når programmet skal settes ut i livet. Tiltakene som er satt i verk, vil ikke fjerne all risiko. Arbeidsgruppen vil derfor tidlig i 2005 utarbeide en felles risikohåndteringsstrategi, hvor eksisterende risikoelementer defineres, klassifiseres og strategi for håndtering presenteres. Dette vil forhåpentligvis bidra til å gjøre risikoen mindre «farlig».

Zambia er i dag det eneste av hovedsamarbeidslandene i Afrika hvor Norge ikke gir direkte budsjettstøtte. Ambassadens motivasjon for å legge såvidt mye ressurser ned i arbeidet med PEMFA-programmet, må sees i sammenheng med en ambisjon om at programmet vil kunne bane veien for direkte norsk budsjettstøtte til landet (se tema-artikler om budsjettstøtte i Bistandsaktuelt nr. 10/2004, red.anm.). Dette vil i så fall være i tråd med intensjonene i HIP-avtalen.

Zambiske myndigheter ser ut til å ha forstått viktigheten av reformprogrammet. Selv før programmet settes i gang, kan Zambia vise til en rekke konkrete resultater på området for offentlig finansforvaltning. Perioden Zambia var ute av kurs i forhold til IMF's programmer (juni 2003-juni 2004) ser ut til å ha fungert som en vekker for landets kontrollmyndigheter. Budsjett disiplinen, målt som avvik mellom budsjett og faktisk bruk, er vesentlig bedret fra 2003 til 2004. Dersom zambiske myndigheter gjennom å sette ut i livet PEMFA-programmet viser at kontrollen med bruk av midler blir bedre, kan også andelen av vår støtte som overlates til myndighetenes kontroll øke.

Lise Lindbäck er siviløkonom og har tidligere arbeidet i Finansdepartementet og som makroanalytiker i Skandinaviska Enskilda Banken. Siden februar 2003 har hun arbeidet som landøkonom ved den norske ambassaden i Lusaka.

Artikkelforfatteren beskriver hvordan Norge jobber på landnivå i Zambia som dialogpartner og pådriver i arbeidet med nye bistandsformer. Målet er at en bedre finansforvaltning også skal bidra til et bedre liv for landets fattige.

FOTO: GUNNAR ZACHRISEN

Skål for utviklingen!

I DANMARK OG MALAWI:
LIZZIE NYIRENDA

SETT FRA SØR

Hvilke sektorer gir overskudd og vekst i Afrika i dag? Jeg tror de siste års historie viser at det er tryggest å satse på mobiltelefoner og øl. I Malawi er danske Carlsberg det dominerende bryggeriet. Jeg har forsøkt å finne røttene, eller kanskje heller kildene, til dette merkelige afrikansk-nordiske industrieventyret.

Og hovedkilden fant jeg selvfølgelig i København. Danskene ser ut til å ha et enda mer lidenskapelig forhold til øl enn afrikanere. Under oppholdet i Danmark ringer jeg til Carlsberg bryggerier, og sier jeg er journalist fra Malawi. Når jeg ellers i Norden sier jeg kommer fra Malawi, blir jeg alltid møtt med spørsmålet; «hvor er det?» Men på Carlsberg blir det nikket gjenkjennende og velkomment. Her er Malawi en kjær og lønnsom del av den multinasjonale bedriftsfamilien.

Jeg blir møtt av Carlsbergs informasjonssjef Bjarne Maurer, som også er merkelig godt kjent i Malawi sammenlignet med andre europeere. Han spør hvordan det står til i Blantyre og om det lokale Carlsberg fortsatt smaker like godt. Vi går rundt i den imponerende fabrikk, som ikke bare brygger Carlsberg, men de fleste andre ølmerker i Danmark. Til og med produksjonen av erkerivalen Tuborg er overtatt av Carlsberg.

Etter omvisningen setter jeg meg ned med informasjonssjefen for å finne ut hvorfor det brygges dansk øl i Malawi. Carlsberg er faktisk et annet ord for øl i Malawi. Carlsberg er det totalt dominerende bryggeriet i landet. Etter hvert har det kommet nye importerte ølsorter til, men vi byr alltid på en «Carls-

Informasjonssjef **Bjarne Maurer** viser de øltørste journalistene **Lizzie Nyirenda** og **Sylvia Juuko** rundt på Carlsberg-fabrikken i København.

FOTO: MWANZO MILLINGA

berg», selv om det skulle stå Heineken eller Castle på boksen.

I dag brygges både Carlsberg grønn og brun i Malawi, både for flasker og fat. I tillegg kommer Carlsberg Special og Carlsberg Black Stout. Alle typene brygges med en kvalitet, som til og med dansker kan nikke gjenkjennende til. Trolig det aller beste øl brygget i Afrika, for å skrive om reklameteksten.

Carlsberg etablerte sin første fabrikk utenfor Danmark i Malawi i 1968. Den gang drakk malawiene stort sett Chibuko, som er en merkelig hjemmelaget alkoholsuppe laget av sorgum. Men så kom Carlsberg. Hvorfor?

Maurer sier han ikke er helt sikker, men ryktene har gått, og alt tyder på at de er sanne. På 60-tallet hadde Danmark en fyldig sigarrøy-

kende og øldrikkende utenriksminister med navn Per Hækkerup. Han har fram til det siste vært mest kjent for å ha gitt bort den danske nord-sjøljen til Norge. Ryktene sier at han var langt fra edru under forhandlingene. Senere har en ny biografi vist at det ikke var så ille som ryktene vil ha det til.

Men ryktet om Hækkerup i Malawi er trolig helt sant. Per Hækkerup var som utenriksminister også opptatt av utviklingshjelp, og han besøkte Malawi midt på 60-tallet. Det ble selvsagt spørsmål om hvordan Danmark kunne hjelpe fattige Malawi for å skaffe landet utvikling. Det var sikkert varmt rundt møtebordet, og mer enn noe drømte den danske utenriksminister Hækkerup om en kald Carlsberg. Hva ble mer naturlig enn å tenke på en ølfabrikk. Hækkerup etablerte kontakt med le-

Carlsberg er faktisk et annet ord for øl i Malawi.

sett fra sør

I spalten **Sett fra Sør** vil du møte korrespondenter fra afrikanske land.

Lizzie Nyirenda er frilansjournalist i Malawi.

delsen i Carlsberg, og snart var det hele i gang.

Danske Carlsberg eier fortsatt 49 prosent av aksjene i Carlsberg Malawi Brewery. Det malawiske selskapet har hvert år levert gode økonomiske resultater, og kvaliteten på ølet brygget i Malawi har vært bemerkelsesverdig jevn og god. Det skyldes ikke minst at danske bryggerispecialister jevnlig inspiserer bryggeriet og hjelper til med reparasjoner og investeringer i nytt utstyr.

Det som startet med en øltørst dansk utenriksminister har altså endt opp en et av de mest vellykkede nordisk-afrikanske industrisamarbeid. Så lenge malawiene og turister i Malawi fortsatt har lyst på en kald grønn øl, vil også satsingen være usedvanlig bærekraftig.

Gados verden

Tanzanianeren **Godfrey Mwambembwa**, bedre kjent som «Gado», er en av Afrikas mest profilerte karikaturtegnere. Han tegner blant annet for den uavhengige kenyanske avisen **Daily Nation**.

Oppriktig bok fra alvorlig humorist

LITTERATUR

Are Kalvø har fått «afrika-kicket» og presenterer det for oss i sin roman «Nød».

Utgangspunktet er Bob Geldof og Band Aid som fikk en hel verden til å vende øyene mot sultkatastrofen i Etiopia i 1985. Fortelleren i boka stjal penger fra de sultne ungdomene den gangen. Han var femten år og sammen med kameraten Tom sto han for en innsamling der de fleste pengene gikk til å kjøpe musikk. De skulle delta i kampen mot sult, nød og urettferdighet – og «ranet» av vel to tusen kroner ble liggende som en isklump på samvittigheten.

Men så vinner fortelleren i Lotto. Det ligger ikke til familien hans å redde verden, men her får han en sjanse til å gjøre opp for seg. Ideen om innsamlingsaksjonen «Lottomillionærer for Afrika» tar form. Den utvikler seg til en virksomhet med egne hjemmesider – www.lottomillionaerarforafrika.no – og er det noen som tviler er det bare å gå inn på nettet og hente den opp. Den er der.

bokanmeldelse

Are Kalvø:

«Nød»,
Samlaget 2004.

Kameratene har lagt opp til en kombinasjonsmodell: Lottomillionærene skal dele gevinsten med de som har det vanskelig, samtidig som de driftige hovedpersonene i boka arrangerer turer for dem til Etiopia. Og det er faktisk noen millionærer som melder seg til turen.

I møtet med Etiopia og menneskene der kan alle som har møtt «afrika-kicket» nikke gjenkjennende. Alle som er blitt bergtatt av det enorme kontinentet har hatt sin første reise en gang, den som satte de sporene som gjør at de fleste vender tilbake mange ganger. Are Kalvø forteller om dette og alle spørsmålene som gror i hodet på en fin måte. En av våre fremste komikere bruker

selvsagt også humoren og ironien som redskap – og vi ler godt av replikker og beskrivelser av og til – men grunntonen i denne romanen er likevel alvor. Det er nesten så vi merker et snev av moralpreken av og til, og ganske mye av ekte engasjement og respekt for de som lever av verdens smuler.

«Nød» kom samtidig som Bob Geldof – bokas ubestridte helt – annonserte en nyinnspilling fra Band Aid. Den samme Geldof er medlem av Tony Blairs Afrika-kommisjon.

Etiopias ambassadør i London målbar dilemmaet sett med afrikanske øyne. Han satte spørsmålsteget ved langtidsvirkningen av Band Aid i 80-åra, og antydte til og med at det kan ha skadet etiopierne. Band Aid skjøt fart da mennesker verden over så filmen av en liten gutt som gang på gang prøvde å reise seg, men måtte gi opp. Han hadde ikke krefter nok. Siden er Etiopia blitt et slags begrep for sultkatastrofer, og ambassadøren mente at landet kan ha

mistet verdifulle turistinntekter og andre vekstmuligheter på grunn av dette. For Etiopia er faktisk ett av Afrikas vakreste land, med en av de rikeste kulturene.

Are Kalvø kunne ikke vite om denne etiopiske reaksjonen da han skrev «Nød». Likevel har han fått inn refleksjoner omkring mennesker og kultur som viser noen av de viktige nyansene – som en motvekt til alle stereotypene som brukes om Afrika. Han setter søkelys også på våre reaksjoner når vi slippes løs i en virkelighet vi vet svært lite om. Det er bra.

Dette er en oppriktig bok fra en alvorlig mann. Personlig synes jeg nok Are Kalvø er en sprekere ordkunstner som rammer mer direkte når han holder seg til ironien og humoren. I denne boka pusser han sine skjønlitterære talenter. Det skal mye til for å holde lesernes oppmerksomhet i over 300 sider. Kalvø lykkes i lange stykker – men ikke hele veien.

TONE BRATTELI

Fotball og utvikling

«Det er ikke ballen det kommer an på, det er målene» kalles en bok som nettopp er gitt ut av Norges Fotballforbund. Den handler om fotball og internasjonalt utviklingssamarbeid, og er full av eksempler på hvordan den runde ballen kan skape ringvirkninger og gi en ny start for tusenvis av unge mennesker. Anders Krystad, som er en primus motor i

dette arbeidet, har redigert en bok som særlig er beregnet på fagfolk og partnere ute i verden, men de ønsker å nå flere. Eksempelene i boka forteller om prosjekter som lykkes og varige bånd som er knyttet mellom nord og sør. Boka gir innsikt i hvor bredt og mangfoldig dette arbeidet er blitt.

Neste
bistandsaktuelt
utkommer ca. 4. mars

Vi-skogen vokser

og trenger etter hvert flere dyktige medarbeidere med utdanning og erfaring innen

skog, landbruk og hagebruk

Stiftelsen Vi-planter träd «Vi-skogen» hjelper fattige småbønder og husdyrbrukere i Kenya, Tanzania og Uganda til å få bedre inntekter og livsmiljø.

Arbeid i erosjonsrammede områder har høy prioritet. Prosjektet finansieres gjennom private bidrag, bl.a. gjennom salg av «Vi-skogen-kort», og støtte fra Norad og Sida. Ca. 800 personer er ansatte i prosjektet, og disse samarbeider med 175 000 bondefamilier i Øst-Afrika. Vi-skogen har som målsetting å drive agroforestryprosjekter på egnede steder rundt og i nærheten av Victoriasjøen.

I prosjektet benyttes såkalte agroforestry-metoder, dvs at trær og andre vekster dyrkes sammen. Arbeidet foregår sammen med et stort antall lokalt ansatte med hovedvekt på utdanning, informasjon og rådgivning. Dette medfører mye kontakt, og det er derfor viktig å være utadvent og ha evnen til å skape gode relasjoner med mennesker i en annen kultur. Da du blir leder for et personalintensivt prosjekt er det verdifullt at du har tidligere ledererfaring. Prosjektet skal drives slik at den enkelte bonde ser positive resultater. Søkere til dette spennende arbeidet må derfor være handlekraftige og resultatorientert. Gode engelskkunnskaper innen fagfeltet er en forutsetning. Søkere må også stille seg bak Vi-skogens målsetninger og policy og utvise et ekte engasjement for bistandsarbeid.

Kontraktstiden er vanligvis to år. Prosjektet tilbyr bra boliger for ansatte og deres familie, og for øvrig gunstige ansettelsevilkår.

Ved denne rekruttering samarbeider vi med Ove Nordén, Arbeidspsykologerna

Rekruttering AB. Har du spørsmål, vennligst ring +46-8-7760250. Se også Vi-skogens hjemmesider www.viskogen.org

Søknaden sendes som brev til Arbeidspsykologerna Rekruttering AB, Box 1082, 121 15 Enskededalen, Sverige innen 21. februar 2005.

JUNIOREKSPERTER TIL FN

Norge finansierer i dag 50-60 norske juniorekspert til ulike FN-organisasjoner. Antall nye rekrutteringer i året varierer fra 15 til 25. Formålet er å bistå FN, bygge opp internasjonal kompetanse i norske miljøer gjennom å opparbeide innsikt i organisasjonenes virksomhet og utgjøre ressursbase for fremtidig rekruttering.

Rekrutteringen blir foretatt av Utenriksdepartementet (UD) i samarbeid med organisasjonen. Organisasjonen er arbeidsgiver og forvalter og administrerer juniorekspertene.

UD skal nå rekruttere til

FAO (FNs organisasjon for ernæring og landbruk) (3 stillinger)

- Associate Professional Officer (Horticulture/pest management), Hanoi, Vietnam
- Associate Professional Officer (Agricultural Economic Analysis), Cairo, Egypt
- Associate Professional Officer (Agronomist Plant Genetic Resources), Accra, Ghana

Mer om FAO: www.fao.org

UN-HABITAT (FNs bosettingsprogram) (1 stilling)

- Junior Professional Officer (Disaster Management), Nairobi, Kenya

Mer om UN-HABITAT: www.habitat.org

UNDPKO (FNs avdeling for fredsbevarende operasjoner) (1 stilling)

- Associate Expert (Gender Affairs), New York

Mer om UNDPKO: www.un.org/Depts/dpko/dpko/index.asp

For alle stillingene:

Utdanning på hovedfagsnivå og noe relevant arbeidserfaring. Interesse for bistandsprosjekt og erfaring fra områder relatert til organisasjonens arbeid er ønskelig. God skriftlig fremstilling. Meget gode engelskkunnskaper. Arbeidssjennskap til et annet FN-språk tillegges vekt.

Søkere må være norske statsborgere og ikke over 32 år.

Menn oppfordres til å søke.

Informasjon om stillingene, søknadsprosedyre m.v. finnes på odin.dep.no/ud/norsk/dep/stillinger/

Søknad sendes innen 10. februar 2005 via e-post til uha@mfa.no

Utenriksdepartementet, Enhet for rekruttering til internasjonale organisasjoner, Postboks 8114 dep., 0032 Oslo.

nytt om navn

Har du skiftet jobb? Kontakt redaksjonens Nytt om navn-medarbeider Fred Isaksen på e-post: nyttomnavn@akela.no eller på telefon 922 21 487.

Bettina Thorvik er ansatt som bistandskonsulent i NFU internasjonale avdeling (Atlas-alliansen). Hun er statsviter fra NTNU med hovedvekt i komparativ og internasjonal politikk, og har tidligere jobbet som uavhengig forsker, sist som kampanjeansvarlig innen rettferdig handel for NEWS (Network of European Worldshops) i Tyskland. Thorvik var fylkesaksjonsleder for Nord- og Sør-Trøndelag under TV-aksjonen «Et nytt liv» 2002 og Redd Barna 2003.

Vibeke Hermanrud er ansatt som daglig leder/prosjektkoordinator i Den norske Burmakomite fra januar 2005. Hun har de tre siste årene jobbet i FAO i Roma med et tverrsektorielt prosjekt om hiv/aids, bærekraftig landbruk og landsbygdutvikling. Hermanrud har tidligere vært prosjektmedarbeider og faglig rådgiver i FOKUS og jobbet før det igjen for SAIH.

Åse Seim har tiltrådt som underdirektør i Avdeling for metode og resultatoppfølging i Norad etter fire år som ambassaderåd i Kathmandu. Åse Seim har lang erfaring fra bilateralt utviklingssamarbeid, med uteopphold både i Afrika og Asia, og har også tidligere arbeidet med kvalitetssikring av bistandsforvaltningen og resultatoppfølging.

Ivar Jørgensen (49) er fra 1. januar tilsatt i en fast stilling som seniorrådgiver for landbruk i Norad. Han er knyttet til Avd. for Miljø og Næringsutvikling. Jørgensen kommer fra stillingen som nestleder i Noragric, ved Universitetet for Miljø og Biovitenskap på Ås. Han har tidligere erfaring fra FAO i Nepal og fra norsk naturforvaltning (Statskog). Han har arbeidserfaring innen miljø og landbruksområdet fra en rekke land i Sør-Asia og det østlige og sørlige Afrika.

Mildrid Mikkelsen har tiltrådt i et års engasjement som prosjektkoordinator i FOKUS. Mildrid har arbeidet ett år for Flyktningrådets beredskapsstyrke i den internasjonale observatørstyrken i Hebron. Før dette jobbet hun 4 år som prosjektkoordinator for LAHF (Latin-Amerika Helsefond) i Nicaragua. Hun har også erfaring fra Guatemala som deltaker i LAGs observatørprosjekt i Guatemala. Mildrid er utdannet siviløkonom fra Handelshøgskolen i Bergen, med U-landsøkonomi som fordypning.

Synnøve Aspelund (32) er ansatt som fast frilansjournalist i Bistandsaktuelt. Aspelund er utdannet journalist og cand.mag med fagene statsvitenskap, u-landsfag og religionshistorie. Hun har pressebakgrunn fra blant annet utenriks i Dagsavisen, Vårt Land og Fædrelandsvennen. Dessuten har hun vært pressekontakt for Film fra Sør-festivalen.

Ved Norads Juridiske Gruppe i Avdeling for metode og resultatoppfølging ble det høsten 2004 ansatt tre nye jurister:

Ingvild Kragset (33) kommer fra stilling som advokat i Simonsen Føyen Advokatfirma. Tidligere har hun vært dommerfullmektig.

Ingrid Skjølaas (37) kommer fra Avdeling handel og industri i Statens landbruksforvaltning. I tillegg til erfaring fra offentlig forvaltning og arbeid med internasjonale handelsavtaler innenfor mat og landbruk, har hun mastergrad i internasjonal rett fra Universitet i Cape Town, innenfor menneskerettigheter, internasjonal handelsrett og internasjonal folkerett.

Kathrina Ramberg (35) kommer fra en stilling i Nærings- og handelsdepartementet, seksjon for skipsfart. Hun har erfaring fra internasjonale forhandlinger i IMO og EU, og har hospitert ved EU-kommisjonen. Tidligere har hun skrevet avhandling innen internasjonal humanitær rett i relasjon til Jugoslaviatribunalen og undervist i ulike internasjonale emner.

notis

Krise blant helsepersonell diskuteres i Oslo

Personellkrisen i helsevesenet i utviklingsland står på dagsorden på en internasjonal konferanse i Oslo 24.-25. februar.

At høyt utdannede helsearbeidere i utviklingsland reiser til bedre betalte jobber i vestlige land, er bare en av flere grunner til at det snakkes om en helsepersonellkrise, sier seniorrådgiver i Norad Sigrun Møgedal.

Lav politisk prioritering av ressurser til helsevesenet og lav utdanningskapasitet er andre grunner. Dessuten slutter en del fordi lønns- og arbeidsforholdene, er svært dårlige – ikke minst ute i landdistriktene. Mange sykepleiere og leger blir også selv syke.

Til konferansen i Oslo kommer 100 deltakere, fortrinnsvis beslutningstakere, fra offentlige institusjoner og internasjonale organisasjoner. Mange av de inviterte kommer fra afrikanske land. Målet er å komme fram til konkrete handlingsplaner. Norad og Utenriksdepartementet er vertskap for konferansen, som er en oppfølging etter et internasjonalt møte om samme tema i Nigeria i desember i fjor.

Svar hvem? hvor? hva i all verden?

1. Ugandas president Yoweri Museveni.
2. På Sri Lanka.
3. Storbritannia.
4. Hinduisme og Islam.
5. Jaffna-halvøya.
6. Taj Mahal.
7. En trehjulet sykkelrosje med passasjerstole og kalesje.
8. Almanakk.
9. Mark Malloch-Brown.
10. Portugisisk.
11. Afrikas Horn.
12. Diamanter.
13. Sandinist-partiet.
14. Øst-Afrika.
15. Bamako.
16. Nilen.
17. Elfenben.
18. Det er angivelig potensfremmende.
19. Lysende Sti.
20. Vaksinerings.

Alt riktig: Les spørsmålene før svarene – ikke omvendt!

- 15-19: Verden trenger deg.
- 10-14: Du kan se framtiden lyst i møte.
- 5-9: Ikke så verst.
- 1-4: Din interesse for globale spørsmål er kanskje av ny dato?
- 0: Utenriksdepartementets aspirantkurs er kanskje ikke det du burde søke på i år?

Spørrespalten er laget av **Mette Winther**

Støtte til reportasjereiser i 2005

Les mer på www.atlas-alliansen.no

Søknadsfrist: 15. februar 2005

atlas alliansen
global bistand til funksjonshemmede

ALLE FOTO: GUNNAR ZACHRISEN

Litt mer enn krig og katastrofer...

Er du opptatt av 3. verdens spørsmål? Er du interessert i å lese om den økonomiske og politiske utvikling, om de mange små skritt for å unngå sultkatastrofer og krig, om vanlige mennesker som gjenvinner troen på fremtiden? Vil du gjerne følge med i de bistandspolitiske og bistandsfaglige debattene? Nå har du muligheten.

JA, jeg vil ha et gratis-abonnement på Bistandsaktuelt.

Sendes til:
bistandsaktuelt,
Norad, boks 8034 Dep., 0030 Oslo.

Navn: .....

Adresse: .....

Postnr./sted: .....

Du kan også tegne abonnement direkte på www.bistandsaktuelt.com

Design uten grenser

Norsk industride design til bruk i utviklingsarbeidet

– God design handler ikke bare om estetikk og fine møbler. Norske industride designere har mye å bidra med når det gjelder bistandsarbeid, sier Åse Kari Haugeto, prosjektleder i «Design uten grenser».

BISTAND

• JOHANNE LANDSVERK

«Design uten grenser» er et program som ønsker å koble industride design og utviklingsarbeid. Det er Norsk Form som driver prosjektet, som blant annet får støtte fra Norad, Fredskorpset og Utenriksdepartementet. Ett av prosjektene til «Design uten grenser» handler om å utvikle bedre hjelpemidler for funksjonshemmede.

Åse Kari Haugeto forteller at det hele begynte med en studentoppgave i industride design ved Arkitektthøgskolen.

– Sammen med lokale fagfolk i Zimbabwe har designerne utformet en adapter som er lett å koble til alle typer rullestoler. Med den såkalte trisykkelen blir det lettere for rullestolbrukere å komme seg fram over lengre avstander, både i sand og stein, sier Haugeto.

Åse Kari Haugeto, prosjektleder i «Design uten grenser».

Hun mener det er viktig at rullestolen også har en fin design.

– Rullestolbrukere i utviklingsland blir sett på som mindreverdige mennesker. Da er det også viktig at brukerne har en stol de kan være stolte av, sier hun.

En rullestol i Afrika må være robust, billig og enkel å reparere. Norsk Form har samarbeidet med SINTEF Helse i Norge om å utvikle trisykkelen. Haugeto forteller at planen er å produsere trisykkelen i et lokalt verksted.

Designere med kompetanse. – I Norad har vi vært opptatt av prosjektet, og da særlig det å støtte produksjonen av utstyr i utviklingslandene, sier gruppeleder for avdeling for Miljø og Næringsliv i Norad, Tore Selvig.

– Vi ser at industride designere sitter på en kompetanse som kommer

En såkalt trisykkel-adapter kobles til rullestolen. Designen er utviklet med tanke på bruk i utviklingsland. ILLUSTRASJON: NORSK FORM

”

Rullestolbrukere i utviklingsland blir sett på som mindreverdige mennesker. Da er det også viktig at brukerne har en stol de kan være stolte av.

Åse Kari Haugeto, prosjektleder i «Design uten grenser».

til nytte i utviklingssammenheng, for eksempel når det gjelder tilpassing av utstyr. Vi har gitt støtte ulike prosjekter i «Design uten grenser», som bygging av lettbygde hus, vannforsyningsprosjekt og utvikling av utstyr til minerydding.

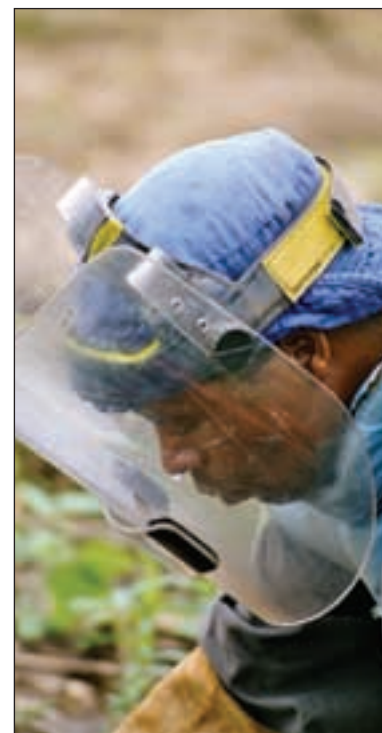
Utstyr til minerydding. Norsk Form jobber med å få bistandsaktørene til å åpne opp for et samarbeid, og de tok kontakt med mineryddingsseksjonen i Norsk Folkehjelp. Nå er designere i ferd med å utvikle bedre utstyr for den manuelle minerydderen.

– Mineryddingsmaterie ll er stort sett blitt utviklet av ingeniører. Men industride designere bringer inn et nytt aspekt når de setter fokus på brukeren. Minerydderne våre går med verneutstyret dag ut og dag inn, og de ergonomiske sidene ved

dette har ikke fått tilstrekkelig oppmerksomhet for vi begynte samarbeidet med Norsk Form, sier Per Nergaard, leder for mineryddingsseksjonen i Norsk Folkehjelp.

Belastningsskader. Nergaard forteller at de som rydder landminer manuelt har lett for å få belastningsskader. De arbeider gjerne i sterk sol og har stort væsketap. Dette er et tungt og monotont arbeid, og mange får smerter i mage, skuldre og rygg av å bære på splintvesten og grave etter miner i år etter år.

– Vi har lagt merke til at det er høyt sykefravær blant dem som jobber med minerydding, men vi har ikke hatt kompetanse til å gå grundig inn på årsakene. Norsk Form sendte et team med industride designere til Mosambik for å se mineryddere i arbeid. De kom med analyser

Designerne i prosjektet skal nå tilpasse og forbedre verneutstyr for mennesker som jobber med minerydding.

FOTO: LEIF ISACHSEN, NORSK FORM

og forslag til utbedringer av verneutstyr og redskaper. Nå ønsker vi å komme videre, og finne fram til utstyr som kan være mer hensiktsmessig, forteller han.

I 2005 vil Norsk Form starte produktutvikling i samarbeid med Norsk Folkehjelp og produsentene av utstyret. Så langt det lar seg gjøre, ønsker de å samarbeide med den lokale industrien. Det er snakk om spesialvester, verneutstyr og ryddeverktøy. Målet er at nytt utstyr skal øke effektiviteten og sikkerheten for minerydderne.

FAKTA

- «Design uten grenser» er et program drevet av Norsk Form.
- Norad, Utenriksdepartementet, Fredskorpset og Peter Opsvik AS støtter «Design uten grenser».
- Norsk Form driver også et utvekslingsprogram mellom designere i Norge og designere i Guatemala.
- Norsk Form er nå i forhandlinger med Norad om en ny rammeavtale.

«UNG i en urettferdig verden»

Bistandsaktuelt's tema-avis for 10. klasse og videregående skole kan bestilles i klassesett fra adr-ba@norad.no eller 22 24 20 59. Gratis forsendelse. Nå i revidert 2. opplag.